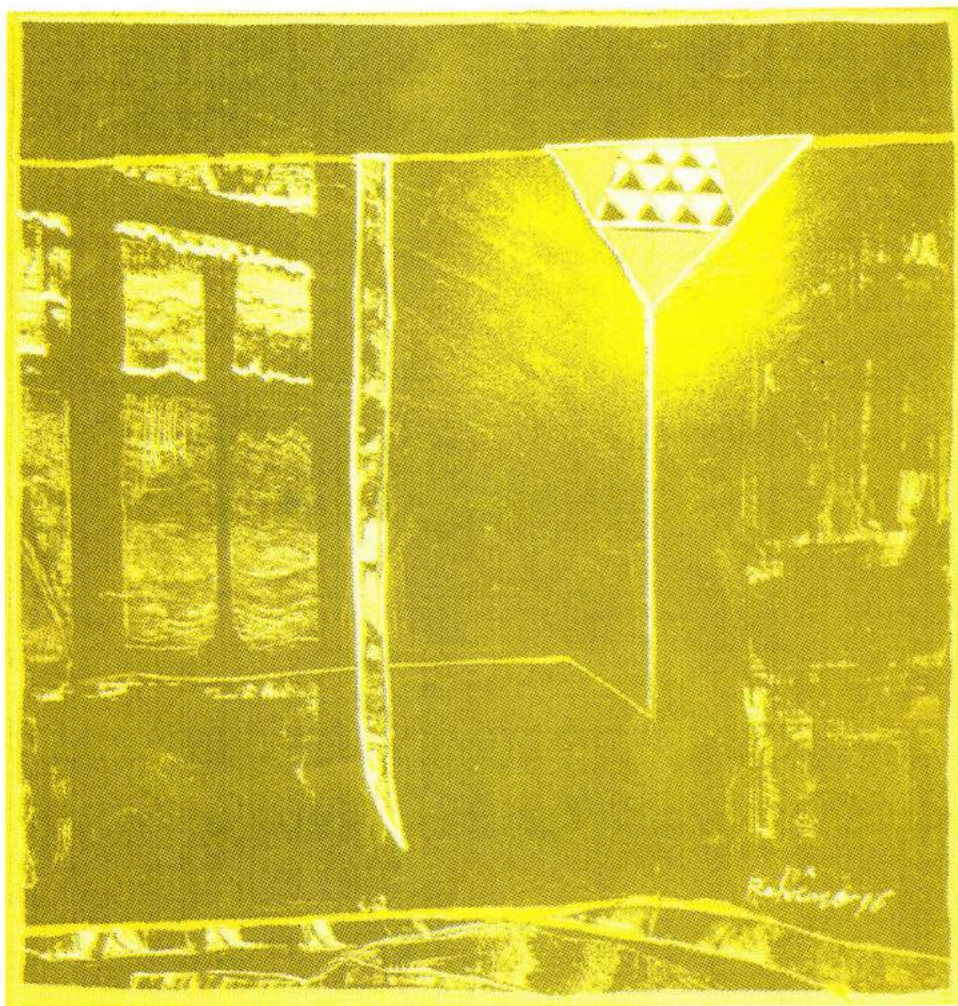


# DUGIR

*Her sê mehan carehê derdikeve • Adar 1997 hejmar*

6





# DUGIR

HEJMAR 6, 1997. HER SÊ MEHAN CAREKÊ DERDIKEVE

KOVARA KURDÎ LI DERVEYÎ WELET  
EV KOVAR LIGOR ALFABE, VEKIT Û RÊZIMANA  
MÎR CELADET BEDIRXANÎ DERDIKEVE

## XWEDÎ

Kawa fêdag

Berpirsiyarê giştî  
Dr. Said Mele

Bêrvebirên kovarê  
Ehmedê Huseynî  
Zagrosê Hajo  
Yehyayê Yûsif

Berpirsiyarê hunerî  
S. Rêzani

Abonetiya salekê  
200 SKR

Adres  
DUGIR

Box 3437  
165 23 Hässelby  
SWEDEN

Posta elektroni  
zagros.hajo@svenska  
mail.telia.com

Tel/faks

46(0)8-6211571

tel.46(0)706333261

faks 46(0)22653472

Postgiro

692357-7

ISBN: 1400-6913  
Çapxanê APEC

## NAVEROK

2	Pêşgotin1.....	DUGIR
3	Pêşgotin2.....	HENDRÊN
5	Çend dimênên xermgîn.....	EHMED HUSEYÎNÎ
12	Geryanek li Mem.....	TENZEZARÊ MARÎNÎ
15	Ji dimênên Cenga mezin.....	SEBRÎ BOTANÎ
25	Lêkolnek li ser govenda Şexani.....	BÊŞÎR BOTANÎ
28	Helbesta André Breton.....	ALAN JOUFFROY
34	Çarşema xweliyê.....	T.C. ELIOT
40	Rêvingî, bîranîn û min.....	YÛNIS ELHEKÎM
43	Di terkên demê de.....	YÛSIF GERIHÎ
45	Nameya diêkî bikul.....	MEHMÛD IKO
47	Yara neyar.....	DILYARÊ DÊRIKÎ
49	Leşker.....	JÎ FOLKLORÊ FÎNLANDÎ
56	Ji helameta stêran dakeve.....	M. JÛRÎ
58	Behremê Hajo.....	Dr. DIETER BUTER
64	Listeya peyvên ji pênuşa Mîr Celadet Bedirxan	

- Nivîs eger çap ji nebin, li xwediyan nayên vegerandin.
- Ji bilî naverokê, di serastkirina nivîsan de Dugir azad e.
- Ji bilî nivîsên ko li ser navê Dugirê tên weşandin, her nivîs-karek berpirsê naveroka nivîsa xwe ye.

## Pêşgotin 1

Çanda me, çanda şkestin û beravêtin û baskokirina xewnê ye, hemî sîma û wate û dîmen û reng û çêj û amajeyên xwe ji herifina hêlînan û ji rûşkirina heyvên arezû û bendemanê, werdigire.

Hişê vê çandê, qonax û kûrahiya wê û hemî şeweyên derbirîna wê ya kevn û nû, mîratgirên êş û şîngirîyan in. Têkçûn in, xwekuştin in, bêrîkirin û dilsojî û şewat û giryan û ji dayilbûna pirsên şikestî yên bê bersiv in..

\* Geh bi hêminî û geh jî bi dijiwariyeke bêminak, şûnşopên xwe, sosretên xwe, talan û metirsî û naveroka mirinên xwe, li ser lêvên peyvê, li ser dêmên xêz û rûpelan dikolin.

\* Li vir û li wir!

Xewn, alên sor ên dabêşkirina laş û giyanê xwe radestî rakêşana şevistana dîrokê dike.

Em jî, li ser keviya tûj a ceografya qonaxê, bê pend û bê hozan, bê şîretmend û şopgerîn, bê mûm û rojçêbûn, berbi termê xwenê ve sernişiv dibin.

\* Dar, avjîn û keskahiyê, xuşîna xweşiyê dikujin!

\* Baran, kelekên sermest û hêlanên zaroktiyê, bîna gîha û dastanên şevbuhêrkan dikujin!

\* Evîndar, rûpelên dilovanî û sergêjahiya pinpinîkan, heyvên çardeşevî û bîna ximavê dikujin!

Çanda me jî, westyayî, bînçikyayî, çavriyayî, serberdayî, û matmayî jî, ji çemê xweliyê derdikeve û berbi goristanan ve da ko lawik û sirûd û heyran û dîlokan li miriyan belav bike, da ko tembînameyan û nameyên derengmayî diyarî kêlên bêdeng bike, diçe.

\* Xewn qesasê serê xewnê ye!

\* Peyv pîvana serjêkirina gulê ye!  
Çand xwe dadiweşîne, xwe ji tevn û toza dîrokê rizgar dike, hildiperike keskesora jiyanê, berbi îstgeh û bendergeh û seyrangehên evîna xwe ve tê.

Tê... Tê, li ser devê rê, pêrgî sêdar û serbirên xewna xwe dibe!

\* Welat bê çav e, digirî.

\* Esman bê ewr e, digirî.

\* Zeman bê çerx e, digirî.

Xewn jî li ber baranê, gulebaranê himbêz dike.

Çavên xwe di mirinê de ji bîr dike. Sîbera xwe dadiqurtîne û mîna hemî qehremanên dîroka çîyan û deştan, berbi wêranê ve, berbi wêrana têkçûna zemîn û zimanê xwe ve, berbi bîra bê bîranîn ve, berbi gurmîna gumanê ve, dikulkule, . Ziman hêza dawî ye!

\* Xewn jî di ferhenga sedsala me ya lal de, peyva herî bawî ye?!

*Dugir*

## Pêşgotin 2

(Pêwistiya me bi rêbazekê heye; rêbazeke ko bikaribe astengên me ji me re eşkere û ron bike, cihêwaziyên me biafirîne û demê jî berhemdar bike)

*Gilles Deleuze*

**T**êgihîştina nivîsandinê wek çemk (concept) têgihîştina aferandina pirsan e û di sewiyeta avakirin û dagirtina valahiyên bîr û yadwerî û dîrokê de têgihîştina bi karanîne ye. Ev têgihîştin û ev bikaranîn jî şeweyek ji şeweyên geşbûn û pêşveçûna hebûna kultûrî û xwenasîne ne û beşdarbûna seqa û cihanên pirsên hemdem e; pirsên ko li çarenûsa mirovatîyê digerin Dema em hewl bidin vê têgihîştinê, wek erkeki serekî, di jiyana xwe de û di hemî warên cihêreng ên civaka xwe de bikarbînin, bêguman, bi wê hewldanê em dê awez (aqil), hişyarî û agahiyeke mêjûyî biafirînin.

Regeza bingehîn a vê hişyariya mêjûyî: Bîr û bîrewerî, nasname, çand û kultûr- di gorepan û meydana çanda navnetewî de xweçesipandin e.

Arezû û xwestekên ko agahiyê (consciousness) û vê avahiya hişmendîyaneyî agahdar dadimezirînin peywendî ne; peywendiyên laşê cî û demê ne: Reng, bîn, hiş û bîra bizavkar û zindî ya ko em pê hatine bişafîtin û bistirînin.

Wisa, regez dibin nîşan (symbol), dawî jî di têgihîştina agahiya me de bi cî dibin..

Nîşan jî (cî, dem, reng, bîn, hiş û bîra zindî) wek xeyaleke taybetmend me dehf didin ko careke dî em li wan bigerin, da ko nemir bibin. Ji xwe ev hest bi xwe- wek dudilî û saw û velertzîn- me amade dike, da em bibin xwedanên bûnewerîyeke çandeyî.

Stûna bingehîn a vê bûnewerîyê ligor Haydger ziman e (ziman dilê bûnewerîyê ye).

Li vir, pîrsa kultûrî hewldana digel dîrokê- ango dilê bûnewerîyê- damezirandin û çêkirina peywendiyê ye ne ko jêdûrkrîtin û dabirîn e, çinkî ji dîrokê bi dîrkrîtin û dabirîna peywendîyan derçûna ji bûnewerîyê ye; bi kurtî xwekuştina xwe ye.

Serencama vê prosesê jî\_ ji dîrokê bi dîrkrîtin û jê cihêbûn- windabûna bîranîne ye ango nema bi bîrhatine, bi bêrûmetî li xwe temaşekirin e û xwe riswakirin e..

Bi vî awayî awez (aqil) winda dibe, widabûna awez jî windabûna bîra dîroka mirovatîya me ye.

Hestkirina bi hebûna vî awezî ango hebûna pirojeyeke ramanî ye; raman jî verijandina tiştan e.

Erka nivîskar jî bêrîkirin e; bêrîkirina xwe nêzîkahiya berbi dîroka bîrê ve ye û parastin û perestîya wan nîşanan e; nîşanên ko hem di kûrahiya laşê wî de dihêwirin û hem jî laşê wî pêktînin.

Hewldana me axaftina bi afirandina vê bûneweriyê re ye, ji nû ve û bi şêweyekî dîtir vejandina wê ye, da ko bi serbilindahî henasê (nefesê) bikêşe.

Lê diyar e ko koçbariya xewnên me; xewna bi civatê, bi cemawer, bi kurdewariyê û bi gelê kurd, li ser duryan û rêçên partiyên me, rêçên xwe winda kirine.

Ev windabûn wa li me dike ko em dîroka hiş û bîra xwe serjêkirî dibînin.

Reng e awezê (aqilê) me bi xwe hişê xwe winda kiribe yan jî bi dawî hatibe.

Ko xewn nemîne şer dest pê dike. Şerê îro jî berî her tiştî laşê me dikuje.

Kuştina lês jî kuştina xewnê ye.

Beşdariya nivîsandinê di gurkirina şer û kuştina lês de, me li hemberî pirseke tirsnak datîne. Pirsra ko hema hema wextî têramandina aqilê me rawestîne. Nexwe bêrîkirina ko em li ser peyivîn, me jî bîr kiriye(!). Di hundirê gergerînek û labîrînta şer û pevçûnê de em dergehên rizgariyê winda dikin. Lewra projeya ji xwedexisîn û riqlixwebûnê dest pê kiriye.

Di vê bareyê de û di vê rewşê de jî, em ceografiya wan nîşanên ko hebûna me ne, berbi û berbi nava ceografiyayên rengên şerên

partiyên hişkuj û xewnkuj ve diguhêzin.

Di vê pêvajoya kujdar de, nivîskar xewnan dikuje û di heman wextî de nivîsandinê jî dikuje.

Bêdesthilatkirina nivîsandinê bêdesthilatkirina nivîskar bi xwe ye jî çunkî di vê rewşa malkambax de, nivîsandin ne dibe û ne jî dikare bibe alava berhemdayîna awezê berhemdar, ango aqilê ko ramanê diafirîne.

Ev diyarde, li hemberî partiyên me yên xewnkuj û di çarçewa alîgirî û dabeşbûna li ser sînorên vê hêzê û wê hêzê, diyardeya nivîskarê kurd e..

Pirsra bîr û hiş û bûneweriyaya vî hişî bixwe, pirsra nîşan û hêma û nasnameyê, pirsra bîn û reng û kesayetiyê, di berhemdayînê de, ji bîrbûyî ne.

Ji bîrkirî ne



*Hendrên*

# ÇEND DÎMENÊN XEMGÎN ÊN KURMANCIYA NIVÎSKÎ



**E**ger armanca weşangeriya kurmanckî bi giştî, û bi taybetî, eger çapkirin û belavkirina pirtûk û kovarên wêje û hunerê, tenê, ji bo weşandin û reşkirina rûpelan, û bi navê parastin û nûjenkirina zimanê kurdî, xwepêşandaneke kawikane û qayîşkêşaneke gundiyayî bêhavlî bit, eger di vê serdema serberdayî de, prosesa weşanê nikaribe angoyên hebûna xwe, mebest û egerên peydabûn û birana (burhana) pêwistiya xwe, wisa ronak, êşkere û bi zimanekî rewşenbîraneyî têr aferandin, têr zanîn û raman, wergerfîne qada hişyarî û hişmendî û peyivîn û ragihandinê, û nikaribe rêçên lêpirsîn û guftûgoyan di sînorên pêdivî û pirsgerêgên çanda kurdî de biqelêşe, wê çaxê pirsine giring û balkêş, û gelek caran tirsnak jî, di hişê mirovan divejin. Hemî pirsên ko divejin jî, di serencama xwe ya dawîn de bi sewiyeta rewşenbîrê kurd ve girêdayîne û li ser rolên wî yên siyasî û civakî û şaristanî gumanên rehdaçikyayî pêşkêş dikin.

Di vê qonaxa hestdar de, piştî awqase sosretên ko bi serê kurmanckî hatine û hêjî berdewam in, rewşenbîrê kurd hem wek goveyê (şahidê) wan sosretan û hem jî wek projeyeke kultûrî yî raperînxwaz ko dixwaze navroka zimanê xwe berbi hunerên derbirînê de rakîşîne, pêwiste tu carî ji asta gumanê danekeve; gumana li ser strûktûrên rasteqîn ên paydabûna wî; gumana li ser ronakî û paqijî û zelaliya hestên wî, gumana li ser qurmiçandin û lawazkirina kesayetîya wî ya dîrokî û gumana li ser raman û bîrûbawerî, nîrx û stûnên nasnameya wî ya netewî. Ango gumana li dijberî bêgumaniya reha (mutleq). Çinkî tenê bi himbêzkirina tovên gumanê bizav dikare li hemberî rawestanê, û rêjeyî (nisbî) li hemberî rehayiyî, pêşveçûn li hemberî bi çûndemayîne, rawestin. Û rewşenbîrê kurd jî di vê sewiyetê de dê bikaribe dest bi vejandina gencîneya ko di hinavên kurmanckî de veşartîye, bike. Dê bikaribe li hemberî prosesa asîmîlasyonê erkên xwe yên dîrokî bi karbîne, ne tenê dê bi zimanê xwe binivîsîne lê dê xwîneke nû û hêrseke

teze û angoyeke dolmend û nîşan û amajeyeke dahênane pêşkêşî zimanê xwe bike. Herwisa dê bikaribe di cihana zimanê xwe de asoyên nûjen, dîdarî û awirên surdar û mat û sersom jî veke.

Wexta ko nivîskarê kurd li zeviyên gumanê bigere û asoyên gumanê ji boyî firîna xwe hilbijêre; wê wextê dê ji bilî pirsan bi tu tiştî mijûl nebe. Û hemî barçeyên mijgirtî yên cihana peyva kurdî dê her û her sawa wî berfirehtir bikin, dê her û her jî wî dehf bidin, ko vê sawê, di çesnê pirsine çarenûsane de biafirîne:

Dê pêşkêşkirina naveroka sawê û ji ser pêşeniya çanda kurdî dawêşandina tozê, wek erk û berpirsariyeye dîrokî û rewşenbîrîyî wijdanî bibîne. Bi heman bîrûbaweriyê, dê hewl dide, ko li kesayetiya windayî ya zimên bigere û di çarçewa hişmendiya netewî de, hestên beravêtî û lawaz, ji nû ve, bi laşê zimên ve girê bide.

**B**i xwesipartina ser jîndarî û kûrahî û çalakiya zimanê netewî, hebûna rastîn û kesayetiya rehdaçikyayî ya mirovan, herwiha di dîrokê de berdewamî û heyîna civatan ji windabûnê têne parastin. Her kes wek endamê civateke netewî, dikare, eger û merc û sedemên berdewamiya hebûna xwe ji berdewamiya hebûna zimanê xwe yê netewî-zikmakî wergire. Dîsa, her kes, rastiya bûneweriya xwe ya civakî, siyasî, dîrokî, çandî û şaristanî ji rastiya hevgerîtin û dolmandî û ji radeya çesipîn û berfirehî û şiyana guncîna zimanê xwe digel pêşveşûn û pêdiviyên serdeman, bi dest dixîne, û li bin perên vê bi destxistinê bixwe, dikare, xewnên xwe, cihana xwe ya giyanî û formên xweşik ên nasnameya xwe û di çarçewa mercên mirovatiyê de; mirovatiya xwe ya teybetî, bi karbîne.

Bi alîkariya zimên- ziman wek bûnewerekî bi laş û bi giyan û wek alava seretayî ya têgihîştin û derbirînê- bîr û baweriyên kevin û nuh ên civatê, rewîşt û gerdîşe, vemayî, mîrat û kelepore, dîrok û ol û felsefe, raman û lojîk, tore û huner û pîşe û alav, gêwil û rengvedanên derûnî- psîkolojî, xwe nêzîkî hevdû dikin, û bi hev re, çand û rewşenî û kultûra wan xelkên ku bi (vî) zimanî yan bi (wî) zimanî dipeyivin, pêktîne, dadimezirîne.

Bi kurtî, ziman pencereya herî pîrozane ya hebûna mirov e, di wê pencereyê re mirov dikare li dorhêla xwe û li gerdûnê jî temaşe bike. Ziman (ez) a mirov e, (ez) ek e bilind û payedar e, bîyî vê (ezê) ne mirov dikare nêrinên xwe li ser tiştan durist bike û ne jî dikare bîr û baweriyên idyolojî damezirîne.

Wek ku Haydger (Martin Heidegger) dibêje: *ziman xaniyê bûneweriyê ye*. Ji destpêka vê sedsalê; ko dagîrkirina kordistanê dimenên xwe yên siyasî û ceografî wergirtiye û hetanî vê kêlîkê, ti carî, proje û planên hewldana ji holê rakirina nasname û taybetmendiyan kesayetiya mirovê kurd ranawestiyane. Di vê hewldanê de, û di pêvajoya tevgera berxwedana gelê kurd ya ji bo bidestxistina mafê netewî de, renga, zimanê kurdî ji her tiştî

bêtir hatibe pelçiqandin, herwisa renga ko zimanê me mezintirîn û payedartirîn şehîdê berxwedana gelê kurd be.

Digel ko gelê kurd, li beramberî êrîşên hovane yên ku dixwestin nasnameya wî talan bikin, di serencama dawîn de, şiya wê nasnameyê biparêze jî, lê dîsa hetanî radeyê balkêş û tirsnak, zimanê serdestan bi alkariya dibistan û alavên ragihandinê û pronameyên taybetî û dijwar, dikarîbûye ( mebesta min zimanê serdes e) cihê xwe di hest û nest û têkperîn û hêrs û jiyana giyanî ya mirovê kurd de çêbike. Bi gotineke dî, di şûna ko gerek zimanê kurdî wijdan û hiş û hişmendî û hizra mirovê kurd dameziranda, dibe zimanekî biyanî û mirovê kurd jî li hemberî zimanê dayika xwe di mişextî û namoyiyê tundî dijawab de dijî.

Li vir, perwerdeyîya li jêr desthilatdariya dagîrkeran, rêbaz û çand û şaristanî û dibistanên veguheztina fermanên zimanên birêz û rêzdarên dest pê dîkin. Zimanê kurdî jî dako piçekî ji rûmeta xwe biparêze, ta radeyê, di peywendiyên rojane yên di navbera binemalan de bi cî dibe.

Sê şaristaniyên cihê reng, bi alkariya sê zimanên cuda, berbi giyanê mirovê kurd de diherikin da ko birîna zimanê wî kûrtir bikin. Û serencam, zimanekî nû ye. Dabirîna hebûna antolojî ya mirovê kurd e. Di civatê de Jihevixistin û lerizandina cîgehê zaroktiyê ye. Li kêleka lêş kuştina hest û giyan e.

**J**i bo ronîkirina vê xalê bi xwe û ji bo berbiçavkirina çend pirsên pêwist ko dê bihingivin cîhana wêjeyî û rewşa kurmanckiya nivîskî ya îro, ez dixwazim bi kurtî li ser çend dimenên xemgîn ên ku bi rastiya derbirîna zimên ve girêdayîne rawestim.

Wek ku tê xuyanîkirin, roj bi roj, cîhana rewşenbîrî û çandeyî ya ko xwe bi zimanê dayikê derdibire, ji alîkî ve berfirehtir dibe û ji aliyê dî ve jî tevlihevtir û aloztir dibe.

Di avakirina vê cîhanê de, her kesê ku dikare bi kurdî bixwîne û binivîsîne, bi hêsanî beşdarî nîgarkirina dimenên wê dibe. Di vê bareyê de, rê li ber berpirsariya wijdanî û dîrokî, ast û sewiyeta têgihiştin û zanîne, pîvanên neskirî yên dahênan û afirandin û hunerê, bi navê vejandin û dolmendkirina kurmanckî wek ziman û wek pirtûkxane, tê girtin. Bêguman, zimanê kurdî zimanê gelê kurd e, lewra mafê her kurdekî heye ko bi zimanê xwe bixwîne û pê jî binivîsîne, dikare ji bo bidestxistina vê erka pîroz hemî jiyana xwe terxan bike, lê dixwazim bidim xuyanîkirin ko daxwaz û arezû, xewn û xwezka tiştek in û realîteya ku îro li berdest û li berhest e tiştekî din e. Mebesta min ew e, ko ne tenê bi nivîsandina kurmanckî mirov dikare merc û pransîbên welatperwerî û niştimanheziyê wergire. Eger wisa bit, pêwist e hemû gelê kurd nivîskarê kurmanckî be. Ango mirov dikare cawfiroş û gulfiroş be lê di heman wextê de mirovekî qenc û hêja, bi rûmet û dilovan, welatperwer û hest tenik be jî.



Piraniya kesên ku bi nivîsandina kurdî mijûl dibin, di hevpeyivîn û di gelek kovaran de didin xuyanîkirin ko nivîskariya wan ji bo parastina zimanê kurdî ye, ji bo vejandin û ji nû ve bikaranîna vî zimanê bi şûndemayî ye. Dêmek eger zimanê kurdî di sewiyeta zimanên dîtir de bûya dê xwe nêzî cîhana nivîsandinê nekiribana!?

Nivîskarên kurmanckî (helbestvan, romanivîs, çîroknivîs, zimannas, rexnegir!) yên ko îro xwe wek xwedî û berpirsyar û xemxurên ziman û wêje û çanda kurdî dibînin, di zaroktiya xwe de, li dibistanê, bi zimanê xwe yê zikmakî nexwendine.

Ango, ti kes, bi rêk û pêkî û bi rêzanî, bi awakî zanistî û hişyariyane, hînî zimanê xwe yî ko îro pê dinivîsîne, nebûye.

Wek serencama vê nehînbûnê û di bin bandora wê de, valahiyeke bê ser û ber, kûr û berfireh, di navbera mêjî, hest û nest û alavên derbirînê û di navbera rastiya nivîskariya bi kurmanckî de, peyda bûye.

Herwisa vê bandorê bixwe xelesa bingehîn û seretayî û kilîta sewiyeta guftûgoyên pêwîst yên li ser strûktûrên şaristanî û civakî û psîkolojî yên ku beşdarî damezirandina kesayetiya rewşenbîrê kurd bûne, bi xwe re winda kiriye. Ji ber ko, li ser rawestan û têramandin û ronîkirina vê bandorê ji hundir ve dikare bibe pileya yekemîn a pêşkêşkirina çend pirsên mezin û çarenûsane ko di dawiya dawî de dê bihingivin rastiya nasnameyê, kesayeti û dîrok û hestên netewî jî; ne tenê yên rewşenbîrên kurd lê yên mirovê kurd bi giştî (wek hebûn û şaristanî û projeyeke çandeyî) ku di çarçewa zimanê xwe de -mebesta min mirovê kurd e- mirovekî nexwendewar e.

Bi hînbûna zimên di dibistanê de yê zarok- şagirt dikare hêz û şiyana li ser peyvê rawestan û bi hûrbîni lêtemaşekirinê, wergire.

Di wan salên seretayî de, di wê dibistana pêşîn de, mêjiyê zarok hînî pirsan dibe, rastî û çewtiyê ji hevdû cihê dike û bi hiştûjî; bi alîkariya rêzimanê rastîn, dest bi çêkirin û avakirina hevokan dike.

**D**i dibistanê de, ko pêngava seretayî ya hişyariya zimanî dest bi ji dayikbûn û fetiqandinê dike, hest û nest û têkperîn û gêwlê zarok jî di çarçewa vî zimanî bixwe de dest bi avabûn û geşbûyînê dikin; bi laşê zimên ve tîn girêdan û di şaristanî, dîrok, çand û bîrûbawerî û kultûra vî zimanî de jî tîn bistirîn û bişaftin.

Nivîskarê kurd (kurmanckî), Ji bilî hemî helbestvanên kurd ên ko ta niha helbesta Cegerxwîn dûbare dikin, ko di çarçewa bar û doxên civakî û dîrokî de; xwedan hestine zelaltir in, û di berhemên wan de, şopa bandora hînbûna zimanê dagîrkeran, di warê derbirîna peyva resen û zikmakane de nîne, zimanê xwe yê zikmakî ji malê û ji kolanê wergirtiye. Ev wergirtin bi awakî rimikî (xerîzî), ji ber xwe ve û hetanî radeyeke balkêş bêyî agahdarî pêk hatiye. Wisa eger em li ser wan nivîskarên ko bi mezinahî (20-25 salî) hînî axavtina (ne nivîsandina!) kurmanckî bûne, nepeyivin.

Rast e, ((ziman wergirtin mirov digihîne pileya fêrbûn û bikaranîna rojane ya zimên, lê dibistan û hînbûna di dibistanê de rewşeke di diafirîne, ku mirovan digihîne asta zanîn û nasîna dirustî û rast bikaranînîna wergirtinê.)) Dîsa di dibistanê de, mirov hînî rêziman û rastnivîs û nermahiya danûstendina bi zimên re dibe, çinkî rêziman ne hema alava derbirîna ramanan e, lê ew bi xwe\_rêziman\_ramanan çêdike û bi gewde dîke jî. Ji ber ku ((çêkirina ramanan ne prosesek serbixwe ye, na, ew bi xwe jî beşeke ji rêzimana zimên))

kormanciya nivîskî ya îro serencama xuristî ya vê bareyê(haletê) ye. Nivîskarê kurd jî eger nivîskarê zimanê kurdî be gerek serencam û derçûnê herî ronak ê bareya wergirtina zimên be. Ji xwe pirsra serekî li vir dest pê dîke: Ma nivîsandin, wek huner, bi zimanekî wergirtî çêdibe yan na? Ez vê pirsê hetanî ku xweşmêrekî nivîskar (nav di xwe de bide) û ji me re ta bi derziyê ve ke, vekirî dihêlim!!

**J**ixwe eger em bixwazin vê bareya malkambax ji çarçewa nivîsandinê rakişînin realîteya dabeşkirina ceografya û formên sînor û dorpêçkirina gelê kurd, dê rewşa çanda kurdî, kesayetiya resen û dîrokî ya mirovê kurd, awayên perwerdeyî û geşbûyîn û duristkirina hişmendyane ya rewşenbîrê kurd bi taybetî, hem zelaltir û hem jî xemgîtir, diyar bibin. Li vir pirsên bingehîn ên hebûnê, û lixwemikurhatina rasteqîn a rewşenbîr û nivîskarê kurd, û asta balkêş û tirsnak a guftûgoya çarenûsane, dest pê dikin. Ango pirsên di çêsnê gurmîne de ko dê sergêjahiya melevanê peyva kurdî rawestîne, û dê bikaribin asoyên nû û teze li ber pirsgerêkên dîrokî û siyasî û rewşenbîrî jî vekin:

- ◆ Hetanî kîjan radeyê, li dijberî çanda tirk û ereb û farisan, me çanda xwe ya netewî parastiye?
- ◆ Cihêwazî û nakokî û sê formên cihêreng ên danûstendin û rabûn û rûniştina kurdan ko ji xwarin û cillixwekirinê dest pê dikin û li cem têramandin û hişmendî û awayên derbirîne ranawestin, ji kûderê hatine?
- ◆ kurdê ko çanda xwe, kultûr û zanîna xwe ji destê diwemîn wergirtiye, hetanî kîjan pileyê şiyaye hokar û regezên kurdewariya xwe û kultûra xwe ya neteweyî biparêze û jiyana xwe bi heman kultûrê berdewam bike û di çarçewa aferandinê de wê kultûrê derbibire?

**W**eşan, pirtûk, berhem û nivîskarê kurd ê ko bixwaze ji dil û can, di vê qonaxa hestdar û tirsnak de, ji xwe re, hem roleke dîrokî damezirîne û hem jî beşdarî avakirina dimena giştî ya çand û peyva kurdî bibe, gerek berî her tiştî hewl bide ko li beramber û li dijberî zimanê êlê, zimanê kerî û zimanê jihevketî yê kolana ko di merc û barûdox û seqayên(etmosfer) sexte û qelp de hatiye perwerdekirin, raweste. Wî zimanî ji toz û bandora dîrokî dawêşîne, bêjing bike, zelal bike, biparzinîne.

Nivîsandina wêjeyî, aferandina hunerî û statîkî, eger angoyeke zelaltir û mebesteke piralî û hokarên nû yî rehdaçikyayî û qublenameyeye jêpiştrast pêşkêşî zimên nekin, dê, ew nivîsandin û aferandin, wek serencamîne bêguman, careke dî dúbarekirina zimanê berdest be, dê dúbarekirina realîteya naskirî ya dîrokî û civakî be, realîteya ko bi sedsalan dîmenên wê ji alî dagîrkeran ve hatine nîgarkirin û parastin. Di çarçewa dîroka "kurmanckî" de, dê ji nû ve ragihandina barûdoxên siyasî û bi bîranfîna proje û planên sedsalane yî hovane û trajîdya qedexekirin û gemkirin û afsaneyaya berxwedan û xweparastina kurmanckî bixwe be jî.

Wexta ku nivîsandin ziman zelal bike, naverokekê pêşkêşî ezmûneya nivîskarê kurd dike; berya ku ev naverok naverokeke navnetewî û mirovî be, dê naverokeke taybetî takekesî(ferdî) û netewî bit. Ango wêje û nivîsandin, di vê sewiyetê de, dê formekê pêşkêşî jiyane bikin, mebesta me jiyana mirovê kurd e. Bi alîkariya vê formê, em dê xwe, hest û nestên xwe û mebesta hebûna xwe, erk û pêdivî û berpirsiyariyên xwe yên wijdanî û şarestanî nas bikin.

Ev proses ne bi nivîsandina deqên hêsan û sade û ne jî bi xwesipartina tîrm û hevokên wergirtî, û ne jî bi xwepêşandan û xwerekirin û di zemîna peyvê de bi xwedúbarekirinê, pêk tê. Lê pêkhatina durist a vê prosesê bi kûrkirin û berfirehkirin û dolmendkirin û asovekirina amaje û xeyal û hizrên berz û sihr û aheng û harmoniyeye derûnî, dest pê dike. Bi kurtî, eger em di wê baweriyê de ne, ku êdî kurmanckî dest bi xwenivîsandinê kiriye, gerek em bikaribin, bi vî zimanî, ezmûneyên(tecrûbeyên) xwe, hem wek mirovine rewşenbîr û hunermend û neynikên rengvedana qonaxên dîrokî yên gelê xwe, û hem jî wek mirovine giştî ko di cih û demeke taybetî de dijîn, bi şeweyekê ciwan û xweşik û giranbuha û hunerane pêşkêş bikin, çinkî mezintirîn tawanbarî li dijî civatê ew e ko em ezmûneya wê civatê bi alavine sexte û bi behreyên(mewhîbet) lawaz û riswa, bînin zimên. (Eger tu binivîsinî, gerek berî her tiştî tu şoreşekê neko di civatê de lê di xwe de, di zimanê xwe de, di nêrîna xwe de, û di nivîsandina xwe de, çêbikî. Adonîs)

kurmanckî jî wek hemî zimanên dîtir xwedan bêje û peyvên giştî û naskirî û amadekirî ye.

Bi van bêje û peyvên, mirovê kurmanckîaxêv dikare taybetmendiya jiyana xwe ya gelemper û takekesane, hem ragihîne û hem jî derbibire. Her kurmanckîaxêvek- ku ne lal be- bi hêsanî dikare bibêje" ez bindest im ". Rola wêjeyê ya payedar û giranbuha ew e ko bikaribe vê sewiyeta vebêjî û peyvîne derbas bike û zimanê nivîskî ji vê asta giştî ya bikaranîna zimên rizgar bike, ziman berbi asoyên teze de rakişîne, li dijî bikaranîna prîmîtîv û hevokên westiyayî û fermanên qels û lawaz ên zimanê asa û normal raweste û sînorên nûjen li ber formên cihêreng ên derbirînê(tabîr) veke; anga derbirîn bixwe kûrtir û diwartir û şarezatir bibe. Di vê çarçewê de, armanca

wêjeyê, daxwaz û arezû û kefteleft û xebata nivîskarê wêjeyê jî, ne dúbarekirina peyv û hevok û wişeyên ko her kes- ji bilî lalan- dikare wan ligor sewiyeta xwe derbibire. Lê nivîskar, madam nivîskarê zimanekî taybetî ye û bi cihana hunerê re dan û stendîne dike, gerek bikaribe tiştên ko nayên bilêvkerin bi lêv bike, tiştên ko nayên bi gewdekirin bi gewde bike, tiştên ko nayên pesnkirin û wênekirin û saloxdan, bipesinîne, biwênîne û di zeviyên xeyala resen de serpereştê saloxdanê be. Ango peyvan û bêje û hevokan, rêxistina naskirî û berdest a zimên bigihîne wê asoya ko ziman bixwe nikarîbû xwe bigihandê, yan jî ziman bigihîne wê qonaxa ko tu carî di pêvajoya xwe de, ziman, ji xwe bawer nedikir, ko êdî dikare bihingivê. "Gerek hergav em bixebitin û şaş bibin, hîn bibin û şaş bibin hetanî ko dawiya dawî em bigihêjin belkoyên(ihtîmalatên)vekirî yê deqekî(text) ko bikaribe pêdarî û berxwedanê bike; ne berxwedana li dijî tang û topan û gulleyan, lêbelê ya li hemberî tiştên tirsnahtir: deqên hêsan, deqên yekalî yê ko ji boyî nixumandina tawanbariyên dîrokê hatine nivîsandin. Haydgar".

Ziman, çî ziman be bila bibe, di cihana derbirîna hunerî de, wexta ku realîteyê wisa qeşartî û eşkere pêşkêş bike, tu nakokiyê di navbera xwe û zimanê rojane û devikî de nahêle. Çinkî di prosesa dahênan û aferandina deqên wêjeyî û hunerî de, gerek zimanê derbirîne hemî alavên spehî û bedew bi dest xîne da ko hebûnê bibêje, man û nemanê biguhêzîne, herdemî û berdewamiyê ragihîne, û di wê sewiyetê de jî bikaribe dîrok û çand û hişmendî û şaristaniya gelê xwe biçesipîne, bipolarêze, dolmendtir bike, û çend angoyên pîroz û balkêş û bi rûmet pêşkêşî herikîna hebûna wî bike. Neko wêje ji derveyî wêjeyê û li derveyî alavên wêjeyê bête nivîsandin. Neko nivîskarê wêjeyê zimanê xwe ji sewiyeta zimanê kolanê wergire yan jî ji zimanê yê berî xwe, û ji nû ve, ji bêçarî, careke dîtir, bi derbirîneke kambaxtir û bi behreyeke zuhatir û bi alavine bawî, li me vegeîne. Neko zimanê nivîskarê wêjeya kurdî bê ziman be, mebesta me bê zimanekî xweser û taybet û bê tevn û ristîneke cihêwaz be. Ma îro ji bilî zimanekî ku hemî nivîskarên kurmanckî di navbera xwe de ew dabeş kirine, heye?

# G ERYANEK LI MEM

*TENGEZARÊ MARÎNÎ*



Sala 1995 an  
ya ko bi sala  
Ehmedê  
Xanî û Mem  
û Zîn hate bi  
navkirin,  
gelek nerîn û  
dîtinên  
cihêreng û

hemreng diyar kirin, û di gorepana lêkolînê de, gotarine giranbuha û bejinbilind hatin pêşkêşkirin û derbirin. Lê ji derveyî wan çalakiyan, em dixwazin li ser peyva Mem rawestin.

Liserrawestan dê ne tenê ji bo naskirina wateya wê ya ferhengî bit, lêbelê dê di Mem û Zîna seydayê Xanî û di destana kurdî ya herî bi nav û deng Memê Alan de, ronîkirina amaje, nişan û rola hunerî be.

Di pêşgotina xwe de, ya ko ji bo destana Memê Alan nivîsandîye, Nuredînê Zaza dibêje ko ' Mem ji Mihemed hatiye ango kurtkirina navê Mihemed e' .

Di baweriya me de, ev ji wê tê, ko kurd piraniya caran navan kurt dikin, mîna ko em dizanin ji Silêman re dibêjin Silo.

Eger em werin û li nav rûpelên mîtolojya mezopotamyê bigerin, emê peyva Memo di gelek deqên (tekst, heyber) Sûmeran de bibînin, wek nimûne, di lehiya mezin de, ya ko bi navê ' Jnoma Jîş' tê bi navkirin, peyva Memo wek navê xwedayekî derbas dibe. Di ' Jnoma Jîş' de berî afirandina erd û ezmên sê xwedan hebûn:

- 1- Apso: Xwedayê ava şêrîn bû.
- 2- Tiyamat: Jina Apso û Xwedaya ava şor bû.
- 3-Memo: Xwedayê mijê bû, û hindek dibêjin ko ew ji levketina pêlên ava yekemîn bû, û nerîneke din jî di heman mijarê de dibêje ko Memo mija ko li ser ava yekemîn hatiye vedan û jê hatiye afirandin, e. Bi kurtî, di mîtolojya Mezopotamiyayê de, bi vî awayî navê Mem derbas dibe, lê niha em dixwazin li ser navê Memê ' Mem û Zîn' û yê ' Memê Alan' û di pey re, li ser çend peyvên Kurdî, ko Kurd di jîyan xwe de bikar tînin û di fonetîka xwe de nêzikî peyva Mem in, rawestin.

Dema ko Mem ji dayik dibe, hem di destanê de û hem di Mem û Zîna Xanî de, diyardeyên pîrozî (avrateyana) berz û bale dibin.

' Rebê Alemê kurikek daye û sê çirûskên nûrê di rû de berdan' .

Dema ko pêxember Mihemmed ji dayik bû, wek nişana vê nûzayîne, cihan ronî bû. Û dema ko peyam (wehî) ji hizretî Yûsif re tê û ji bavê xwe re dibêje: Yabo min dît, ko roj û heyv û yazdeh exter ji min re çûne sucûdê.

Li vê derê bi daneberheveke piçûk, diyar dibe, ko Mem, regekî ji rengên avratiyê distîne.

Dema ko Beko -şîretkarê Mîr- berê mîr, Celaliyan û Mem jî bi wan re, dide şer, bi sebareta ko ji Mem xilas be. Mem derbekê li xwe dixê û vedigere mal û berê xwe dide koçka mîr û diçe oda Zînê. Beko mîr û êlê vedigerîne û Zîn û Memê dibînin... Hesen, mêrê Sitî xwîşka Zîn û mîr, xan û manê xwe davêje êgir û hawarî mîr dike, Beko nahêle mîr bi wan ve here. Hesen radibe kurê xwe Celal davêje nav êgir Sitî dîsa hawar dike, Beko dîse listika xwe dilîze, lê vê carê mîr, şemaqê li Beko dixê, devê Beko dikeve nav azê û diçe, Mem derdikeve û ber bi hawarê ve diçe, hawar dike ocaxa xalan û derbasî nav êgir dibe û Celal sip û sax ji nav êgir derdixê. Li vê derê Çîroka Nemrûd û Ibrahîm Xelîl, ya di quranê de hatî, tîne bîra me dema ayet dadikeve û dibêje:

"Agiro, li Ibrahîm bibe hînkayî û hêminî"

Ma di vê derê de, Mem rola xudê nalîze...? Dîsa di destanê de, dema Mem û mîr bi şitrencê dilîzin û bi fen û fûtên Beko Mem listikê wînda dike. Mem dibin bircê, bi zincîran, lingên Memo girêdidin, ew zincîr sor dibin, dibin mar û ziha, bi pey Beko dikevin. Ev çîroka Mûsa pêxember û Ferûn tîne bîra me. Mem wek siwarekî mindal, bêgunch, ji bo evîna xewna xwe Zînê, li bajarê Cizîrê, di Zindanê de dimire, lê dibe sedema vemirandina şer -kuştina Bekoyê ewan. Ev jî di mîtolojya Zerdeştîyan de, cengeke

gewre di navbera xwedayê xêrê û roniyê Ahora-mazda û xwedayê şer û tariyê de Ahrîman de çê dibe û Ahora-mazda Ahrîman dikuje û ew bi tenê xweda dimîne. Ez van herçar hînkêrên ko me li jor nivîsîn û daneberheva wan, ji xwêneran re dihêlim. Çimkî heyber bi wan tê vejîn. Li aliyê din, emê bêne ser çend peyvokên, ko di form û fonetîka xwe de, wek; yan jî nêzîkî Mem dibin.

-Dayîka kurd, çaxê hest dike, ko zarokê wê tî ye, avê didiyê û wişeya mem bikar tîne.

-Memik: ev bêje, ji sînga keçên nûgehayî re tê gotin. Ew jî ji mem hatiye weke çawa em dibijin: Jin=jinik. Kin=kinik. Mêr=mêrik...

-Mam: ew ji birayê bav re tê gotin, yan jî dibêjin ap (apo, mamo, amo). Peyva Mamo ji mirovekî, şareza û temendar û xwedî serbûr û serpehatî re tê gotin. Mem jî, hem di Mem û Zîna Xanî de, hem jî di Memê Alan de, zîrek e, û dibe xwedî serpehatîne mezin.

-Mûm. Mûm wek material tê bişaftin, û encama bişaftinê ronî belav dibe. Mem jî jîna xwe dike qurban, û di encamê de şer -Beko-vedimre.

Mebesta me ji vê yekê ew e ko pir tiştên me wînda ne, û carcaran derdikevin, lê dibin milk û mîratên mîletên din, û bi zanebûn, yan jî bi nezanebûn, em ji wan werdigirin û dibêjin ev ya filan û bêhvan mîletî ye. Û em weke mîlet, civat û gel, ji ber pir sedeman, ko ev gotar ne cihê axaftina wan e, pir tiştên me li ber lingan çûne, yan jî, ji bo gelên din

bûne tiştine bi nerx. Ev kultûra me ya devkî û zengîn pêwîstî nivîsîn û lêkolîna ye û tiştêkî gelekî diyar e, ko di guhestinê de pir regez û rol winda dibin, û çendine nû şûna wan digirin, lê hin tişt wek xwe dimînin. V.prop di Struktûra Çîroka Gelêrî de dibêje: Nav û dimenên lehengan têne guhertin, lê erkên wan, wek xwe dimînin.

Jêder

- 1- Memê Alan. *Pêşgotina Dr N. Zaza. R11, Şam. Çapxaneyê Kerem*
- 2- Memê Alan R3. *Bahoz. Sal 1973. Uppsala. Swêd*
- 3- *Bunyet elnes elserdî. Dr Hemîd Elhemdanî, 1992. R68*
4. *Mûxameret eleqil elûla. Fîras Elsewah. R42*

## GAZIN

F. Çolî

Dîlberê!

Ger tu bivêt birînên  
min ên netebitî vejînî  
û xemên min ên radayî  
har bikî

Tu min nehejînî

ey dîlbera min!

Tiyekî şehitî bûm  
di kelkela germê de,  
Li ber dergehê ingiriya dilê te  
diqîçqîçîn hestên min ên daxdayî  
dîlber!.

Di zivistaneke kurdûnde de  
Bi bazirganiyên ewran re  
baskê xwe

li bayê

oxireke

bêveger dixê

ey dîlber!

De bese ey...!!!

Te hemî şahîşînên kenok  
di şaristaniyên lêvan de  
wêran û kavil kirin  
û te hemî herifandin  
ey dîlber



# J I DÎMENÊN CENGA MEZIN



*Heyranok*

*daneheva Sebrî Botanî*

**Kuriko dîno**

**Kuriko dîno were were hêdî hêdî çem û çem e  
Bila Xwedê xira bikê mala sultanê romê  
bi ser de şahê ecem e  
Were destê min keçikê bigre birevîne bibe Wanê  
Soz û qerar min gotiye lo lo gidî  
sax û mirî ez ya te me  
Keçikê dinê dibên Ava Muradê lem û lem e  
Xweşî û delaliya deşt û çiyayên Wanê  
ji dilê min û te re sal û dem e  
Sûndxwarî me cana minê firsê romê  
ji xwe re nekim bar û xem e  
Û ez ê destê te nazikê bigrim birevînim  
bibime Wanê, behîştê bavê me Adem e.**

# Sebrî Botanî



**S**al sala 1947ê ye, bajar; bajarê Mûsilê ye, tax; taxa Şehbaz e, mal; mala Selimê silo ye. Ew çend şevêk bûn ji êvara xwedê ta derengî şevê, Silêmanê Misto, Mecidê Serhedî, Casimê Mişextî, Keleşê Bazo, Şahîne Xito, Evdirehmanê Zerê, pîra bênav-pîra Bedlîsî- Dirbasê Wanê û jina xwe Zelîxa Talo, li vê malê diciviyar û dabaşa kesên malbatên xwe, yên ko bê ser û şûn wînda bûbûn, dikirin. Û hem jî serpêhat û bihîstinên xwe, û yên nasên xwe jî, bi xem û axîn û hahî felekê hahî, ji mela Sedîqê Şimexî û mela Şemseddîn re bas dikirin. Dako bi alîkariya Yonis Cewdet hakimê belediya Mûsilê ko ew bi xwe jî xelkê Wanê ye û destê wî digihêje Îranê jî, belkî li windabûyan bipirse. Herkesê carekê bihata vê civatê êdî çar ji xwe nedikir, her car dihatê... Bi hezaran ên mîna van çarereşan di navbera salên 1914-1930 an de ji bakur, nemaze ji deverên Wan û Serhedê bazdabûn û berbi başûr ve mişext bûbûn. Nîvek ji wan bi zigurdî û rahodeyî xwe gihandibûn deverên Zaxo, Amêdî, Dohok û Mûsilê. Hejmarek nekem ji wan pişikdarî di cenga yekema cihanî de kiribûn- seferberlik- çend kesek di nêv wan de hebûn nemaze Kerîmê Xelîl û Silêmanê Misto bi hêsanî û şarezayî guhdarên xwe li çiya û dol û geliyan digeranandin. Geh dikenandin, geh digiryandin. Hiş û hewes ji wan distandin, bi dabaşan ve dişidandin. Dabaşên tirs û lertzê, nalenala birîndarên bê nan û derman, pîrbûna rîjk û spihan. Zêdebar dabaşa zor û zulm û bê rehmi û bêbextiya dewleta romê, nemaze beramber gelê ermenî, cerg û hinav li guhdaran diperitandin.. Silêmanê Misto bi rengekî rind û xweşik dipeyivî, loma xelkê civatê wek ko di nêv bûyeran de bin..

Silêmanê Misto digot: Ne wijdan, ne fihetî û ne jî dîn û exlaq, wê demê li nik dewleta romê nemabûn, lê ma kengî û di kî demê de ev xesletên baş li nik wê hebûne?

Piştî hingê bi alîkariya mela Sedîqê Şimexî û mela Mihemedê Goyî min çend şervanek dîtir nas kirin. Êdî ji hingê ve geh li vê malê, geh li wê çayxanê, ha li vî gundî û ha li wî çiyayî, ta sala 1991ê şiyam ( 6 ) defterên sêsed rûpelî ji van bîranînan dagirim, lê pir mixabin ( 4 ) ji wan li mala kurê min Kîsra, piştî serhildana pîroz ligel navmala wî, ji aliyê me kurdan ve bi talan çûn, êdî bi pîrs û pîrsyarên dost û hevalan jî saluxek jê nehat hildan. Her çawan be nuha defterek û nîv ji wan bîranînan maye û va ye em ji tîpên erebî dikin latînî û pêşkêş dikin.

**C**arsed nefer esker em şêst û heşt ji kuştinê verestibûn. Ew sê roj bûn xwarin ji bi devê kesî ji me neketibû. Zik û piştên me bi hev ve mabûn. Zabitê me Hikmet Efendî hat û got:

Ez baş dizanim ev saxiya me ji bextreşiya me ye. Em ji bextreşiya xwe bi hevalên xwe re nehatine kuştin. Lê pa em hez bikin an hez nekin va ye, em sax in. Dijmin me bikujin, bila. Mirin jî, bila. Ev ne şerm e, lê ya şerm û fihêt û ne durust jî, ew e ko em xwe bi destên xwe bikujin...Lawino! xwe nespêrin vê mirina pis û kirêt. Evc ez yek, çendek ji we jî navê Xwedê bînin, rabin em herin xwe berdînan van dol û newalên dirêj û hilkişin navsera vî çiyayê bilind û mezin. Xwedê ye,

bavê rehmê ye, belkî em ji xwe re berazekî, pezkoviyekî, hovekî, hema Xwedê çi kire qîsmet nêçîr bikin.

Hikmet efendî gelek şîretên wek van ducar û şeşcar kir, lê ji çar neferan pêvetir dest bilind nekirin... Nêçîrvanên me çûn, lê me bawer nedikir ko em û ew êdî careke din hev bibînin... Reperepa dilê me ye. Em Ayeta Kursî dixwînin û pif dikin xwe û çiyayê bilind, ko hema nêçîrvanên me bi saxî li me vegehin û nêçîreke berketî jî bi xwe re anîbin... Baş bû, hêsta rojên me û wan ji dinyayê hew nebûn. Bejnecroj mabû, me dît va ye hatin û kelaxekî jî li pey xwe radikêşin... hirçek mê bû, mîna gayekî bû. Ew neferên jar û sar li termê hirça xwe werhatin, wek biçûkan xwe li dorê hilavêtin û hezar aferî û yahê yahê li nêçîrvanên xwe barandin. Hikmet Efendî dizanî ko nivêk ji neferan goştê hirçê naxun. Heger bixun jî dê pê tadar bikevin. Loma wî gazî melayê blokê kir û got:

**- Xoce, xoce, ez xulamoxoce. Lezke were goştê vê hirça Xwedê li me helal ke.**

Xoceyê nivmîrov bi kotekî xwe kenand û got:

**- Ez dê çawan helal kim?... Ma berx e ez helal kim, efendim?**

Hikmet efendî tiqetîq ji xwe anî û got:

**- Ma ko berx bûya, fetwa te ji bo çi bû seyda? Pa tu çi tov mela yî?. Me hizir dikir tu melayekî jîr û şareza yî. Mela ew mela ye, ê ko di tengasiyeke wek ya nuha em tê de ne, rêyekê dibîne û navê Xwedê li ser tîne. Ma ne weha ye eskerno? De ka hûn jî tiştêkî bibêjin, şerîeta min û melayê xwe bikin.**

Hindekan digotin mirina me xweştir e bi me ji xwarina goştê vê hirça pîs.

Hindekan jî digotin, bi Xwedê ta xoce efendî fetwayê li ser nede em naxun. Ên dîtir hemû ji xwarinê re li pilê bûn... Xoce efendî ko dît serêşî jê çêdibe, hem agir berdabû dilê wî ko neferên bê xurak û birçî didît. Hem jî wî dizanî, ko neferê birçîtir û bê çaretir jî, ew bi xwe ye. Wî êdî deng û taqeta bangdanê jî nemabû. Ew naçar bûbû neferekî hînî bangdanê bike, loma êdî xwe negirt û dev bi xwendina fetwayê kir. Piştî xwendina fetwayê beşîşî û got:

**- Lawino hay jê hebin, nehêlin yek dilop ji xwîna wê birije erdê. Berî hertiştî piyanekê jê dagirin bînin, da ez berdim ser pişên xwe û kezeba wê jî bînin, da ez bi xavî û neşîştî bixum. Paşê goştê wê yê ter û nazik di qaqbekê de bikefînin, da xweşmêrên me hinavên xwe yên sar û hişk pê germ û nerm bikin. Çi xwarina hebe dûr ji gumanê rahêlinê û bisteh bixun, da li we bigivire. Goştê vê hirçê jî wek goştê berxekî. Wek şîrê dayikên we, li we durust û helal e.**

Ev melayê me çi gava tenê dima, hingê ji xwe re qesîdeyên meleyê Cizerî bi melûlî dixwendin û car bi car jî xwe bi nivîsandinê mijûl dikir. Lê wî vê carê li ber serê hirçê kaxezek biçûk ji paxila xwe derxist û xwend, em hemî pê guhişandin û têr kenandin jî. Çunkî tikesî ew hizir jê nedikir. Nemaze wî bi ayeta hirçê û bi fetwa kurmançî bi navkir û got:

**Bixun goştê vê hirçê**

**Çerm û hestî û pirçê**

**Nûşîcanê me ye ew**

**Jê binin mirçe mirçê**

Evdokê cizîrî yê ko bi Çepokê sermezî navdar bûbû ji ciyê xwe bi germî lîland, tilîlîlî û paşê got:

- **Hey, tu çavê serê min î, mela. Ser bextê min tu diwazdeh ilm î. mela.**

**Tu miftiyê zeman î, melayê Alî Osman î, pir bi dev û ziman î, tu hertiştî dizanî, şarezayê qur'an î, fetwa ji bo me anî, tu hevalê jaran î, li me neke bargiranî.**

Çend neferek zîrek û zikvala bi xencer û qameyên tûj hirça xwe kevilandin. Ew goştê ter û qelcw, ji êk deranîn û parçe parçe kirin. Çav jê têr nedibû. Hikmet efendî bi quretî hate pêş û got:

- **De hûn bizanin em çi şêr in û çi nêçîrvan in jî îro. Ma ne wilo ye?. Tu çawan dibînî, melayê min?**

Melayê nîvmîrî dîsan bi kotekî xwe kenand û got:

- **Hûn dibînin vê hirça ji min bextreştir çawan ev Hikmet efendî li ser serê me kir Eskender?. Tu dibêji qey textê qeyserî standiye.**

Hikmet efendiyê bejin bilind û çil salî, ji qehra dilê xwe bi hêrs got:

- **Heger berî vê cengê bûya, erê. Lê li ser bextê min be, ev nêçîra me ji textê Qeyser û yê Sultan jî çêtir e.**

Çepo xwe nêzik kir û bû niçenîça devê wî û bi awakî nîv cizîrkî got:

- **Axxx, ax, xwezî hewe nekuşt. Heke hewe bi saxî bianiya minê li xwe mehir bikira. Ew dest bişkê yê ko ev xanima çiyayî kuştî.**

Ew neferên birçî wek ko qet birçî nebûbin, an jî birçîbûna xwe ji bîr kiribin, bangî hev dikirin:

- **Heydê bixun her bixun, goştê jina Çepo bixun!**

Xoce Efendî bi xemgînî li goştî temaşe dikir, serê xwe hejand û got:

- **Heger ev rewşa me weha dom bike em dê goştê laşê xwe jî bixun.**

Me goştê hirça xwe li xwe radigirt û piç piç dixwar... Piştî hingê bi sê rojan û bi fermaneke eskerî, me ew ciyê xwe berda û em çûn ciyekî dûrtir û me di korteke pan û dirêj de xwe çepirand, li hêviya blokek esker, da em û ew bi hev re herin bigehin firqeya xwe, ya ko xwe ji bo êrişekê berhev dikir... Ko Çepo ev zanî, herdu destên xwe raberî asmanan kir û got:

- **Xwedayooo, ez goryayooo, rev ji me nayê ew berê me didin êrişê.**

Hikmet efendî vê carê ji hemî dilê xwe enirî û got:

- **Kuro Çepokê çepel bes bi van gotinên xwe yên pûç dilê eskeran ji eskeriyê sar bike! Min neçar neke ez te li van gotinên vala poşman bikim.**

Çepo mîna şêrekî û bi dengêkî bilind gote zabitê xwe:

- **Ezbenî ma ez neheq im?... De hêşko me nîvtêr bikin paşê daxwaza êrîşê ji me bikin. Me nan nîne, ew fişek û berikên topan ji me re rêdikin. Şikir ji Xwedê re te bixwe jî dît pêr çar nefer ji me di wî çeperê hinda devê gelî de ji birça mirin. Hikmet efendî pir ji Çepo hez dikir, çunkî esker bi tevz û tinazên wî kêfxweş dibûn.**

Lê mixabîn tu çend bibêjî, ew dilovanê dewleta Alî Osman bû. Ew çeper bi çeper û çadir bi çadir diçû, neferê xemgîn û birçî şîret dikir. Wî ko zanî dema êrîşê nêzîk bûye, neferên çeper û çadîran hemû li xwe civandin û got:

- **Em bê nan derman in, rast e... Em dilşkestî ne rast e... Vê cenga mirovhêr tirsî mirinê aniyê ber çavên me dîsan rast e. Lê bawer bikin, ko dijminê me jî mîna me ye û pir ji me tirsîyayê jî çunkî me ew çavtirsandî kiriye. Êdî xwe tengav nekin, ha ha nêzîk e Xwedê ji me re li hev anî. Sê çar pênc rojên din nan û girarên germ û xweş li hêviya me ne. Hingê her bixun, vexun û ji Xwedayê xwe bixwazin, ko serdera Sultanê me bilindtir bike. Bizanin jî ko di nêvbeyna kesê wêr û newêr de tenê mûyek heye.**

Çepo dîsan zimanê xwe dirêj kir:

- **Ew bihiştî ko Hikmet Efendî jê dibêjit, xêra Xudê ye û ji qîz û bûkên rûsan dagirtîye, herinê û li xwe nekin derengî. Lê tirsî min ew tirs e ko her kezî zerekê simbêl sorek hebit. Xwedayooo tu heqê me wînda nekî. Tu ji wî bistînî, yê ez dizanin.**

Ev gotina Çepo li xoce Efendî xweş hat û wî jî got:

- **Amîn Xwedayo amîn, tu vê daxwaziya Çepokê nîvminafiq bi cî bînî.**

Hemû kenîyan û amîn amîn gotin... Digel ko Hikmet Efendî di hizra xwe de ji neferan cuda û neqayil bû jî, lê wî di wextê wisa de xwe radigirt û weris ji rexê xwe ve sist dikir, wî jî wek wan digot û dikir jî, da esker xwe jê nedin paş, da bi gotinên wî bikin. Loma wî vê carê bersîva Çepo neda, lê wî bi ser gotina xoce ve zêde kir:

- **Ez di bextê te de me xoce, tu ji buhayê Çepo kêr nekî, Çepo yek û niv e, ne niv e mîna ko te kerem kir.**

**C**end rojek din jî borîn hêştî pergala me wek xwe ye û dixuya ko dê her wek xwe bimîne jî, heger kambaxtir nebe. Nîşana vê pergala me di wan gundên nîvwêran û nîvberdayî re diyar dibû. Çi gundê em diçûnê vala bûbûn, heger kitkitên malan, hindek jin û zarok yan kesin pîr û ji karketî tê de hebûna jî, lê ew jî di rewşa me de bûn, wilo jî em neçar dibûn tiştine xwarinê ji wan bistînin... Rojekê ji sê gundên mezin me pazdeh nanên kilor anin, her şeş neferan ji me nanek û niv berket...

Çepo ji korfelaqî hudhudek bi rê ve girtibû, pir pê kêfxweş bûbû, bi hudhud re mijûl dibû û jê re distirand:

**Teyriko balafiro**

**Ez bi xudêkim te bernadim.**

**Kesî nekiriye û ejî nakim.**

**Ez vî zikê birçî birçîtir nakim.**

**Hudhudo hêlîn wêrano xelk û şênî dibêjin tu qasidê Belqîs û Silêman î.**

**Bextreşo ez çî bikim ko vê êvarê tu ji canê Evdokê cizîrî re xweş derman î.**

**Ezê bi navê Sultanê xwe te bixum, da bikim şerê misqofan bi zikê têr qehremanî.**

Çavê Hikmet Efendî vêket û qêrek dayê:

**- Kurro Çepo ew çî ye? Zû berde ma tu ji Xwedê natirsî, ko te ew teyrikê belengaz girtiye? Ma te nezaniye ew posteciye Silêman peyxember û Belqîsê ye?**

Bersivên Çepo hertim hazir û entîke bûn:

**- Pa bi Xudê kim, ew kurê Silêman peyxember bi xwe jî bit, ezê wî li binê zikê xwe dim. Ma ez çî bikim efendim? Ew şûna nan û girar e, dermanê zikê sar û jar e.**

**S**ê rojên dîn jî borîn ji sê salan dirêjtir bûn, bloka eskerê me hêsta nehatiye û hatina wê hatobat e. Lê heger hat jî, kî nabêje ko neferên wê, ne ji me birçîtir û rebentir in?...

Derdê me rindî û mirovatiya Hikmet Efendî bû, wî ji hemî dilê xwe ji esker hez dikir, loma neferan jî şîret û gotinên wî nedîşkandin û serên xwe li ber wê rewşa reş diçemandin...

Gelek rojan neferên me bê tayin diman. Roja xêr û bereketê şorbayek ron hebû, ew jî 'Av ji rû, bereket ji Xwedê' bû. Me kevçik li binê legena mezin digerland tiştê nediketiyê. Rengê xwe jî, ji rengê her giyayekî hişkê ji çolê dikirinê, distand. Wîlo jî neferên jar û şepirze kêf û sema jê re dikirin. Van xwarinên ko bil ji me tikesî nedîtî, gelek beste û stiranên kenokî û xemokî ji Çepo çêdikirin.

**Hey wernê wernê**

**Eskero wernê wernê**

**Hey wernê wernê wernê**

**Gedeno zû bigehnê**

**Jehra serê maran e**

**Xudê bikê derman e**

**Lawno wernê talan e**

**Gedeno zû bigehnê**

**Vereşana kitikan e**

**Xêra serê Sultan e  
Kesê nexut poşman e  
Gedeno zû bigehnê  
Hey wernê wernê wernê  
Sêwîno wernê wernê  
Hey wernê wernê wernê  
Birçîno zû bigehnê**

Wisa, me ew rojên hişk û dijwar bi kêf û dîlanan diborandin. Me xwe dixapand û şerê mirinê pê dikir... Em li hêviya hatina bloka esker bûn, lê ew jî nehat û her nehat. Hindek dibêjin nehatina wê çêtir e û hindek jî dibêjin hatina wê çêtir e, belkî kedek, zadek bi wan re hebe. Çepo çare ji zimanê xwe nekir, dîsan wek hercar dirêj kir:

**- Bila bên, bila bên da ew jî vê sentenetê ji xwe re bibinin û ji vî şekirî bixun. Bawer bikin, ka çawan em li vê dê tama devên xwe bi hatina wan xweş dikin. Niho ew jî li wê dê welê tama devên xwe bi me xweş dikin. 'Mişo were cem bavê xwe'. Bila werin, da ko em û ew devên hev bialîsin.**

Hilma girarek wek a mirovan li me bûbû xwîna Siyahoş. Ta êvarekê ji nişkê ve qelawîzê serê milê gazî kir:

**- Ew çi reş e ji dûr ve diyar e û ber bi we ve têt û dilezîne?** Gotina wî rast e, reşek dixuye lê em dê çawan bi van çavên ko ji bê xwarinî tarî bûbûn bizanin çi ye?. Çawîşokê me bi dûrbînê temaşê kir û got:

**- Mizgîniyê bidin hevalên xwe. Zilamek e û li dewarekî swar e, an ker e an hêstir e. Lê heger ker jî be wek hêstirekî ye.** Hindekan digot du-sê olçe genimê hêrayî ji me re aniye û hindekan jî digot belkî posteçiyê blokê be. Çepokê her dem hazir, wî jî got:

**- Madem ew bê bac ji nêv lepên me dernakevit, hema kî bit bila ew bit.**

Swarê kerê gewr hat û ji kerê xwe daket û silav da:

**- Selamo eleykum gelî birayên esker.**

Çepo serê kerê wî girt û got:

**- Wey tu bi kerê xwe ve li ser serê min û yê heft bavê min hatî, swaro. Em li esmanan li te digeriyan, tu li vê çolistana dinyayê kerem dikî ber destê me. Heke xudê didît, nabêjit tu kurê kîş dêhlê yî.**

Kerê wî jê standin û... Here, tu bixêr biçî. Here û li xwe neke şev û derengî, heke te divêt kurtanê kerê xwe nehêle, bi xwe re bibe. Zilamê reben û rêvingî dev bi lavan kir:

**- Eman, ji bo Xwedê ez mirovekî jar û perîşan im, li ser darê dinyayê ji vî nêrekerî pêvetir, min tuxmê dewaran nîne û birayê min jî mîna we esker e û ev sala duyana em jê bê xeber in jî...**

Neherê, ev lavelava wî tiştek pêve nehat. Qeşitandinê û ji cem xwe dûr kirin. Dilê wî li nik kerê wî bû. Geh diçû, geh disekinî û paş xwe ve dînerî, lê kcsî negotê were kerê xwe bibe. Her tenê dilê xoce pê şewitî û bi dengê lertzokî got:

**- Ji bo Xwedê kerê wî bidinê û şûna kerê wî de min bixun.**  
Hikmet Efendî xwe enirand û got:

**- Tu Xwedê seyda mayê xwe têneke. Bila dilê te bi me jî bişewite, ew yek e, em sed in. Me jî wek te dil pêve ye, lê em çî bikin erdê me hişk e û dewleta me hişktir e.**

Xoccyê me pilmê xwe kir û ber bi çadîroka xwe çû. Çepo gazî xwediyê kerî kir û got:

**- Te melayê me jî enirand, tu diçî here, tu neçî ezê te jî bikim qawirme, îca here û li xwe neke derengî. Bi şîreta xêrxwazê xwe Evdokê cizirî bike çêtir e.**

Mêrik reva Xwedê revî...Neferên çeleng û birçî kerê gewr li erdê dan û serjêkirin û zû zû parçe parçe kirin, kirin sêzdeh pişk, her pişkek ji heft kesan re. Serê wî jî ji çar kesan re û kîr û herdû gun û parçek leker jî ji me çar kesan re. Lê me qîma xwe pê neanî, me gazina xwe bir ber destê Hikmet Efendî:

**- Efendim, me gotiyê, ma Xwedê qebûl dike ka ew serê mezin û qelew jî çar kesan re be û kîr û gun û pişika çermelaq jî bo me çar kesan be?...Baş e, lê bi wijdana te, ev wijdan e?...Ha bibîne, hema zimanê wî tenê ji vî kîrê me çêtir e, de gene du-sê bost rûvîk jî bidin me.**

Hikmet Efendî xwe li me tîrş û gemû kir û got:

**- Wijdan?...Wijdana çî oxlim, heger wijdan li dinyayê hebûya an mabûya ev ceng nedibû û ev bi serê me nedihat û me jî ev kotek û zorî nedikir. Ma kengê ev wijdan e, em kerê wî belengazî bi darê zorê jê bistênin û bikine d...?**

Neferekî me hebû, navê wî mam Xidirê Qefqasî bû. Vî mam Xidirî gotina Hikmet Efendî birî û got:

**- Ey Xwedayo, xelk û şênî li bajaran nanê genim, goştê berxan, baqîsmat û kutilkan dixun. Lê em li vê çola dûr li ser piçek goştê ker û hirçan ser û dilê xwe diêşînin. Ma gelo mirin jî vî halî nexweştir e?**

Çepo zanî dilê Hikmet Efendî bi vê gotina mam Xidir êşiya û bersiv ji cem xwe da:

- Hey bavê min, mam Xidirê şareza. Ew kesên xwarinên xweş dikerifin, ew ne kesên wek min û te ne. Kesên wek me li her cihî, piştî hewkirina goştê kûçik û kitikan, îro goştê mişk û maran jî li wan hisret e. Bêje hindek, nebêje şênî, şênî şênî ye û hindek çend çepel û bazirganek in.

Vê gotina Çepo kêfa Hikmet Efendî xweş kir, delîva axavtinê jê re hat û li esker heyland, got:

- **Vî dergehî daêxin û êdî nevekin, bizanin baş bizanin ko gotina rast 'Yasaq e'.**

Piştî vê gotina xwe Hikmet Efendî her hat û çû û bi wan re şewirî hilanîn û danîn dûvik jî avêtin ber me. Çepo di wê gavê de dîsan besteyeke tal û şêrîn di serê xwe yê mezin de hûnand û ji devê xwe girelkir govend pê geş kir:

**Werin xêra vî serî**

**Bixun goştê vî kerî**

**Zû werin, kes nemîne**

**Çi yoldaş çi hemşerî**

Hêştî nîvpij nebûbû me rahêlayê. Bixun her bixun. Me bêhna xwe pê derkir.

Bawer bikin ta hingê me xwarineke xweş wek wê nexwaribû.

Ta nuha jî gava tête bîra min xweşiya wê dikeve devê min. Çepo besteyek xweş û pîs wek a berî nuha, bi awayê 'lêlê kin e' çêkir û em rakirin govendê:

**Bixun bixun lê lê lê**

**Xweş kebab e way way**

**Kesê nexut lê lê lê**

**Ew sebab e way way**

Hingê ji nû min zanî ko em Kurd ji hemû xelkê vê dinyayê kêftir û xweragirttir in jî, çunkî ên dîlan dikirin hemû Kurd bûn. Me çawişekî hevêrkî hebû hat û got:

- **Rast e ko dibêjin qona tazî tenbûrê dixwazî. A rast dilê min jî diçûyê ez bi we re xwe hilavêjim, lê Xwedê mala xwediyê vê cenga çepel wêran bikê, wê ez kînoj kirime. Dibêjin kesê kînoj zû bi zû narî, da zû birçî nebê. Lazim e em jî wilo bin heta ev şer heye.**

Hikmet Efendî, ne ji dil, kêfa xwe diyarkir û got:

- **rast e, êş û jan li her cihî heye û em bê doktor û bê derman in jî, lê pa maşala wilo jî eskerên me hemû az in tu dibêji qey her sê danên rojê goşt û birincê Qerecdaxê dixun.**

Çepo dîsan xwe negirt:



- Efendim, hey ezbenî, ev gotinên vala me têr nakin û dilê me jî xweş nakin. Ma te nebihîst çawîşê me çi got. Ya qenc ew e em herin melayê xwe haş bikin. An te jî bîr kiriye?

Hikmet Efendî nedizani çî bike û çawan vê rewşê ragire, wî xwe jî bîr kiribû wê gavê. Hema got:

- **Li ser bextê kerê min, tu jî me çêtir î, Çepo.**

Çûn...lê çî bibînin?...Va ye melayê reben çûye ber rehma Xwedê û bistika ji goştê kerê gewr wek xwe dest û dev lê nedayî maye. Hikmet Efendî eniya wî maçî kir û got:

- **Te gelek Yasîn û ayet li ser mirî û kuştîyan xwendin. Lê ko tu bi xwe mirî kesek nebû ayetekê bi teve bixwîne... Te her digot xwezî careke din ez bi saxî li zarûzîçên xwe vegebaranî û min bi dilxweşî xweyîti li zevîka xwe û rezkê xwe kirî wek berê. Lê pa va ye tu mir î û te nedît.**

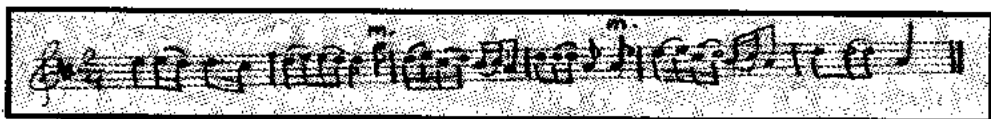
Saluxa mirina xoce Efendî bi dengê Çepo li wê şkefta devê gelî deng veda:

- **Heyhêêêê... Mela jî serê Sultanê me xweş. Fatihê bixwînin.**

Bil ji wî neferê raserî devê gelî kesek nema, her yekî ji ciyê xwe ber bi çadira Xoce Efendî ve çûn... Hindekan fatihe xwendin û çendek jî li sîxka goştê kerî werhatin. Neferekî çilek rahîste sîxka goştî û revand. Hevalên wî li pey lezandin û Çepo qêrek da û kir hawar:

- **Lawno bigehîne, jê bistînin û dest nekinê. Ezê ji rehmetî re bikim xêr.**

# Lêkolînek li ser govend û dîlana Şêxanî ya pîroz



Stirana | şêxanî  
Peyv bajarê | şêxan  
Mork (stîl): dîlan.  
Hewa: Beyat  
Pîvana Xanê 2/4 yan 4/4

Beşîr Botanî



- 1- Delîl im, Delîl im, Delîl im lo
- 2- Delîl im Delîl im, şêxanî
- 3- Delîl im, Delîl im, şêxanî

Baedrê gundê mîran  
çarsed malêt pismîran  
çarsed malê pismîran  
Baedrê di korê da  
Qesra mîran wa têda  
Qesra mîran wa têda  
Baedrê ser seqlqan e  
Nextê zeryan herzan e  
Nextê zeryan herzan e  
Mala te l' mezzê danî  
Yêk zanî, yêk nezanî  
Yêk zanî, yêk nezanî  
Hey ronahiya çavan î  
serbextê min tu c'wan î  
ser bextê min tu c'wan î  
Destê yêk û du bigrîn  
Pêkve dîlanê bikîn  
Pêkve dîlanê bikîn



## Êzîdî û şêxanî

Pîrên êzîdî bi çavêkî pîroz li vê govend û dîlana reşbelek temaşa dikin û heger ew di cejin, dawet û tewafan de beşdariya ahengê nekin, divêt hevbeşiya şêxanî bikin. Berî ko

aheng bi tekûzî hew bibe, hingê bi vê şêxaniya pîroz tête hewkirin; micêwirê gundî, çend rihsipî û pîrejîn li pêşiyê dest bi vê govend û dîlanê dikin, bi heyîna xwe dijmêrin û dibêjin:

Bila xort xwe ladin û rêkê bidine me, ev govend û dîlana me ye!

Bêguman, ev şêxaniya pîroz, gav û hizrên lawîniyê tîne bîra wan pîrejîn û pîremêran; kurdîtî, êzdîtî, gundîtî

û di ser hindê re, evîna rast, durist û pakij!

Dema ko ev govend germ û coş dibe, pîrejîn jê derdikevin û rêkê didine pîremêrên ko dixwazin berdewam bibin, deholvan û zurnevan jî xwe hêdî hêdî ji govendê dikêşin. Êdî dîlan dest pê dike; keç, jin û pîrejîn bi tilîlî (lîlandin) û dengê xwe dîlanê geş dikin, pîremêr bi tepe tepên piyên xwe, xort jî bi fîke, çepik û dengê xwe şahiyê xoş dikin. Lê dîsan kur, mêr û pîremêr zimanê xwe piçekî dirêj dikin:

- keç, jin û pîrejîn ji ber nermî û nazikiya xwe, neşên wek kur, mêr û pîremêran xwe bi tundî û bi hêzî bilivînin, ji ber hindê divêt ew xwe ji nêv me bikêşin.

Ya rastî, jin sivik û nerm in, ji lew re, ew digel awazê baş govendê digirin, lê kur, mêr û pîremêr wek dîn û haran xwe dihejinin. Ji ber vê ûştê kenîya jinan bi wan têt.

Hêdî hêdî xort jî têne nêv dîlanê, micêwir û pîr jî vedigerine perestgehê.

Şêxaniya xortan berdewam e; destpêka xoşî û evîna wan, germî û təkeliya wan û hêvî û armanca wan e!

Nîveşev e, dîlan berdewam e, xuhdan e, westan jî ne xem e, jiyan e! Êdî beşek ji xortê nûgehiştî nemaze yên çardepanzdesalî, cot bi cot, ji xwe re piyasê dikin, li ser kayî yan li nêv daran rûdinin û sojê didine hevdu... Carinan di şevên cejin, dawet û tewafan de, keç û kur bêgav dibin ko ji gundî birevin û cot bibin... Ew jî li ser rewşa wan dimîne.

## MORKA STIRANÊ

Morka vê stiranê dîlan e, anko bi dengêkî nerm û zelal û wek pesteyên heyranokan tête stirandin. Lê di dema berê de, piraniya stiranên vê dîlana şêxanî dengî bûn û diyar e ko nuho kêmtir bûne û morkên dî jî têne stirandin. Dîlanvan peyvên stiranê li hev vedigerînin û demeke dirêj û bê rawestan distirin.

## ÇÎROKA STIRANÊ

Çîrok ji naveroka sivik diyar e ko li ser dîlana şêxanî, mîr û şêxên bajarê Şêxan, gundê Baedre, nextê keçan û kesê ko distire navê wî jî Delîl e, yê ko dixwaze digel dosta xwe dîlanê bike.

## CIHÊN DÎLANÊ

Ji navê wê diyar e ko ji dilê Şêxan (paytexta êzîdiyan) derkevtiye û belav bûye. Ev dîlan li Mûsil, Badînan, Botan û Hekarî bi nav û

deng e, lê govend gehiştîye Mêrdînê jî. Di ser hindê re, ermeniyên Îranê jî vê govendê dileyizin û bi saya serê kurdên cuhû li Israîlê jî cihê xwe girîtiye. Gelek corên şêxanî hene û li her cihêkî yan deverekê bi awayekî tête leyistin.

## AWAYÊ GOVENDÊ

Mişe awayên vê govendê hene, lê min awayek hîlbijartîye, ew jî ya ko li çend cihên başûra Botan (Ji Zaxoyê ta deşta Mişarê) tête leyistin, anko govend bi vî awayê xwe berbi rastê ve ye, lê hemû govendên Badînan û Hekarî berbi aliyê çepê ve ne. Ev awa jî 12 gavan pêk têt.

## BEŞA 1

Awayê rawestanê:

gav û piyên çepê 3 4  
gav û piyên rastê 1 2

Govendvan wek trêne destên hev digirin, berê xwe didine aliyê rastê û xwe piçekî diçemînin, piyên rastê du caran hildigirin û du gavan diçin, dest û milên xwe jî dihejin. Anko piyên rastê 1 û 2, piyên çepê jî dûvre. Govendvan berê xwe didine aliyê çepê û dîsan xwe piçekî diçemînin, piyên çepê du caran hildigirin û du gavan diçin, dîsan dest û milên xwe jî dihejin. Anko piyên çepê 3 û 4, piyên rastê jî dûvre. (Du xaneyên muzîkî têne lêdan, an xêzek tête stirandin)

## BEŞA 2

8 gav û  
7 piyên  
gav û piyên çepê 6 5 rastê

Govendvan piyên rastê û çepê li teniştê hev dideynin (5 û 6), bi piyên rastê pêşve du gavan diçin û piyên çepê dûvre, dest û milên xwe jî dihejin (7 û 8). (çar xaneyên muzîkî têne jenîn, an du xêz têne stirandin)

## BEŞA 3

gav û 9  
piyên 10 12 gav û piyên çepê  
çepê 11 gav û piyên rastê

Govendvan piyên çepê li erdî dideynin û hildigirin (9), gawekê bi paşve vedigerin û piyên çepê li erdî dideynin (10), piyên rastê li ser hêla(xeta) destpêkê dideynin (11), piyên çepê li teniştê piyên rastê dideynin (12) û awayê govendê hew û tekûz dibe. (şeş xane têne lêxistin, an sê xêzên stiranê têne stirandin)

## FERHENGOK

*hewa meqam*  
*xane xaneyên muzîkî, bi pîvanin*  
*2/4, 4/4 6/8 û hwd.*  
*Baedrê gundek.*  
*pismîr kurmîr.*  
*reşbelek dilan, sema û govendên me*  
*û nêran bi hev re.*  
*ladin dûrkevin.*  
*ûşt sebeb.*  
*heyranok stîlek ji stîlên jina kurd e*  
*ko bi dengê nerm û zelal tête stirandin.*  
*dengî stîlek ji stîlên kurdi ya, ko*  
*ji gewriyê û bi dengê pan tête stirandin.*  
*mişe gelek, tenê ji hejmaran re*  
*tête bikaranîn.*  
*Micêwir nobetdarê perestgeha êzîdiyan e.*

Jêder:

1- Ehmed Salih Silo (1951-1991), *şehîd bû.*  
2- Koma Metîna, Baxdad.



# HELBESTA ANDRE BRETON

navê her pirtûka girtî ya çî laşî be di xwe de dihêwirîne.  
 Û her laşek jî pirtûkek e bi ser hemû peyvan û hemû  
 navan de vekiriye.

## ALAN JOUFFROY

*Wergêrandina ji erebî Dugir*

Hinek kes xewnan û têramandin û evînê bi kartînin. Peyva xwe dibêjin û peyvbêjiya wan dibe nivîsandina ko êdî nema ji cih û demê têt hilanîn. Hin kes dibînin, da ko bi dîtina xwe re cihanê hişyar bikin. Dinivîsînin û pirtûkên wan dibin kiryar û bûyer û rûdan û peyamên dîrokê. Kesine bi gavên daçikyayî û bi awakî; ko em nizanin ka berbi kûderê ve diçin, bi rê dikevin. Hevaltî û dilsojiyê, toreyî û bêzariyê nas dikin, û ti carî hestên xwe ji birûbaweriyên xwe; gotinên xwe ji kirinên xwe cihê nakin. Ji bo şoreşê dijîn, û birîna her kêlikêkê; çiqasî hêsan be jî, nas dikin. Li êşên xwe xwedî derdikevin, rabûn û rûniştinên xwe radestî sincên naskirî nakin. Herwisa çêja xwe jî radestî pîvanên zanistîya statîkî nakin. Weko çawan derbasî hundirê surdarî û matmayîne dibin wisa xwe berdîdin kûrahiya anuha û rabirdûyê jî. Lê her û her û hergîz; çavdêriya nîrxine teze û spehîbûnîne nû dikin.

Ji lêbûrinê hez nakin, dijwar û sînodar in. Em dikarin ji wan hez bikin û em dikarin jî ji wan bidexisin, em dikarin ji wan bitirsîn û wan jî ji xwe bitirsînin. Wexta ko em pirtûkên wan dixwînin jiyan têt guhertin. Wexta em bi wan re dipeyivin em sergêjahîyeke nediyar hest dikin. Em gavên wan wînda dikin, da ko em ji nû ve pêrgî wan bibin, pişt re em dixwazin li wan cîgehên kêma çûn û hatin, sînorên xwe ji wan re vekin. Ti carî em naxwazin wan bêhêvî bikin. Kes in; û di vedîtina rêça xwenaskirinê de pir zîrek in. Liserrawestana we berbi rastiyê ve radiperînin, lewra tiştê herî hêja ya ko gerek li hemberî wan bê kirin ew e, ko em li xweyaxwe vegezin.

Em mîratgirên 'Ez' a wan in. Daxwaza me jî ew e ko em ramanên wan ên dirîndane di her amajeyê de, di her bêdengiyê de û di her peyivîne de, bi gewde bikin.

Civak; navê helbestvanan li wan dike. Ew bi xwe guh nadin vê binavkirinê, çinkî peyva helbestvan "tênegihîştinekê durist dike, bi awayê ko her kes dikare vî navî weko çawan di rojên çûna dibistanê de çenteyê xwe hildigirt, hilgire".

Di nîvê vê sedsala bîstan de, ko mirov hewl dide, da ji xapandin û ji ling ji bin şemitandin û ji ser rê birinên jîyanê rizgar bibe, hêjî hin ji xelkê, helbestvanan, wek bûnewerine romantîk û bêkêr, dibînin: (Ji xelkê zûtir hînî dermankirina xêzên nivîsandinê bûne, tiştine nebûyî û bêkok dinivîsîn, ko mirov wan ji aqil bi dûr nexe û bi dilekî paqij piştgiriya wan neke, ti carî wan tiştan bawer nake.) Ew xelkana ji bîr dikin ko Standhal jî wek Gerard de Nerval romantîk bû.

Helbestvan xwedanên dûrbîntirîn û hûrbîntirîn û çaresertirîn pirtûkan in, çinko helbestên wan; ti carî pêwîst nakin ko li dawiya rêzên vegotinê rawestin:

Dikarin Peyva "helbest" li hevokeke kurt ko di çêsnê fermana karekî sincî (exlaqî) de be, bikin. Dikarin wek Loteryamon yek malikê jî di helbestê de nenivîsîn.

Dikarin berî hemdemên xwe pêşezanên bûyeran bin; bûyer û rûdanên ko ji mirovatîyê re balkêş û giring bin, dikarin rastiya li pêş dîrokê êşkere bikin, dikarin prinsîpên hişyarî û zanîne angî rêbazan damezirînin; û bi alîkariya sihra wan prinsîpan bandûrê û akamê li jîyan û li ramana xwendevanên xwe bikin.

Lewra; hemî tiştên ko wan kesan pêkanîne û pê jiyane û ji jidayikbûna xwe hetanî mirina xwe pê ramiyane jî navê 'Helbestê' lê dibe.

Di nav vê mezinkoma ko çameyan(qesîdeyan) dinivîsîn;

helbestvan kêmin. Hin ji wan ji bilî nivîsandina çameyê di tu tiştî de naramin û bi serhişkî li dijberî nivîsandina pexşanê radiwestin. Helbestvanekî wilo êzingvan e.

Hin zilam û hin jin helbestan nanivîsîn, lê ji gelekên ko helbestê dirêsin nêzîktirî helbestê ne; ji xwedanên "hunera helbestî" nêzîktir in.

Helbestvan ji boyî wan zilaman û ji boyî wan jinan dinivîsîn, tenê ji boyî wan. Çinkî şoreşa rastîna a cîhanê û guhertina dawîna a jîyanê, tenê, bi wan ve girêdayî ne.

Helbestvan 'çameyên xwe' mîna hevdfîtan û bûyeran û dîroka zindî ya ko pêwîst e bê jiyandin, pêşkêş dikin. Di nêrîna wan de, pirtûk, ne ji bo istihlakê ye lê sîsikeke navendiyane ye û tirsnakiyeke rastîna bo gerdûn e. Vekirina berhemên wan; tenê hema vekirina berhemên wan, karek e, rê li ber me vedike ko em tiştên xwe yê pêşî û yê dawî li ser bikin.

Pirtûka- Entîke, wek ko helbestvan dibîne, bi naveroka xwe û bi wê sûlava ko berdide hişê xwendevanê xwe, dibe wêneyeke berdest.

André Breton mezintirîn helbestvanê zindî ye -di sala 1966an de miriye-; ev jî ji bo wan kesên ko piştî xwendina Novalis, Nerval, Rimbaud, Loteryamon, Apollinaire, di helbestê de metiriyala ji nû ve afirandineke giştî bo mirov dîtine, tişteki bêguman e.

Herwisa bo wan kesên ko di helbestê de şoreşekê dibînin dîsa tişteki bêguman e; şoreşa ko di her kêlikê de û di her demê û di her cihî de bigewde dibe da ko helbest bê merbend û bi azadî diyar bibe.

Tişteki bêguman e bo wan kesên ko li dijî helbesta li gorî pîvanên dîrokna û mamostayan nijinandi, radiwestin; dîrokna û mamostayên ko di evîne û di êrotîkê de, di karê siyasî û di jiyana rojane de û di xewnê de, pêdiviyêke bingehîn bo

teqandina her tiştî û hêskirina her tiştî û dubarekirina afirandina her tiştî, dibînin.

Bi kurtî, ji bo wan kesên ko di Firaxên hevlûle de 'Communicating Vessels' wek nimûne, bi taybetî di rûpelê 124 an de ji çapa dawîn, heman ramanê û heman jiyane dibînin, bêguman e.

Berhemên A. Breton wek gaberdekî (hîm, kevirekî mezin) bizavkar ko ti carî naherife, ji hevdû dabeş nabin. Herwiha dahênaneke xweristiyane ye; kîjan balende be û rengê perikên wî çawa bin jî dikare xwe di movikên vê avahiya hendesî ya surdar û yekta de winda bike.

Hîmdarekî wek Breton, di baweriyayî min de, ti carî namire, tenê di bareyekê (haletekê) de dikare bê

mihandin, ew jî, eger bi rastî û ji dil navenda rakêşê (cazibiyet) ya ko terazûna wî di vê valahiya dîrokî ya civata li dijî şoreşê de diparêze, bê guhertin.

Helbesta Breton, cara pêşîn, li xewxaneyekê, li rojavayî Fransayê, li ser mesefa xwarinê, wexta ko ji jin û keça xwe re li ser şevê dipeyivî, dest pê kir. Wexta ko di ciwaniya xwe de nameyek bo Paul Valery nivîsandibû, û wexta ko digel Trotiskî li ser 'Ji bo hunereke şoreşgêr û azad' imzekiribû, û wexta ko polisên 'Fişî' helbesta wî 'Fata Morgana' û pirtûka 'Antolojya tinaziya reş' qedexekiribûn û berbi doravên Antilê ve çûbû, û wexta ko peyva xwe di kovara anarşîstan de bi 'Cîhana bêserûber' dest pê kiribû, û wexta ko di germa cenga Cezairê de bergiriya leşkerên revyayî dikir, û wexta ko dîsa li xewxaneyekê li rojavayî Fransayê rûniştibû û gotarek ji

rojnameya 'Telegram de Elwist' bi sernivîsa 'her roj, Alain Jouffroy, li daristana Holkotê ye, cîranên xwe yê biçûk dibe dibistanê' çirandibû, û xistibû keviya pirtûka xwe ya ko diyarî hevalekî dikir, helbesta wî dest pê dikir.

Weko çawan ba hergav, ko bibe baran û mij û seqem jî, ba ye, Breton jî hergav helbestvan e.

Di nêrfina wî de; helbest, pêşeroja mirov e. Çameyên (qesîde) wî -ko pir kêr belavdikirin û dubarekirina belavkirina wan jî nedipejirand- jêder û palpišta camane ya dîrokekê ne ko ji dîroka wî berfirehtir in.

Yek ji stûnên wê cîhana ko xwe bi ser me de diçemîne, dîroka hevokên Breton e.



A. Breton

Bila hostayên wêjeyê netirsîn, çinkî ev cihan pir guh nade wan û ew bi xwe jî vê yekê qet nizanin. Dîsa jî bila nasyarên helbestê û rexnegirên pispor ên wêjeyê vê yekê bawer bikin: Ev cihan, li hemberî hemî viyanên primîtîv, raperîneke giştî ye. Tu sedem nîne ko ew jî xwe tevî vê sergermiyê nakin.

Çinkî helbest, wexta ko civatê rexne dike, û bi sergermî, giyan û lêş, ramanê û rastiya zelal ji hev cihê dike, wê çaxê, bi vê karîna xwe ya yekane, vekirina xwe, ya bi ser cihana ko bêdengiya wê ya kurt helbesteke bêkutayî ye, diçesipîne. Helbesteke bêkutayî, ew helbest e ko Sopo û Breton beriya pênc salan ji jidayikbûna suryalîzmê wê dinivîsînin. Wexta ko di sala 1919 an de li wî dengê dirûnî guhdarî dikir; dengê ko bi tena serê xwe dikarîbû nivîsandina mēkanîkî biasfirîne. Hemû helbestên Breton ên ko li pey (Bexçeyên polayê) hatine nivîsandin, hetanî kēlîka ko di Dîsembere sala 1933 an de ragihandiye 'ko dîroka nivîsandina mēkanîkî ya suryalîzmê - bêtirs dibêjim- dê bibe sosreteke berdewam' helbestine ramanî ne, ramanek e û xwe bi xwe, bê mebest, ji bilî mebesta vedîtina ramanê bi xwe û rizgarkirina wê, xwe davêje nav êgir.

Piştî wê bi çar salan, digel wê jî, hevokine kurt ji "Gula berbero" ya ko di sala 1923 an de nivîsandibû; di sibehekê de dema ko serê xwe dişûst, tēn bîra wî û li hemberî vê baweriyê radest dibe:

"Helbestên avêtî, yên ko ji durvên wan ne razî ye û di nav rûpelên dîwana "Debançeya por sipî" de nîn in, mîna ko ji cihêkî nediyar hatine. Helbestine bêagahî ne, hestan ranaperînin. Helbestine di çesnê hewldanine sergerm û serseriyane

yên di hundirê deryayeke har û tevlihev de ne.

Ew hevokana peyv bi peyv, wêne bi wêne tēn bîra Breton, tēn bîra wî û dizane ko bi evînbaziyên wî re diguncin; evînbaziyên ko di seyraneke şevînî de, li nêzî keleha San Jack, ew bi karanîbûn, û di wan de jiyabû.

Li vir, em dibînin ko sosreta nivîsandina mēkanîkî dikare ji ber xwe ve, bi derengî be jî, bête guhertin, û bibe hêvî.

Bext (şans), bextê afsanewî yê ko mirovek birtûj bi destdixîne û digihêjêyê di vir de ye, ko di afirandina çemê peyv û wêneyan de xwedanê coşiyêke zikmakane be, û nivîsandina mēkanîkî jî di vî wari de, ji bo bext, dergehêkî nîv vekirî ye, tēgihiştina tiştên ko di pêwistiyê de nayên tēgihiştin, e.

Qelaştina dîwaran e, dîwarên ko takekesiya (ferdiya) neşoresgêr wan di navbera mirov û cihanê de, di navbera aniha û dahatûyê de, di navbera zîlam û jinê de, di navbera rastiye û xewnê de, ava dike.

Bi awakî rasterast, Breton nivîsandina ji bo jiyane ye, û jiyana nivîsandinê ye. Nivîsandinek e; çepera asê ya keştiya ko bêguman dê binavbibe û li dijî bahoze berxwedanê dike, diherifîne.

Di navbera prinsîpa nivîsandina mēkanîkî û awayên bikaranîna wê de tevliheviyek heye. Lê yê helbestvan dizane ko ev prinsîp dê dûrî hemî awayên asê yên nivîsandinê û dûrî hemî rê û rêbazan bimîne. Wek kilîta azadiya ramanê ko bêyî wê tu tişt ji bilî mirinê namîne, dê bimîne.

Breton bixwînin: Di hevoka wî de, mîna hişmendiya di zelaltirîn qonaxa xwe de, jiberxweveyî û zikmakayî dipijiqin. Hizrên xwe yên dadayî û bangên xwe li ser hevokan ferz dike.

Çameya Breton, bi vê rîtma xwe û bi vê zelaliya xwe û bi vê payedariya xwe, di hebûna xwe de xwe dispêre yasayeke



xweser û yekane: Dilbijandina herî giranbuha.

Semageriya giyan ya bi lêş ve girêdayî ye, û semageriya zeynî (zihnî) jî ji bo bûnewerê mirovî, bi gelemperî, derbasbûna metirsiyên ko ti carî bawer nedikir ko dê zora wan bibe, pêdivî ye.

Pêşveçûn, ji 'RAZ' hetanî BAYÊ AVÊ' ne bi awakî rêkûpêkane ye. Deng jî hergav ne di yek çeşnî de ne. Malik berya niha nehatine bihîstin. Matmayîn bi awakî berz amade ye. Plana pêşîn a çameyê ya ko rev jê nîn e ew e ko, hewldana yekemîn a nivîsandina çameyê biryarê li ser her tiştî dide: Li ser çawa destpêkirinê, li ser rîtm û beşavendê (qafiyê- theme), li ser guhertin û rawestek û bandûrên wê.

Hişmendî û ramyariya Andre Breton jî ji vê pêk tê ko dizanîbû çawan desthilata fermanê pêşkêşî wê hewldana yekemîn bike, çinkî bêyî vê yekê jî, kîjan helbestvan be dikare şansên xwe yên ji helbestê wînda bike.

Helbestvan e û teorîzanê vê mîkanîkê ye; mîkanîka ko xirecir û tevliheviyeke bê vegeer xistiye rêbazên nivîsandin û ramanên kevnare de.

Andre Breton, tenê, di nav helbestvanên şoreşgêr de yên ko li Fransayê di dawiya sedsala 19 an de ji dayik bûne, dikare mezintirîn helbestvan be. Breton di sala 1896 an de hatiye dinê.

Helbestvan û teorîzanê vê mîkanîzmê, A. Breton, cara pêşîn helbestê- ji De Lautrèamont û vir dedigihîne rexê dîtir ê babetên wêjeyî, û cara pêşîn jî piştî Apollinaire bran (burhan) kir ko helbest ne hema di pirtûkê de têt bi çikirin, lê pirtûk jiyan e, kolan e, hevdiştin e, rûdan e, bûyer e, û ji ber ko ev tişt hemî ne,

pirtûk; em bivên nevenê dê wisa be, bi taybetî di wê pêvajoya ko, dem û cî, tê de, wek agahî û ezmûneyeke berdeyam bin; ezmûneya wê rastiya ko hêjî li ser piyan ranewestiyaye, û rastiya ko xwe ji meşê re amade dike.

Lewra 'realîzm' ko hergav şanoya sîbereke hejar bû; îro mezintirîn xapandinên çandê ye; ji wan xapandinên ko mirov xwe bi xwe xwe pê dixapîne. Li hemberî vê jî, hizir û bîr û prînsîp û teorîyên suryalîzmê ji berhemên xwe tekûztir û hêzdartir in. Ji vir û pê de, suryalîzm wek destpêka ramana pêşerojê û wek sînorê ko mirov nema bixwaze di hundirê hevokên mirî de û di hundirê vê sîbera çandî ya ko jiyan a wî ya hişmendî û zeynî û evînî û siyasî dixeniqîne, bijî, xwe pêşkêş dike.

Dê ji me re bibêjin ko suryalîzm berya çel salan li ser piyan e. Emê bibêjin ko komunîzmê not û şeş salan bendewariya serkeftinê kiriye, herwiha emê bibêjin ko ji çel û du salan ve em di çeşnê Komûneke ramanî de dijîn, Komûnek e, û li Versailleseke dîtir ko roj bi roj çekên wê û nokerên wê pirtir dibin, dorpêç kiriye. Komûnek ko di rewşa xweparastinê de be, ti carî bi rêkûpêk nabe.

Ez di wê baweriyê de me ko azadiya lêş û azadiya awez (aqil) dê 1917 eke taybetî ji bo xwe bi destxînin, û ev 1917 eya han bêguman dê zora 1879 an -mebest sala Komûna Parisê ye- bibe.

"kevana sipî ya ko li ser pişteke reş hatiye nîgarkirin û em navê ramanê lê dikin" bi tu kesî ve negirêdayî ye, hetanî bi xweyî xwe ve yê ko afirandiye ji girêdayî nîn e.

Cîhan û xwîn û raman, di nêrîna helbestvan de yek tişt in, tu diramî, (difikirî) dêmek tu di cîhanê de xwînê dirêjî.

Û Bretonê ko bi awakî mat û balkêş daye nîşankirin ko "de Lautrèamont û Rimboud du teorîzanê dijwar in" dibîne ko ne

hema gerek her kes helbestê binivîsîne lê li her cihê û di hemî barûdaxan de û bêyî cihêwazî (istisna) gerek bête nivîsandin. Eger helbest li cihêkî ji cihan rawestiya, eger sînor ji bo helbestê hatin danîn, dê helbest ji jiyane bête birin û helbestvan bixwe jî di hebûnê de dê raweste. Wê çaxê çareya yekemîn, bi rastî, xwekustin e.

Madam raman li ser piyan e, û dikare bi rê ve biçê û madam nivîsandina mîkanîkî, eger gotarek e seyr di rojnameyekê de be, hevpeyvînek e bêdeng hetanî destê sibê bi jinekê re be, yan jî li ser keviya qutiya cigareyan nivîsandî be yan jî li girtîxaneyê be, dikare dengê xwe bigihîne, Madam bext berfireh e û madam hêvî û bêhêvîbûn di mêzênê de ne, tenê şiyana helbestê dimîne da ko mirov bikaribe di tunebûna xweşî û evîne de ziyaneke zorbaz nebîne,

Di xemgîntirîn û di jwartirîn barûdoxên, ko reng e (belkî) helbestvan di wan re derbas bibe de, rêkewt(sudfe) û bext hene. Ev pevgirêdana seyr a di navbera pêwîstiya xweristî û pêwîstiya şexsî de heye; bi taybetî cihêkî hevdûbirinê heye, cihêkî giyanî û cihêkî di fîzîkî hene û di van cîwaran de xebatkarên Komûnê ramana ko ez li ser dipeyvim, radiperînin.

Di van cîwaran bixwe de Breton tişt ko nivîsandiye nivîsand û tişt ko jiyaye jiya. Tişt ko jiyaye nivîsand: 'Nadja', 'Stûnên 17', 'Elewanî Elmustetreqa', û tişt ko nivîsandiye jiya: 'Daxuyani', 'destpêka rojê', 'Evîna şêr', 'Kilîta revê', û di 'Hejariya realîteyê' de rastiya ko her tiştî dinixumîne û tu tiştî cihê nake, dixuye.

Hemî helbestên Breton û hemî helbestên rastîn wek rêkewteke

(korfelaqiyêke, sudfeyêke) ne subjektîv û ne jî objektîv dikarin bîn pênasîn, rêkewteke ko hilperikîne diafirîne, rêkewteke e, û 'berê kûrahiyê' tê de berbiçav e.

Li vir, li ser rûpel, wek ko elend bi ingirîn û bi kevokan hatibe dabêşkirin, wek ko pinpinîkan bi ser çirê de bîbarîne; çira ko jineke evîndar li jêr wê rût û bi dilgermî rûniştiye.

Helbestên Breton bixwînin, hûn dê demê û şûnê, ji hevdûrketin û pevgirêdana henasan (nefesên) û ramanê bixwînin. Hûn dê hemî zivirandinên dema zeynî (zihnî) bijîn, ko bêyî wê dê jiyane rêçêke kurt î bê mebest be.

Suryalîzim wek dergehê takekesiya şoreşgêr, ne dibistan û ne jî rêbaziyeke e, û ne jî dikare bibe formek ji formên derbirîna çandî.

Gelek helbestên ko cara pêşîn ji sala 1921 ê de li vir di 'ronahiya zemîne' de belav dibin, tu tiştî dernabirin, û ne jî dixwazin tu tiştî derbibirin. Helbestvanê mezin derbirîne nake lê dibêje û dipeyive. Bi peyvîna wî û bi nivîsandina wî azadî dibe şepalek û cihan jî dibe şerek, dîrok jî hemû dergehên dihejîne û hemû zindanan diherifîne.

Takekesiya şoreşgêr, di bawerîya min de, "pir jidayikbûna ezê" ye, li hawirdora wê û carcaran bi awakî nakokane û cihêreng gelek hişmend û behremendên hevbeş dicivin: San Gost, de Sade, Max Shternar, de Lautreamont, San Paul û Breton, Antonin Artaud, Patay, Henri Michaux. Ez dê li xwe mikur bêm, û ji xwe, dê kutahî jî li vir be, helbesta Breton navê her pirtûka girtî ya çî laşî be di xwe de dihêwirîne. Û her laşek jî pirtûkeke bi ser hemî peyvan û hemî navan de vekiriye.

\* Alain Jouffroy ko yek ji hevalbendên Breton bû, ev nivîs di 3 yê temûza 1966an de wek pêşgotin jî bo pirtûka Breton a bi navê Ronahiya zemîne, nivîsandiye.

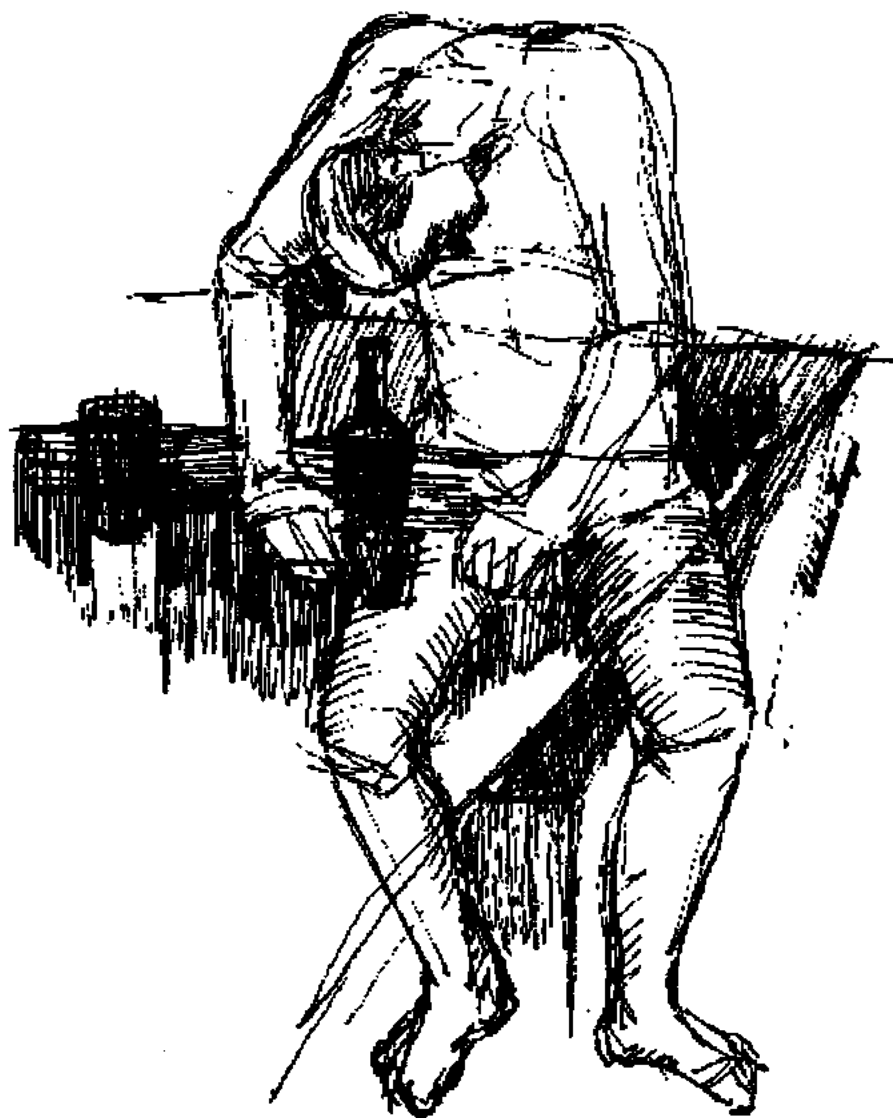
# ÇARŞEMA XWELIYÊ



*T.S. Eliot  
Compendium of the Language*

Çinkî careke dîtir hêviya min û  
vegerê nîn e  
Çinkî hêviya min nîn e  
Çinkî hêviya min û vegerê nîn e  
bo dilbijandina xelata vî zilamî yan jî  
bo mebesta ewê dîtir  
êdî ji bo bi destxistina wek van tiştan  
nema xwe diwestînim  
(ji bo çi gerek bazê pîr baskên xwe  
vegire?)  
Ji bo çi gerek ez jî bi ser hêza ko  
winda dibe  
ya desthilata naskirî de binalim?  
Çinkî hêviya min û ji nû ve naskirina  
paydariya dudil a katjimêra  
bêguman, nîn e  
Çinkî nahizirim  
Çinkî dizanim ko hîç ez dê wê  
takehêza rasteqîn  
a ko berbi nemanê de diçe, fêr nebim  
Çinkî ez nikarim vexwim  
li wir, ko dar dipişkivin, û çavkanî  
diherikin,  
Çinkî hîç tişteki din di pey re nîne.  
Çinkî dizanim ko dem hergav dem e  
Û Şûn jî hergav û tenê şûn e  
û tiştê rast jî, tenê carekê û tenê ji bo  
şûnekê rast e  
Ez dilşad dibim çinkî hemî tişt wek  
divê çawa bin wisan in  
û rûyê xwe ji ber rûyê pîroz didim alî  
û guhên xwe ji ber deng digirim  
Çinkî nema dikarim hêviya veegerê ji  
nû ve bixwazim

lewra bi avakirina tişteki ko xwe pê dilşad  
bikim  
dilşad in  
û berzûrî xwedê dibim dako me bi  
dilovaniya xwe binixumîne  
berzûr dibim dako wan pirsgirêkên ko  
xwe bi xwe guftûgo dikim, û di  
şirovekirina wan de kûr dibim, ji bîr  
bikim  
çinkî hêviya min û veegerê ji nû ve nîn e  
Rê bide van peyvên ko bersivê bidin  
dako rûdanên ko rûdanê careke di  
rûnedin,  
hêviya min ew e ko fermana qederê, li ser  
me, ne pir giran be  
çinkî ev baskana nema baskên firinê ne  
tenê bawesînkên lêdana bê ne  
ew bayê ko aniha lawaz û zuha ye  
ji viyanê lawaztir û zuhatir e  
me fêr bik ko em guh bidin û guh nedin  
me fêr bik ko em bi hêminî rûnên.  
Ji bo me gunehkaran anuha û kêlika  
mirina me nimêj bike  
ji bo me aniha û kêlika mirina me nimêj  
bike.



## II

Xanima min, sê pilingên sipî li bin  
dara kajê rûniştin  
di seqema rojê de, piştî ko kerixî bûn  
Piştî ko têra xwe ji lingê min û dilê  
min û kezeba min  
û ji naveroka qafê min xwaribûn

Û Xweda got ma gello dê ev hestî bijîn?  
Ma gello dê ev hestî bijîn?  
Û ew tiştê ko di hestiyên de hatiye hilanîn  
(ko ji berê de hişk bû) bi zîqezîq got:  
Ji ber durustiya vê xanimê  
ji ber nazdariya wê,  
û çinkî di têramandinên xwe de Meryem  
payedar dike,

Em bi ronahiyê diçurisin. ez ê ko li  
vir nexuyayî

Berhemên xwe bo jibîrkinê

Û evîna xwe jî bo nijada biyabanê û

ji bo mêweya kundirê

pêşkêş dikim.

Yê ko tendûristiyê li hinavê min û  
tayên çavê min

û beşên ko piling nema dikarin wan  
bixwin, vedigerîne, ev e

Xanimê di çariya xwe ya sipî de berê

xwe da têramandinê

De bila sipîbûna hestiyar jibîrkinê  
bibexşîne.

Çi jiyar di hestiyar de nîn e.

Ji ber ko ez jibîrbûyî me

Û ez dê jibîrbûyî bibim,

lewra ez dê ji bîr bikim

wisa ez xwe ji bo armancê terxan  
dikim û tê de dihilim.

Û Xweda peyamek bo bayî got

Tenê ji bo bayî

Çinkî tenê ba dikare guhdarî bike.

Û di bin barê sîsirk de bi zîqînî

hestiyar dest bi stiranê kirin,

Got

Ey Xanima bêdengiyê

hêmin û melûl

jihevketî û pîr hev girtî

Ey gula bîranînê

Ey gula jibîrkinê

Westyayî û jiyar bexş

Lerzok û aramkêş

Gula yekta û bi tenê

Anuha gulistan e

gulistana ko hemî evîn tê de bi dawî  
dibin

Û renckêşana evîna netêrbûyî bi dawî  
dike

Û renckêşana mezintir a evîna  
têrbûyî

Dawiya bêdawîbûnê

Gera berbi bêdawayiyê de

Dawiya hemû tiştên bêserencam e

Axaftina bê peyv e

Û peyva bê axaftin e

Sipas bo dayikê

Li ser wê gulistana

ko hemî evîn tê de bidawî dibin.

Li binya dara kajê hestiyar belavbûyî û

ronakbûyî stiran digotin

Em kêfxweş in çinkî em belavbûyî ne,

çakiyên me bi hevdu re pir kêmbûn,

li binya darekê, di seqema rojê de,

Digel pîrozmendiya qûmê,

Xwe û hevdu jî bîr kirin,

Û di hêminiya biyabanê de hevdu girtin.

Zemîna ko em dê wê bi hilbijartinê li

hevdu dabeş bikin ev e,

ne dabeşkirin û ne jî yekgirtin giring in,

zemîn ev e.

Me mîratgiriya xwe bi destxistiye.

### III

Li cem zîviroka yekemîn a mêrdewana  
diwemîn

ez zîvirim, min li jêra xwe dî ko

heman formî xwe li perjana nêrdewanê

alandiye

li jêr dûkelê di bayê genî de

Digel Şeytanê mêrdewanê

yê ko rûyê derewîn ê hêviyê û aramê li

xwekiribû,

pevçûn dikir

Li cem zîviroka diwemîn a mêrdewana

diwemîn

min ew çemyayî, û berbi jêr de zîvirandî;

hiştin

tu rûyên dîtir peyda nedibûn, û mêrdewan

jî tarî bû

hêwî bû; wek devê pîremêrê ko girêza wî

diherike,

ko tu hêviya wî û durustkirinê

tunebe, derizî bû

yan jî wek gewriyeke mişt diran a

gamasiyekî pîr be

Li cem zîviroka yekemîn a mêrdewana

siyemîn

pencereyeke şikestî di çeşnê hejîrek e

nepixî de, hebû

û li paş bişkoja stiriye û dîmena çêregehê

Durvek e navmil-pan a bi şînahî û

keskahiye rapêçayî



bi zurnrya kevnare  
dest bi xapandina Gulanê kir  
Porê belavbûyî ciwan e, Ew porê  
qehweyî  
yê ko li ser dev û lêvan xwe li ba  
dike,

Yasemîn; kêf û henek, dengê zurneyê,  
rawestan û gavên aqil li ser nêrdewana  
siyemîn,  
winda dibin, winda dibin,  
hêza ko  
destê hêviyê û ûmidê nagihêjê  
hildiperike nêrdewana siyemîn.

Xwedayo, ez bêkêr im  
Xwedayo, ez bêkêr im

Lêbelê hema peyvê bibêj.

## IV

Yê di navbera benefş û benefşê de  
meşiya kî bû  
Yê ko di navbera  
pileyên cihêreng ên hişîniya  
rengereng meşiya kî bû  
bi sipî û bi şîn, û bi rengê Meryem  
dimeşe  
Li ser tiştine bêkêr dipeyive  
Yê ko di nav xelkê de dimeşiya kî  
bû,  
Nexwe, kê ev avpij dolmendkirine  
Kê ev avpij wisa geşkirine  
Seqema tehta zuha û bicîkirina qûmê  
çêkir  
Di şînahiya gîhê de, şînahiya rengê  
Meryem,  
Sovegna vos  
Li vir in salên ko di navberê re  
dimeşin, barkirî ne  
Li wir kemeçe û bilûr, xwe nû dikin  
Yê ko di navbera razan û hişyariyê  
de  
di demê de dilive, barkirî ye

Ronahiyeke sipî û hûnayî, wê  
dinuxumêne, li hev dipêçe.  
Salên teze derbas dibin, xwe nû  
dikin  
Di nav ewrê hêsrane de yê çurusandî,  
sal, xwe nû dikin  
Helbesteke nû bi beşavendeke  
kevnare. Azad dike.  
Dem. Azad dike.

Didariya di xewnên bilind de nayê  
xwendin  
Lê di wê wexta ko gamêşên bi  
gewheran xemilandî  
galîska zêrkirî ya veşartina miriyan  
dikişînin.

Xuşka bédeng a bi sipî û şîn rûrapêçayî  
Di nav darên merxê, li paş xwedayê  
gulistanê,  
Ko bilûra wê bê henase, serê xwe çemand  
û nîşan da,  
lê bêyî peyivên axivandî.

Lêbelê avpij derbû û balendeyî stira  
Demê azad dike, xewnê azad dike  
Peyva axivandî nebihîstî, negotî

Hetanî ko bager hezar kurtepiştên dara  
merxê bihejîne

Û tarawgeha me jî pişt re bê.

## V

Ko peyva windabûyî winda bûba, ko  
peyva bikarhatî bikarhatiba  
Ko peyva nebihîstî û negotî  
nehata gotin, û nehata bihîstin;  
Dê bimîne peyva negotî, peyva nebihîstî,  
peyva bêpeyv, peyva di cihanê de û ji bo  
cihanê;  
Û ronahî di taristanê de çurusî  
Û li dijberî peyvê hejî cihana  
bi hêçketî  
li hawirdor navendeya peyva bédeng  
berdewam dibe.

Ax ey gelê min, min çî ji te kiriye

Peyv dê li kû were dîtin, ma gelo  
dê li kû deng ji peyvê were?  
Ne li vir, çinkî bédengî têr nake  
Ne li ser rûpelê deryayê û ne jî li doravan,  
û ne jî li beja serekî, ne li biyabanê  
û ne jî li zemîna baranbûyî  
Çinkî ji bo wan kesên ko di taristanê de  
dimeşin  
Çi ro li nîvro be yan jî bi şevê be  
Dema rastîn û şûna rastîn ne li vir e  
Ji bo wan kesên ko xwe ji ber rû didin alî  
cihekî bi xêr û bîr nîn e  
Ji bo wan kesên ko di nav xirecirê de  
dimeşin û deng didine mandelayê

demeke ji nû ve kêfxweşî nîne  
 Ma gelo xuşka bi serrûk ji bo wan  
 kesên ko di taristanê de dimeşin  
 û li dijî wê radiwestin, nimêj nake,  
 Ew kesên ko sedsalê, di navbera  
 demsalekê û demsalekê de,  
 çax û çaxekê de,  
 katjimêr û katjimêrekê de, peyv û  
 peyvekê de, hêz û hêzekê de,  
 diçirnin.  
 Ew kesên ko di taristanê de  
 bendewariyê dikan?  
 Ma xuşka rû bi çarî ji bo  
 zarokên li ber dergehê ko dê  
 dûrnekevin  
 û nikarin nimêj bikin, dê nimêj neke:  
 De ji bo kesên hilbijarte û yên li dij  
 rawestayî nimêj bik

Ax ey gelê min, min çî bi te kiriye.

Ma dê xuşka rû bi çarî di nav darên  
 merxê yên bejinzirav de  
 ji bo kesên ko wê diêşinin nimêj  
 neke,  
 Kesên ko hatine hilbijartin û nikarin  
 teslim bibin  
 û li beramberî cihanê biçespînin  
 û di nav keviran de bidine  
 mandelayê  
 Di biyabana dawîn de di nav kevirên  
 şîni dawîn de  
 Biyaban di gulistanê de ye, gulistan  
 di biyabanê zuha de ye  
 Navika çelmisî ya sêvê ji devê xwe  
 davêje.

Ax ey gelê min.

## VI

Digel ko hêviya min û vegeerê ji nû  
 ve nîn e  
 Digel ko bêhêvî me  
 Digel ko hêviya min û vegeerê nîne  
 Di navbera têkçûn û bidestxistinê de  
 diçim û tîm

Di vê tengerêya kurt de ko xewn derbas  
 dibin,  
 elenda xewnên xaçkirî di navbera zayîn û  
 mirinê de  
 (Min pîroz bike Yabo) digel ko ez  
 naxwazim  
 ko van tiştan bixwazim  
 Ji pencereya pan berbi perava kevirî de  
 Keştiyên bayî yên sipî berbi deryayê de  
 difirin,  
 Baskên neşikestî berbi deryayê ve difirin  
 û dilê windayî hişk dibe û ji nû ve dilşad  
 dibe  
 Di yasemîna windayî de û dengên  
 windayî yên deryayê de  
 û giyanê lawaz dest bi serihildanê dike  
 Çinkî kopalê zêrînî çivandî û bîna  
 windayî ya deryayê  
 dest bi vegeerandina qijeqîja evdal û  
 nalanala tîtirwask dike  
 û çavê kor formên vala di nav dergehên  
 hestîni de  
 çêdike  
 û bin çêja şor ya zemîna qûmane nû dike  
 Ev dema lerza di navbera mirin û zayînê  
 ye  
 Cihê tenhatiyê ko sê xewn di navbera  
 kevirên şîn de dibuhurin  
 Lêbelê wexta ko dengên wiryayî ji  
 dara merxê bijenin  
 Bihêle ko dara merxê ya dîtir bijene û  
 bersivê bide.  
 Ey xuşka evrandî, ey dayika pîroz,  
 Ey giyanê avpijê, ey giyanê gulistanê,  
 Bihêle, da ko em bi sextebûnê henekên  
 xwe bi xwe nekin  
 Me hîn bik ko em guh bidin û guh nedin  
 Me fêr bik ko em bi hêminî rûnin  
 Hetanî ko di nav van keviran de be jî,  
 Aştiya me di viyana Wî de ye  
 û hetanî ko di nav keviran de be jî  
 Xuşkê, dayê  
 û ey giyanê çêm, û ey giyanê deryayê,  
 Nehêlin ko ez bême cihêkirin  
 û bihêlin ko qirîna min bigihêje Te.



# RÊVINGÎ, BÎRANÎN Û MIRIN



*Yunis Elhakim*

WERGERANDIYA EHMED HUSEYÎN

**D**ayika ko di rêvingiyekê de gazi min kir,  
 Bi keziyan û bi hinê xemilandi bû, dayik!!  
 Wexta ko min biryara hevdîtina di sîbera goreke  
 nêzik de, wergirt,  
 Ko min biryara xwe da,  
 li ser keviya şevêkê bûm.  
 Û min mirineke rewan vexwend  
 Dako xatir ji evîndaran bixwazim  
 Evîndarên ko min razên xwe  
 bê şerm  
 li nik wan hiştine.  
 Lê, tenê,  
 dilê ko bi ser zemîne de çermiybû  
 Ew dil, ey hawar!! Diya min bû.  
 Ew rêving jî,  
 pêdivî bayekî ye  
 Bayekî ko ne di çêşnê wî de be.  
 Pêdivî pencereyekê ye,  
 pencereyeke fireh mîna rojê.  
 Pêdivî pûngeke şikestî ye.  
 Û piştî mirinekê,  
 pêdivî, da ko bibîne, pangaveke teng e.  
 Ew koçber  
 Ew mişext  
 Bêfikirinê bi kartîne.

2.11.1996

**ŞEHEDE**



## II

**J**i sala bûrî pêtir ji te hez dikim  
 Û aniha hewcedarî te me.  
 Da bi hev re li bexçan bigerin  
 Li ser evîna xwe ji te re bipeyivim  
 Û tu jî li ser evîna xwe..  
 Û mîna ko çawan me hevûdû dît  
 Em dîsa di xirecîrê de winda bibin  
 Mîna ko em ji ti kesî re  
 li ser evîna xwe nepeyivîne  
 Mîna ko em ji dayik bûbûn  
 Mîna ko aniha dimirim.  
 Çendîn ji te re gotibin jî lê  
 pêtir ji te hez dikim.  
 Û hewcedarî te me  
 Mîna ko hergav li bexçeyan  
 bi tenha xwe digerin

10.3.1997



# DI TERKÊN DEMÊ DE

Hiş!  
 Kerixî ye  
 Ji ramanên revok,  
 Û axînên xiloxavî  
 Ditarînin pênuşeke kulbûyî  
                   mîna kwînêreke şewtokî  
 Nepixî ye!  
 Ji merez û edaaab  
 Ji kerbê kurbûna feleka xezeb rê...j  
                   û kişandina derdên bê gooor.  
 Di nav destên min de  
 Bi herq û xel  
                   divêşe..  
 Li rûpelekî daxdayî  
 Ji jangotinên helbesteke  
                   birîn nederûtî..  
 Diherike  
 Derbûye  
 Ne qemûş digire  
   û ne jî  
 di kolanên biyanîyê de  
                   dikewe!!

## II

Û şev  
 Bi bêhedana tenêbûnê re  
                   Kerekorî diponije  
 Li ber lorîna bayekî xilmaş  
   û barîna  
                   peşkên baraneke westiyayî  
                   xwe werkirî dikuje.  
 Ji esmanê xweziyên min ên fetisî  
  
                   Avî xwe lê pêçaye.  
 Hêdî hêdî  
                   diteptipîne yarîka min  
 Dîsa jî..!  
 Neqerimandin



*Yûsivê Cerihî*



Niqniqandina çavên şiyariyê,  
 û ne ez hembêzkirim  
 xewa avis a radayî  
 ne jî xewnên min  
 bi tevzînokên bêrikirinê re  
 zan...!

Û hêviyên qurîfî  
 Pelixandine can!  
 Qermiçandine dilê....  
 jiyaneke kelmkotî,  
 belqîtiye

Û temenê min termekî ji kêr bûye  
 Bi keftelesta rojên mirî re  
 Ro...biro

Xewr dibin  
 di terkên demê de.

10.10.1995

# NAMEYA DILEKÎ BI KUL

*Mehmûd Iko*



**D**em ne dema te bû, lê birîn  
birîna te bû.  
Te bi bêhnên hemî buharên  
temenê minî qurmiçî xweziya  
arama mirinê dipişkivand. Te  
hestên minî rizyayî bi evîna derdên  
xwe yên birîndar avdidan, rûpelên  
payîza min û te hêsrên rêwîyan  
dianîne xwar, bi wê hezkirina xwe  
ya ciwan heyvên dilê yaran geş  
dibûn, bi daxwaza pakrewanekî di  
bêhnên xwe yên dûmanî de be, te bi  
nerîna çavekî westiyayî temaşê  
dikir, bi evîna derdên keçeke di  
keçkaniya xwe de avis dima, hemû  
bi damarên te ve daliqandî diman, û  
te ew li dor dilê xwe yê mezin  
dorpêç dikirin,  
ezmanê xweziyên xwe  
dixemilandin, geh bi hêviyê û geh bi  
poşmaniyê, dengê ba û baranê pir pê  
xweş dibû, buhar dihate ber çavên  
wî, ji xwe re digot: Ez dizanim ko  
buhar nîşana azadiyê ye, hêviya  
xweşî û şahiyê ye, gelo ev buhar  
dîsa dê weke ya...?  
Mixabin ta niha jî buhar nebûye  
mêvanê min û ez bi rojêke wê şa  
nebûme.  
Di cihê xwe de diçelmisî, ji xwe  
dipirsî: Gelo çima ez bi tenê mame?

Yara min a ciwan!  
Tu kanî?  
Kê tu ji pêxêla azaran revandiyî?  
Ez dê çawan te bigihînim dilê  
aşîxwazan, ez dê bi çi rengî te  
bigihînim mafên mirovan?  
Ez bi tenê mame?  
Girtiyê tenêbûna xwe dima.  
Pêdiviyên xwe pûç dikirin. Stûnên  
ezmên ji dengê zayîna zarokekî ko  
nabûna xwe diyar dikir, diherifîn, û  
bi nalînên birîndarekî ji xwe re  
digot: Ev xirecira li dora min çi ye?  
Ev netebatî; netebatiya mêjiyê  
bêgane di serê min de çi ramanê  
dilorîne?  
Ez birçî me, ez tî me. Na...Na, ez  
nexweş im, min ta girtiye, ma taya  
mirinê ye, ma gelo ez dê bimirim?  
Destên xwe diguvaştin û bi gezan  
lêvên xwe birîn dikirin, destê



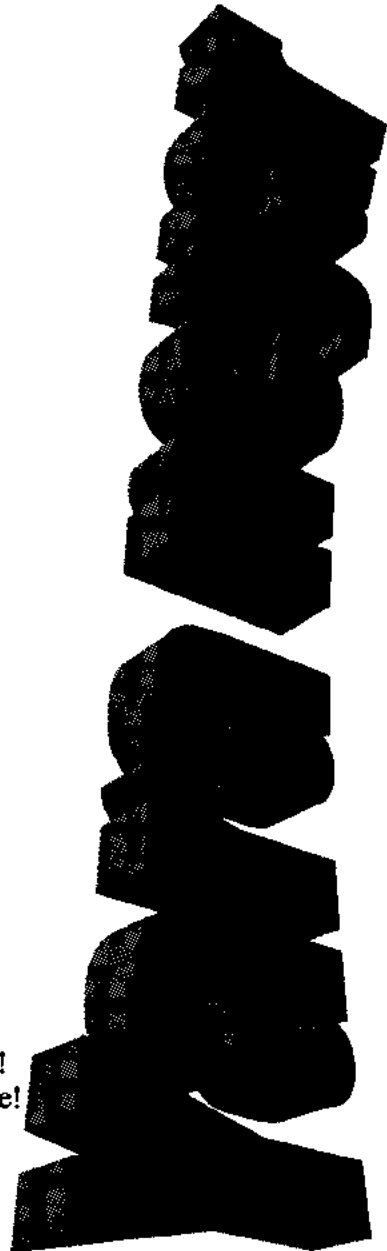
ramanê dihejand, dibeşîşî û bi  
 kurtepişt jê re digot:  
 Dem ne dema te bû lêbelê birîn  
 birîna te bû!  
 Di wê bêdengiya xwe de dima,  
 dipûnîjî, li tûrê derdê bapîran  
 digeriya, bi dilekî tije azar; berê  
 xwe bi ezmanê odayê ve dikir, bi  
 dînbûn digot, bi gotinê re hêç dibû:  
 Ez westiyam. Di mirinê de dijîm!!

Hingê hêsrên wî xweber dihatin  
 xwar, bi ser lêvên wî de dişemitîn,  
 ew şorbûn pê xweş dibû, daxwaza  
 xwe bi himbêzkirina yara xwe  
 dikir, xewnên xwe dikirin nameyên  
 dilekî bi kul, û ji xwedayê evînê re  
 rê dikir, şahiya kewan dibû sirûd,  
 dengê bêdengiyê dibû zengilê  
 bîranînê, jibîrkinê.  
 Poşmanî dibû şahê bêçare!



## Dilyarê Dêrikî

Ey periya ko  
 di xewnên min de  
 ji xewnan mezintir e...  
 Ey weşên evîna di jena dil de,  
 çendî,  
 min ji te hez dikir, bedew yarê!?  
 Hezkirina serokên rojhilat  
 bo girtîxaneyan...  
 Ey îmana çerxa bîstan  
 di wêneyên xwe de.  
 Ey kenê şîrmijekî di hembêza dayikê de  
 çendî,  
 Ez li ser te ditirsiyam!?  
 Tîrsa diktatorekî ji belavbûna  
 azad ramanan,  
 ji zayîna peyvan di nav lêvan de.  
 Ew dilyar bû,  
 çima me dil zîvar kir  
 Peyv pûç kirin.  
 Me yar kir neyar. Çima?  
 Ey kûrahiya lavijên pîroz, di sîngê de!  
 Ey derbasbûna dînitîyê, di himbêzkerinê de!  
 Ey kêlîka di navbera hişyarî û sermestîyê de!  
 Tu bûyî zelalbûna rondikan; di çavan de.  
 çendî  
 Zor e, bedew yarê!?  
 Çav bibin kulekeke cam  
 Rondik bibin 'modêrinek'  
 ji evîna van deman,





Ji kûrbûna şînen di çavan de.  
 Ew dîlzar bû  
 Çima me jîyan lê sar kir  
 Şîn kir miradê wî  
 Me ew bê per û bask kir  
 Çima?  
 Tu bûyî diyariya yezdan, di temen de  
 û bişkoja şahiya kulîlkan  
 wa tenikbûne  
 Dilyar e ji periyekê hez dikir  
 Wa periya di xewnên min de  
 Mixabin!  
 Tu ji min re bûyî girtîxane  
 û ji kuştina beşûşiya li ser lêvan re..  
 Ew xembar bû,  
 Çima me xewna wî ya bi tenayiyê xaç kir  
 Sêdarkirin hêviyên wî  
 Di buhara wî de, me ew pîr û kal kir, çima?  
 Tu bûyî xwedaya dîlberan  
 Ew bûn... Em bûn... Ez bûm  
 dilekî agirpij û dildar...  
 Te OLEN xwe serjêkirî hiştin  
 Tu bûyî kujyara xewnên  
 di malzaroka hêviyan de.  
 Tu bûyî pêkanên Wêrdekyanê  
 Min û xwe bê zindan  
 weke tîlên dirihî  
 Li dor hustiyê min  
 Bawer be bedew yarê  
 Yezdanê ne dilovan be  
 Ehrîman e.  
 Bawer be, ew dîlbera neparêze  
 peymanên xwe, dibe keça şevan  
 Bawer be, ne bawer be  
 Bedew neyarê!  
 Te ev dem nekir dema min  
 Ev dem ne dema min e; bi carekê re.  
 Demsalên min hatin; bêbuhar  
 Nêvî av im, nêvî agir im...  
 Yara min bûye neyar.



2.6.1995

# LEŞKER

Ji folklorê finlandî  
wergêr Zagrosê Hajo

Dibêjin, ko carekê yekî leşker  
çaxekî dirêj ji şah re leşkerî kiribû û  
piraniya temenê xwe di nehtoriya wî  
de derbas kiribû. Lê dema ew pîr  
bû, serleşker rabû û bêyî ko tiştekî jî  
bidiyê, ew ji leşkeriyê avêt. Leşker  
firaxkên xwe li hev civandin, ew  
kirine bexçikekê û çû da ser rîya  
malê. Ji ber neheqîya lê hatibû kirin  
gelekî mezin bû, ew pîr tore bûbû û  
dilê wî pê dişewitî. Ji ber êşa dilê  
xwe dest pê kir, sixêf kirine  
serleşkerê xwe û di nav sixêfên xwe  
de jî got:

- Laneta şeytên li serekê min be!  
Hema dikaribû mûçeyekî piçûk yê  
pîrbûnê bide min, ma wê çi  
qewimîbana? Piştî van salên dirêj  
hew ti kar jî ji min tê û êdî şerm e,  
ez di vî emrî de rabim herim devê  
xwe li ber xelkê xwehr bikim û  
parsê bikim.

Ev got û ji xwe re ji ber kul û  
derdên dilê xwe bi melûlf girî.  
Gelek neçû ji nişka ve dît ko  
mîrovek kete devê rîya wî de, silav  
lê kir û got:

- Tu çima sixêfan dikî, camêr? Ma  
çi bûye ko tu wilo dil bi kul î û  
mirûsê te kiriye?

- Ma ez çilo sixêfan nekim û ne  
dil bi kul bim, piştî ko tiştên  
hatine serê min. Dinya li ber

çavên min reş bûye û ez ji rojên li  
pêşîya xwe ditirsim. Û çîroka xwe  
tev ji mêrikê xerîb re got:

- De va hey serekên te dev ji te  
berdane, çima tu nayî û ji min re kar  
nakî?

- Ezê gelekî dilxweş bama ko karek  
ji min hatibana, lê tu dibînî, ez kal  
bûme û hew ti kar ji min tîn.

- Karê min ti kar jê re nave, lê dive  
ko tu bi ya min bikî û ez çi ji te re  
bibêjim dive, ko tu ji gotina min  
dernekevî.

- Ev çi kar e, ko ti kar jê re nave?

- Beroşeke min heye dive ko tu her  
û her ardû bidî bin û tu her agir di  
bin de gur bikî. Lê şertekî min heye.  
Ew jî ev e, ko dive tu ti caran devê  
berošê nevekî û li hundurê wê  
nenerî.

- Kî wê ardû bêne?

- Ardû wê li ber destê te be û wê  
xwarina te jî hazir be, lê şertekî minî  
din jî heye, ew jî ev e, ko ta tu di ber  
karê min de bî, dive ko tu ne serê  
xwe bişoyî û ne jî cilên xwe  
biguherî! Û bi ser ve kir:

- Heke te qîma xwe anî û sê salan li  
cem min kar kir, êdî ezê mûnetê  
tevaya jiyana te bi te dim.

Leşker pirsî:

- Ma berî niha kesekî din li cem te  
karkiriye?

- Na, û bi tenê dive haya te ji beroşê  
hebe.

Dilê leşker hinekî xweş bû û da hê qenc behwer bike, pirsî,:

- Ma bi rastî têra min xwarin li cem te heye? Ez navim ji nêza bimirim?

- Belê, netirse camêr, xwarin gelek e!

- Baş e min qebûl kir, lê piştê dive, ko tu min dîse vegeerî nî vî cihî!

- Xwe li ser pirsê vegeerê jî netirsêne û pişt rast be, ko ezê te vegeerî nîme vî cihî bi xwe.

Dawî leşker qebûl kir û bêhna wî gelekî bi vî karê nû fereh bû. Lê hema ko wî navê xwe li ser pelika levkirinê nivîsand, wî dengê gurmênîkeke mezin kir. Bummm!!?



Ū xwe di hundurê çiyayekî mezin û bilind de, li ber beroşeke li ber kelan diçû, dît. Ew beroş pir mezin bû û bi qelpaxeke mezin nixumandî bû.

Mîrov nikarîbû bibîne, ka çi tê de ye. Serekê nû jê re şirove kir, da çi dive bike û çi dive neke. Leşker soz da, ko wê daxwazên wî bi cih bike û wî bi rastî jî soza xwe bire serî.

Leşker ti caran qelpaxa beroşê nehilda û li hundurê wê nemezand û wî bê zexelî agir di bin de geş dikir. Wî ne rûyê xwe şîşt, ne neynûkên xwe birîn, ne rih û simbêlên xwe kurt kirin, ne pora xwe şikinî û di her sê salan de ne cilên xwe jî guhertin. Her sê sal derbasbûn bêyî ko ardû bikişênê û bêyî ko zanibe ka kî jê re têne. Dawî serekê wî hat û di rûyê wî de dihate xuyakirin ko ew bi karê leşker dilxweş e. Silav lê kir û pirsî:

- Kar çawa bû? Ma tiştê li te kêmket? Ma haya te bi dilpakî ji beroşê hebû û te li hundurê wê temaşekir?

- Ti tişt li min kêmket û min ji binî jî li hundurê beroşê nemezand.

- Ez dizanim ko te soza xwe bire serî, win her çi leşker in, win hînbûyê rastîyê ne û di karê xwe de saxlem in. Ezê perê te dime te, lê tu çi dibêjî, ko tu hê sê salên din jî li cem min kar bikî?

Leşker xwe da paş û da zanîn, ko ev tenêbûn û ev karê yekrû pê giran in û kir ko bibêje: Na, ez nema li cem te kardikem. Lê serekê wî pê ve giha û got:

- Tu Bimêne! Ezê kiriya te bêhtir bikim, da tu karibî ji xwe re jinekê bêni û maleke weke dilê te dive ava

bikî. tu çiqasî zêr û zîv bixwazî, ezê bidime te, û heke tu bi min bişewirî, ka tê çi ji wan zêr û zîvan bikî, ezê nehêlim, ko ew ti caran li te kêmkir.

Leşker qîma xwe anî û levkirina xwe nû kirin.

Ew dîse vegeza karê xwe û du salên girover derbasbûn wî bi dilpakîya berê agir dibin beroşê de gur kir, lê di destpêka sala sisiyan de kete dilê wî de, ko li hundurê beroşê binere. Rabû qelpaxa wê hinekî hilda û li hundurê wê mezand. Wî dît...kambaxa tiştên, ko wî dîtî...

Wî dît, ko beroş tijî mirov e, ew bi wan mişt bû. Wî hin ji wan mirovan nasdikirin, lê bêhtirên wan nasnedikirin. Yek ji wan mirovên di beroşê de serekê wî yê berê bû. Li gora kambaxên ko dîtibûn jî wî agir di bin de kêmkir. Kînen di dilê wî de, yên li dijî sereleşkerê wî, wilo kiribûn ko ew hê agir xweştir bike.

Di dawîya salê de serekê wî dîse hat û gotiyê:

- Ma te soza xwe bire serî?

- Erê, min bire serî, lêbelê careke bi tenê min li hundurê beroşê mezand û min tiştên tê de dîtin, lê min agir ji berê diwartir kir.

Nexem e te çi di hundurê beroşê de dîtibe, lê ez ditirsim, ko te kêlikinan agir di bin de vemirandibe. Ū hê got:

- Tu navê sê salên din li cem min karbikî? Tu çi bixwazî, ezê bidime te?

- Na, na, ez divim dinyayê ji xwe re bibînim, ez ji biteniyê gelekî behnteng bûme.

- Hê min mirovên saxlem weke te, rast û baş nedîtine. Win leşker nîşana paqijî û rastiyê ne. Bi rastî ez hêvî dikim, ko tu karibî hê sê salên din di ber karê min de bimênî... ma tu çi dibêjî?

-Na, ez hew divim, ez pîrbûme û nema ez dikarim karê te bikim.

Serekê wî di ber xwe de got:

- Ez dibînim, ko nema kar dike, û divê ez soza xwe jê re pêkbênim! Ew ajote odekê, du kiwarên mezin tê de bûn. Ya pêşê tijî zêr bû, ya din jî tijî zîv bû. Wî gotiyê:

- De ta tu dikarî ji xwe re zêr û zîv hilêne...!

Piştî paşil û berikên xwe dagirtin serekê wî bi şekê ew bire cihê ko jê anîbû û dîse qewitî lê kirin, ko qirêja xwe paqij neke, da zêr û zîvê wî kêr nebin. Leşker qîma xwe anî, serek wîndî bû û leşker bi riya xwe de çû.

Bi rê de geha bajarekî. Gelekî birçî bûbû, rabû berê xwe da mala pêşî, ya ko kete devê riya wî de. Li deriyê malê xist, xwediyên malê devê derî jê re vekirin û çavên wan pê ketin.

Riha wî ya dirêj û qirêj, gijola pora wî, neynûkên wî yên wek neperûşkên balindeyên kelaşan, çermê wî yê reş û cilên perpitî û gemar; ji wan wa bû, ko ew şeytan bi xwe ye, bi ser wan de girtiye.

Hemû ketine odekê û ji tirsan derî li xwe asê kirin. Rabû wî berê xwe da maleke din û yeke din, lê hemûyan wek mala pêşî berê xwe jê guhertin û berdanê.

Reben ma bê çare, lê birçîbûnê dilovanî pê re nekir. Dawî ew çû mēhvanxanekê, wî goman dikir, ko

xwediyên mēhvanxanan mirovine kur in, hez ji peran dikin û bi peran daxwazên rêwîyan pêktênin û li çilobûn û çawabûna wan napirsin. Lê hema ko ew kete hundurê xwaringeha mēhvanxanê, mirovên li wir, her yekî bi aliyekî de bazda. Xwediyê mēhvanxanê bi xwe jî xwe di odekê de veşart û lîwana mezin ji leşker re hişt. Leşker çû li ber maseke mezin rûnişt û kulmek zêr ji berîka xwe derxist û danî ser masê. Hêdî hêdî zêr dihijmartin û dihişt ko çinge çinga wan di lîwanê de bela bibe. Wî dizanîbû, çawa ev deng wê xwediyê mēhvanxanê dîn bike. Bi rastî jî girêza wî li ser wan zêran diherikî û dilê wî li ser wan diêşa. Derî hinekî li xwe vekir, da qenc behwer bike, ko ev zêr di nav lepên vî hovî de ne. Leşker pêjna wî kir û bê ko berê xwe bidiyê bakir:

- Were, bê tirs were! Ez jî weke te mirov im, guh nede qirêja min. Ez birçî me, xwarinekê ji min re bêne!

Bihayê wê ezê vê koma zêran bidime te. Xwediyê mēhvanxanê bi ser de hat, lê bi zorê lingên xwe li dûv xwe dikişkişandin. Wî ji leşker pirsî:

- Tu ji kû ve tê û bi kû de diçî, nenaso?  
- Ez leşkerekî kevn im, piştî ez kal bûme, ez ji leşkeriyê hatime der. Vêca ez divegerime welatê xwe.

- Malava, min berî te gelek leşkerên kevn dîtine, lê nayê bira min ko yekî weke te bi qirêj di nav wan de peyde bûbe. Ma di leşkeriyê de we wilo bi qirêj dihêlin?

- Na, çaxê ez leşker bûm, ez ne bi qirêj bûm. Na, ma gelo ji leşkeran

paqijtir kes heye? Lê van şeş salên dawî, min li cem mirovekî kar dikir, di nav van salan de wî nehişt, ko ez xwe bişom û cilên xwe biguherim.

- Wey bavo!... Ew çi mirovekî dîn bû, ko nedihîşt tu guh bidî xwe. Ew li kû bû û karê wî çi bû? Ma tu çi dibêjî vêca tu rabî, herî xwe bişoyî û cilê xwe biguherî, va te êdî dev ji karê wî mirovî berdaye?

- Ez nikarim bersiva te bidim, lê ez gelekî birçî me, ka xwarinekê bide min, ez ji nêza ketime.

Parîk nan anî, danî ber û bihayê wî nanî zêrên li ser masê tev malîştin û avêtine berîka xwe. Piştî leşker xwar, cihekî razanê jî xwest. Xwediyê mêhvanxanê xwe neda ber daxwaza wî û got:

- Li min negre! Rêwî çav li te bikin, êdî ne li cem min dixwin û ne dirazin, karê min wê bê birîn. Ez nikarim te li cem xwe bicihkim.

Lê piştî xweş behwer kir, ko evê li ber wî ji tuxmê mirovan e, got:

- Baş e, lê bi şertê ko tu xwe bişoyî û cilên xwe biguherî?

Leşker qîma xwe neanî û got, ko serekê wî destûra wî nade. Xwediyê mêhvanxanê ma matmayî û pirsî:

- Wekî te dev ji karê wî berdaye, tu çima bi ya wî mirovî dikî?

Leşker mirûsê xwe ji pirsra wî kir û got:

- Ev tiştêkî nehînî ye, di nav min û serekê min de ye. Lê heke tu sînda mezin ji min re bixwî ko tu hişkere nakî, ezê li te mukir werim.

Piştî ko wî soz da û xurcikek sînd xwarin, leşker got:

- Ji ber ko ewê ko min li cem kar dikir, soz bi min re daye, ko heke ez

xwe neşom û kincên xwe neguherim, wê berîkên min ticaran ji zêr û zîv vala nebin, ko ez çiqasî ji wan bibim jî. Serekê min ne kesekî weke herkesî ye. Wî ez bi awakî ecêb xistime hundurê çiyakî bilind û li wir ez şeş salan mam. Gelek hêvî û lavlav ji xwediyê mêhvanxanê kirin, da cihekî razanê jê re çêbike; û ew bi zêran tema kir. Xwediyê mêhvanxanê hinekî di xwe de pûnijî, piştire got:

- Baş e, şertê serekê te giran e, û hêja ye ko tu xwe li ser bikî. Ezê odeke başqe ji te re bibînim. Her kes te li cem min bibîne nehesanî ye. Dive pelikên te jî hebin, da ez zanibim, ko tu ne sêwelek î.

- Netirse lo! Ez leşkerekî kevn im û pelikên min hene.

- Çima naxwe tu navegerî welatê xwe û li wir najî?

- Rê dîr û dirêj e. Her kes xwe ji min divede û direve. Hemwelatiyên min jî wê wilo bin. Tevlî van zêrên gelek jî ezê ji nêza bimrin. Zêr nayêne xwarin. Piştire dibe ko di nav van salên dîr û dirêj li welatê xerîbiyê, êdî xwedî û hevalên min jî nemabin. Vêca her erda xwedê welatê min e.

Xwediyê mêhvanxanê xizan û deyndar bû û neçira xwe di vî mirovê zêrweşên de dîtibû.

Kozikeke piçûk nêzîkî serşokê dayê, leşker bi dilxweşî ew bir û got:

- Ma gelo şahiyek mezintir ji vê bêhtir ji mirovekî kal re heye? Tiştê herî gerek ji kalan re ew e, ko hestûyên xwe di şevên zistanan yên sar û dirêj de germ bikin.

Leşker di kozika xwe de ma, xwediyê mêhvanxanê jî jê bêhijmar pere distandin. Wî deynên xwe hemû dan, xan û man ava kirin û bû zengîn û maldarê bajêr. Her kes dima matmayî, ka çaw xwediyê mêhvanxanê karibe di çaxekî wilo kin de hevqas semyanî bide hev. Xelkê dev ji xwediyê mêhvanxanê nediberda, jê dipirsîn, ka ev xêrê ji kû bi ser ve bûye. Wî çare ne dît û dawî serpêhatiya xwe bi leşker re ji wan re hişkere kir. Serpêhatî di cih de, weke ko agir bi pûş keve, bela bû. Ev serpêhatî berbi guhê qeralê welêt jî ket. Ew jî di bin deynan de mabû û temayî kete dilê wî de, rabû şiyande pey leşker, da ji wî rastiye zanibe.

Leşker ji fêhtiyar neçû, xwe şanî qerêl neda. Qeral dîse şiyande jê re, lê vê carê bi hêz. Tirs ket dilê leşker de û ji xwe re digot:

- Ezê çawa herime dîwanê û xwe şanî qerêl bidim? Ez xwe paqij bikim, yan bi van kincên qirêj herim?

Çavên xwe girtin û weke yekî ji xwe re limêj bike dîse ji xwe re digot:

- Serekê min, tu li kû yî? Tu li kû yî?

Lê hema ko çavên xwe vekirin, dît ko serekê wî li ber rawestayê û dibêje:

- Here, û netirse! Bi gemara xwe ve here! Ti tiştê nebaş bi te nayê. Ez xweş dizanim çima qeral te dixwaze. Ew di bin deynan de maye û çavê xwe berdaye zêrên te. Ew behwer dike, ko karibe wan ji te bistêne û pê deynên li xwe bide. Here, û zêran jê re birijêne! Ew di

tengasiyeke mezin de ye. Lê dive tu vê ferzendê jidestê xwe neberdî. Ber bi titîstî newe, ta ko keçeke xwe nede te. Ez dizanim ko keça mezin û navê te nakin, lê dilê ya piçûk weke keleheke asê li ber hêza min hatiye girtin. Heye, ko te bike. Bere li bîra te be, ko her û her ezê bi te re bim, lê tikes wê min nebîne.

Serek ji ber çavên wî winda bû. Wî da pey nehtorvanên qerêl, û çû. Ew li ber destê qerêl rawesta û got:

- Ez im ew leşkerê kevn. We ez xwestim qeralê minî mezin, va ez li ber destê we me.

- Leşkero! Min gelek tişt li ser zêrên te yên diherikin bihîstine. Ma ev tiştên ji min re hatine gotin rast in? Û çima tu wilo qirêj î?

Belê ezbenî, ew rast in... Û jê re li ser serpêhatiya xwe ta bi derziyê ve kir.

Qeral got:

- Leşkero! Bibihîze! Zêrin ji min re divin... tu naxwazî alikariya qeralê xwe bikî?

- Bi dilxweşî ezbenî, lê bi şertê ko win destê keçeke xwe bidine min? Qeral veciniqî û kûr li leşkerê kal û qirêj meyzand. Dawî got:

- Ez nizanim, ka gelo keçên min wê qîma xwe bi te bînin? Lê ezê ji wan bipirsim.

Bakire keça xweyî mezin, ew hat. Dema qeral jê pirsî, ma ew leşker nake, tirs pê ket û berî dilê wê biêşe bi xwe re geha bibêje:

- Ti kes vî cenawerî nake!

Qeral bakire keça xweyî navê û çî ji ya mezin pirsî bû, jê jî pirsî. Wê got:

- Xweştir e, ko win min bikujin, lê min nedine vî hovî.

Dawî keça piçûk hat û bi torevanî got:

- Ezê daxwaza qeralî pêk bênin, ezê wî bikim.

- Eger bi rastî tu dixwazî min bikî, dive tu vê diyariyê ji dest min bigirî û winda nekî?

Wî destmaleke neqîşandî ji berîka xwe derxist. Ew dirand û kire du parçe, yek da keçikê, yê din dîse vegerande berîka xwe. Serekê wî ew wilo hîn kiribû. Ji cem qeral vegeza malê, dît ko serekê wî li benda wî ye û di bin lêvan de dibêşîşe, wî got:

- Te pir baş kir. De rabe xwe bişo û veşo, here baştir cil, hesp û galiskekê bikire û vê carê weke mîrekan dîse here cem qerêl!

Leşker li gor fermana serekê xwe kir. Êdî hew dît ko ji nişkê ve vegeza weke xortekî tosinî ciwanî bê hempa. Di galîska zerîn de, ya ko xortekî çeleng dajot û hespên kehêl dikişandin, çû keheha qerêl. Serekê wî jî xwe kiribû berdesîkekî tosin û li rex rûniştû. Li ber dergehê kelehê peya bû û weke mîrekekî ji welatekî dîr, ko hatiye destê keçeke wî bixwaze, xwe pêşkêşî qerêl kir. Qeral bi hatina vî mêhvanê giranbiha gelekî dilşah bû û xweşhatineke mezin jê re çêkir, nexasim piştî, ko çav li xeml û zîna wî û hesp, galîsk û berdestikên wî kir. Qeral bakire keça xwe ya mezin, da mîr lê meyzêne. Keçik hat li ber destê bavê xwe rawesta. Dema çavên wê li mêhvanê bavê xwe yê delal ketin, ne bi dilekî bi sed dilî, dil ketiyê, lê mêhvan pêça xwe nedayê û berê xwe jê guhert. Keçika navê jî wek ya mezin destvala

vegeza. Dawî keçika piçûk hat li ber bavê xwe, bi torevanî rawesta û got:

- Qeralê minî mezin! Nabe, ez nikarim mêhvanê we yê delal bikin! Ez bi dergistî me. Min soz daye dergistiyê xwe û ez soza xwe li erdê naxim!

Mîr li xwe nexweş anî û got:

- Ev kî ye û ji kû ye û çi mîrek e, evê win xwe li ser dikin, ka çiqas zêr û gewher diyarî dane we?

- Ew ne mîr e û ji kû hetiyê jî, ez nezanim? Lê min soza xwe daye, ez jê navegerim.

- Ezê we di nav zêr û gewheran de bihêlim, winê bi min re navmezin û cihbilind bijîn. Ka çi daye we, dive ez zanibin?

Keçikê ti çare nedît û got, ko leşkerê qirêj çi daye wê. Serî di ber de û bi fehtîke mezin parçê destmalkê derxist, danî ber mêhvanê bavê xwe. Her kesê li wir lal man, çaxê ko wî jî perçê din ji destmalkê derxist û demî ber parçê keçikê. Her dû parçê ji hev bûn. Mîr bi dengêkî bilind bakir:

- Ez im ew leşker, ez im zavayê te.

Helbet dilê keçika piçûk ji şahiyê firî. Leşker têra qerêl zêr û zîv diyarî dan û çi kesê di kelehê de hebû wî jî para xwe stand û dilxweş bû. Ji keça qerêl ya mezin û navê pê ve. Kîne dinanên xwe di nav dilên wan re derbas dikir û dikola. Roja din keçika piçûk ji leşker re diguhestin, herdu xwişkên wê xwe ji serê banê kelehê de avêtin û mirin. Dengê şeytên ji dîr ve dihat.

- Ha...ha...ha leşkero, te yek ji xwe re bir! Lê min dido pev re birim, ha...ha...ha!



# Jİ HELAMETA STÊRAN DAKEVE



*Mihemed Jûrî*

Aşopa romaneke entîkeyî  
Xwe di berbejna hişkeberan de dialand.  
Werîsekî zivir  
Li elendên zelal  
Ji hevrikiya subê  
Hêviyên di qurnetî re  
hatin bend kirin...

Şîfşên pîlayî,  
Sergopkirina darên serkûrha,  
Li benderiya sîtavka  
Ya ji min, ya ji te  
Ya ji agirê xewnan.  
Pel carê sor dibûn  
Carcaran jî kesk bixwe ve digirt  
Ferhenga xewnên kujek,  
Malxuliyânê digel hizrên betal dikir,  
Pexşeka yekser bide.  
Ji helameta stêra dakeve!  
Rêportajên berperên reşgovara..!  
Du çavên hilweryayî, li benda çi ne??  
Di kêliyan re, bêhna qerquda serdikeve.  
Ya sitar û bê lome be..!!!  
Guhbel bi sê zêran dê hêne sizakirin.  
Dê dayê:

Heyranokan bêje.

Ma Emo çî lê hatiye?  
Bo carekê behsa misk û enberan nakî.??  
Pêl çî dijwar in!!  
Xişexîşa êzgeyî,  
Guhên min berbi aloziyê birin.  
Gêriyên te, pîrasiyên pîtî, sivik kirine.  
Esman xwedîke,  
Xor salekê hatiye paş,  
Ji nû ve...  
Cêmik û kêvjal û şêr,  
Kiç û kevan û neheng...



# HUNERMENDEKÎ KURD

**Behremê Hajo**



- 1950\* Li Rojavayê Kurdistanê hatîye ser rûyê dinyayê niha li bajare Münster li Almanyayê dijî
- 1970-1972 Akademya Hunerî li Herdayberwendiyê
- 1978-1984 Xwendegaha Hunerî li Münster xwendiyê

## Çend peşangeh

- 1983 Mûzezana bajare Bochum
- 1984 Navende Canadê/Arnheim
- 1987 Galerya Zander/Emsdetten
- 1990 Quadrat (Mûzezana Josef Albers) Bottrop
- 1991 Kelata pêşî ya Mûzezana Josef Albers werghiye
- 1992 Maja Hunermendan/Graz
- 1993 Bazine Çîhanî ye Huner Galerya Kallû/London
- 1994 Galerya D'ari Dumas/Sam

Dr. Dieter Buter  
Wergerandina ji inglîzî:  
Dugir



## Hûnandina sîmayên

wêneyên Behrem, yên ko win

di vir de dibînin, bi pêşketina

wî, yasalên 1986 ta 1989an ve girêdayî

ye. Di wê demê de hunermend

endazeyên piçûk ji bona wêneyan

bikartanîn, yên herî mezin 100 x 80 cm

bûn, lê bi piranî ew 80 x 60 cm bûn.

Ji aliyekî ve di wan

wêneyan de Behrem bi

motîv, babet, sîma û

rengan dileyize û şahiya

hunermed di afirandina

wêneyan de bi ezmûneyên

rengerengî, diyardikin; ji

aliyekî din ve ew nişanên

prosesa afirander in.

Mijarên ko Behrem

dihigive wan gelekî

berferê in: jiyana hedînî,

dîmenên xweristê, portrêt,

aliyên jiyana hawîrdorî

wî, jinên tazî û rût û pir

caran gelek mirov bi

komcivatî cihên xwe di

wêne de digirin.

Di wê demê de reng bi

hêz ji bona babetê dihatê

bikaranîn. Reng ji bona

piştgîriya babetê bû û

kêm caran nîrxekî din li

derveyî wê armancê

dîstand. Reng di wan

wêneyan de ji hingavtinên

nerm ta yên beloq cih

digirin, ko carinan xwe di

ser mercên  
hevguncîné re çeng  
dikin. Ev jî nişanên  
ceribandînen bi reng  
û firçê re ne. Hemû  
texlîtên rengan  
bikaranîne, û  
serdestiya hin  
rengan bi tenê ji ber  
motîvên taybetî ne û  
ji bona bihêzkirina  
rewiştên simbolfî ne.

**H**unermend  
gelek mijar  
û teknik  
bikaranîn, bêgoman  
wî dixwest ko riya  
hunermendiya, ko di  
dawiya dereng, ya  
sedsala 18an de û di  
destpêka vê sedsala  
me de destpêkiribû,  
bajo. Wêneyên wî  
giranbihabûna yên  
berî xwe werdigirin  
ji ber awayê  
pêkanîna motîvan,  
ko mirovan bi  
têkiliyên wan, yên  
bi hev re pêşkêş  
dike: mirovên li ber  
keviya civatê dijîn,  
kesên bêmal, xefk û  
davk, jin bi zarokan re, mêrên  
awirşikestî- di wêneyan de ev babetên  
serdest in. Reng weke alav, da  
nûnertiya tişteki bike kêr û negiring  
dihat, herweha xêzên, ko laş bi kêsim  
dikirin, ne xwediyên giraniyeke bilind  
bûn, ew tevî hin têkilî û tarazûyên  
taybetî dibûn, û hin bi hin bihayekî  
simbolî distandin. Di heman wext de  
valayiyê di designa hunerî de cihêkî  
giringtir distand, ta wê radeya ko  
endazeyên piçûk, yên wêneyan, bergeh  
ji bona bikaranîna valayiyê weke alavê



derbirîné dida. Xêzên rû û laş tenik  
dibûn, reng zelal dibûn û di nav wan re  
dihate dîtin. Bi vê yekê bi dest wî ve  
dihat, da bi şeweyan bileyize, bizavê  
biafirîne û bi awakî fereh xisletên  
psîkolojî bide wêneyan û da hesteyên  
xemgîniyê- yan jî hevbeşiya qedere  
diyar bikin. Di heman demê de derkete  
holê, ko di girêdana motîvên ji welatê  
bav û kalên xwe, bi motîvên ji welatê  
xwe yê nû ve, bi mijarên wêneyê xwe  
ve Behrem serkeftî bû. Wî bingehên  
simbolizma hunerî ya çanda pirtexlît

peyde dikir û vê dihişt, ko ew bikaribe koka ezmûneyên mirovatî, yê bi me hemûyan re hene, derbibire.

**G**uhertina bikaranîna rengan, hêwirandin û nijinandina valayiyê weke alavê pevguncînê, û kêmkirina hijmara motîvan- motîvên mayî nûnertiya kesan û têkiliyên wan bi hev re dikirin; di sala 1990î de berdewam kir. Behrem dest bi bikaranîna endazeyên mezin kir, pîvana wêneyan bi gelemperî digeha 150 x 130 cm.

**B**i vê wî êdî dikarib û mirovan bi gewdên wan, yê nêzîkî rastiye nîgar bike. Ew di rewşa ezmûneyên rojane de xwiya dikin, ew di atmosfêra pevrebûnê de ne. Têkiliyên kesan dûrbûnekê nîşan dikin, tevî ko ew di wêne de gelekî nêzîkî hev in jî. Levbanî û levmukuriya kesan di raxistina wan de, ya li ser cawê tabloyê di rastiya xwe de nekokkirina

wan bi hev re, nîşan dikin. Takekes awirên xwe ji kesên ko mijara wêne ne, diguherin. Çavên wan kesan bel in, weke ko li bersiveke, ko ew nikarin bibînin û bi xwe nikarin bidin, digerin. Çavên wan ti canan li hev nakevin, lê di paralelîzma nemayê de hevûdu winda dikin.

Di vê xuleyê de, di bareyên levbanî de, wêneyên Behrem guh nadine hebûna bi hev re. Li şûna wê ew dûrbûna di nav mirovan de diyar dikin, dûrbûna wan ji hev, ji dûrbûna serresere,



ya ko tê xwiyakirin dibuhûre, ew xwe di sîmbolizmeke herfî bilind de, ya designa wêneyî de, ko babetê wê jiyân û mirin e, dibîne.

Behrem hê gelekî bi neteweyê xwe yê Kurd ve girêdayî ye. Ev yek wî diajo, da ko ew sûdê ji alavên xwe yên hunerî bistêne û rebenî, perçiqandin, azarî û zordestiya mirovan li dijî mirovan, bi taybetî li Rojhilata Nêzîk, destnîşan bike. Wî rêzeke dirêj ji wêneyan afirand, ko di wan de babetê azariya mirovan û bêçareyî li hemberî

çavsoyîyê, bi pêş de dixist. Di wan de çav in, ko girêdana di nav takekesan de nîşan dikin û bala temaşevanan dikişîne bi ser motivên xwe de. Rû ji ber êşê dêforme bûne. Wêne bi îşkenca bêsinor dagirtî ne. Devê mirovan ji ber êş û kul û derd û xeman ta dawî vekirî ne. Ew dibîne sîmbolên derbirîna hejariya ko nayê pesindan.

Teknîka wî ya risimandinê derfete didiyê, da ko ew li tiştên berê qewimîne, vegere û li ser wan wênene nû biafirîne. Ew li ser wêneyên xwe yên kevin, yên ko motivên wan li ber dilê wî sarbûne, careke din dirisimîne, lê hê hinek çik di wan de heye, da bibîne

keresteyên wêneyên nû û designên nû. Niha Behrem dest bi risimandina xwerista welatê bav û kalên xwe kiriye. Xanî, av, gund û dar babetên wêneyên wî yên dawî ne. Di wan de caran lawirek riya xwe windike, yan jî keştiyek ne li cihê xwe ye, li bejê ye. Dema mirov li van wêneyan dinere, tê dîtîn, ko Behrem li navgînine stîlî digere û ev jî bi kêrî wî tê. Ew xwe durrî xwerista, ko ji ber realizmê dimire, dike û ji aliyekî din ve jî ew rê didiyê, da ko



hesteyên xwe bi awayekî hunerî li bara welatê xwe, derbibire.

**Sê mijar:**

- pîrsa têkiliyên di nav mirovan de, ya di demeke xerîb de
- perîşaniya mirovan li herêmeke ko ti caran şer lê nayê rawestandin
- zilm, cor, stem û çavsoyîya bêşînor

bertekiya hunermend in li beramberî kultûra wê herêmê. Ev jî dibine bingeh, da ko mirov karibe birame, ka ewê hevsarê hunermendiya xwe bi kû ve bikişîne. Lê di vê dawiyê de hin elementên nû di wêneyan de peyde dibin, dibe ko ev jî nîşan bin ji guhertinan re.





# LÎSTEYA PEYVÊN JI PÊNÛSA MÎR CELADET BEDIRXAN

Amadekar: Zagrosê Hajo

Ji destpêkê ve me ji xwe re kiribû armanc ko kovara me li gor alfabe, vekît û rêzimana Mîr Celadet Bedirxan derkeve. Pêkanîna vê armancê, ji ber sedemên diyar, ne bêalozî ye. Di behweriya me de her peyva kurdî, bi çi zaravî were gotin, ew peyveke rast e. Jixwe pirs ne pirs, ka gelo kîjan peyv rast e yan şaş e, lê pirs ya yekîtiya nivîsandina vekîta peyva kurdî ye. Weke nimûne peyva *behar, bihar û buhar* peyveke kurdî ya rast û resen e, lê li gor zaravên kurdî bi sê şeweyan tê bilêvkirin. Ji bona yekîtiya nivîsandina vekîta peyvê, dive şeweyek cihê xwe bigire û bibe standard. Di vir de alozî derdikevin: Em kîjan peyvê di nivîsandinê de bikar bînin? Em çara vê pirsê bi vî rengî dibînin: Gerek e, em tev xwe li dora zanayekî kurd bidine hev û peyvên ko wî bikaranîne ji xwe re bikine nimûne û li gor wî binivîsin. Li vir berî herkesî Mîr Celadet Bedirxan tê ber çavê mirov. Ew zimanzanekî mezin bû, wî bi zanebûn, bi awayekî nivîsand, da ko ji aliyê piraniya kurdan ve were pejirandin û bi vê wî hîmê zimanê nivîskî yê yekgirtî danî. Nişana bîrewerî, zanebûn û toleransa wî ev e, ko wî ne zaravê cihê xwe Cizîra Botan bikar anî.



Me nêzîkî 2200 peyvên ko Mîr Celadet Bedirxan di pirtûka Bîngehên Gramera Kurdmançî de nivîsandine, danehev û em wan weke listeya peyvên di vê jimara Dugirê de çap dikin. Eger ji dest me hat, emê hemû peyvên, ko wî bikar anîne, çap bikin. Em hêvî dikin, ko hemû nivîskar vekîta van peyvên di nivîsên xwe de bikar bînin.

<b>A</b>	balafirgeh	belek	bide
adefî	balgih	belg	bidim
Agirî	ban	bêm	bidin
ala	baneşan	bên	biezimînin
alîkî	baneşanan	bendek	biferq
alîyê	baneşaniyê	bendekê	bifroşe
alîyî	banî	bendik	bigihin
an	baran	bêne	bigota
ango	barê	bênefsî	biguhêsine
anî	bastûra	ber	bihata
anîn	bastûrê	beran	biheve
anîne	bastûrên	beranan	bihevebûna
arîkariya	baş	beranên	bihevketî
aş	bav	berbihevîn	bihin
aşî	bavê	berda	bihîst
ava	bavekî	berê	bihîstîye
avan	bayê	berevajî	bihnok
avdar	be	berf	bihnokê
avê	bê	berî	bihurîn
avên	bêbextiyê	beriya	bijartin
avî	bêdar	berpêşkî	bijmêrine
avinê	bedena	bersivên	bike
avis	bedeneke	bervajî	bikeve
awakî	Bêdiro	berwar	bikevin
awan	bêferq	bes	bikim
awartan	bêgavî	besî	bikin
awarte	bêgavîyên	bête	bikira
awarteyên	bêhna	bêtir	bikirim
awarteyî	behvan	bêxe	bilêvkin
awarteyin	bêî	bêxin	bilêvkirina
awayê	bêje	beyabanên	bilêvkirinê
awayên	bêjê	beyanamak	bilind
awayî	bêjeke	beyanamêk	bilindbûnê
awirê	bêjekê	beyanameyek	bilindcihên
awirên	bêjeya	beza	bilintir
awirî	bêjeyan	bezabûna	bimînin
ax	bêjeyê	bezatir	bimrim
axaftin	bêjeyeke	bezê	bin
axaftinê	bêjeyekê	bi	bîn
	bêjeyên	bibe	binahî
	bêjeyin	bibêje	bînahiya
	bêjeyine	bibêjin	binav
	bejî	bibin	binavkirî
	bêkesî	bibînim	bîne
	Bêlan	bibînin	bingehên
	belayê	biçiwam	bingehî
	belê	biçîwayî	bingehîn

Bîngolan	biwayî	cihên	çendekê
bînim	biyanî	cihgirtiyê	çêtir
binimîn	biyaniyan	cîranan	çevandin
binimîne	bizandin	cîranê	çi
bînin	bizelîqe	cisin	çî
binve	bizin	cisnê	çikandin
bîr	bizinan	cisnên	çil
biran	bizinê	cisnî	çilî
birayê	bizinekê	çiyok	çiqas
birayên	bizini	Cizerî	çirakê
birazê	bizinine	co	çirayê
birazî	bo	cokê	çirayekê
birca	borî	comerdî	çire
Birca Belek	borîn	coyekê	çirê
birçî	bot		çiya
birê	Botan	<b>Ç</b>	çiyakî
bîrê	Botanê	çar	çiyar
birekî	boz	çaran	çiyayan
birên	bû	çardeh	çiyayê
bireser	bûm	çare	çiyayên
bireseran	bûn	çarim	çiyayî
bireserê	bûne	çarkîte	çiyê
bireserek	bûnê	çaryek	çû
bireserekî	bûra	çavan	çûm
bireserên	bûye	çavbelek	çûme
bireserî	bûyî	çavên	çûn
bireserin		çavreş	çûnkî
birêva	<b>C</b>	çax	çûnkirin
birewîn	can	çêdibe	çûyî
birewserên	Cangîr	çek	<b>D</b>
birî	caran	çêkirin	da
birîn	carê	çêkirina	daçek
birsî	careke	çêkirine	daçekan
bisekine	carina	çel	daçekek
bisenifînin	ceh	çêl	daçekên
biserketina	celeb	çêlek	dagirtî
biservebûna	cem	çêleka	dagirtin
biserveçûna	Cemşîd	çêlekan	daket
biserveketina	cenawir	çêlekê	dan
biserxwe	cida	çêlekî	dane
bîst	cih	çêlî	danîn
bîstan	cihan	çem	danîna
bîstekê	cihderka	çeman	dar
bitewîne	cihderkê	çend	dara
bişkênîne	cihderkên	çendan	darar
biwa	cihê	çendek	
biwam			

darê	dengî	dibêje	dike
darî	der	dibêjin	dikete
datînin	derbas	dibin	diketin
dawêşîne	derbekê	dibîne	dikeve
dawî	derê	dibînî	dikevin
dawiya	dereceyên	dibînim	dikin
dawiyê	derên	dibînin	dikirin
daxêve	dereng	dibire	dikuje
daxêvin	derêxistin	dibirî	dil
daye	dergevanê	dibistanê	dilovan
dayîn	Dêrgul	dibûn	diltelik
de	derî	diçe	dilşikestî
dê	derincê	diçêrînim	dimîne
deh	deriyê	diçim	dimînin
dehan	deriyên	diçin	din
dehbe	deriyî	diçûn	dinimîne
dehkerên	derket	didan	dinimînin
dehşik	derketin	dide	dinivîsîne
dek	derketiye	didim	dinivîsînin
dêl	derkevin	didin	dinya
delal	derman	dido	dinyayê
delala	derpêş	didowan	dipirsim
dêlegur	dertên	didowên	dipirsin
dema	derve	diecibînî	diran
den	derzî	diedilîne	dirêj
deng	dest	diedilînin	dirêjbûna
dengbêj	destê	dieyinên	dirêjtir
dengbêjî	destmala	digehe	dirhav
dengdar	destmalê	digehin	dîsan
dengdara	destmaleke	digehîne	disekine
dengdaran	destmalên	digel	disekinîn
dengdarê	destpêka	digere	distînim
dengdarên	destvala	digerî	distînin
dengdarine	deştê	digirin	dît
dengdayiya	dev	digot	dîtewe
dengdayiyê	devê	digote	dîtewin
dengdêr	devera	digotin	dîtewîne
dengdêra	deverê	diguherê	dîtewînin
dengdêran	devkî	diguherîn	diş
dengdêreke	dewlemendî	diguherînin	dişkê
dengdêrekê	dewlementir	dihêlim	diştexile
dengdêrên	deyê	dihî	dîtî
dengdêrin	di	dijminan	dîtîm
dengê	dî	dîk	dîtîn
dengek	dîbarin	dikare	dîtîne
dengekî	dibe	dikarim	dîtîne
dengên	dibêj	dikarin	dîtînin

divêt	dûpaşê	ewçend	fikirek
diviya	dûr	ewê	fikireke
diwan	dwanzdeh	ewên	fikirekê
dîwarê		ewî	fila
dîwarên	<b>E</b>	ez	filan
diwesifnîn	Efrîqayê	ezbenî	filanan
diwesifnîn	Efrîqê	ezê	filanê
diwim	Efrîqe	ezman	filankes
diwiya	Egr	ezmandev	filê
dixebitûnîn	Ehmedê	ezmanî	fireh
dixesisînîn	Ehmedên	ezmên	firehtir
dixin	ejnû	ezo	fîrî
dixuye -	ek		fîrot
dixuyin	ekê	<b>Ê</b>	Frensayê
dixwar	ekî	êdî	Frense
dixwaze	ekek	êk	Frensê
dixwazî	em	êkdin	Frensizî
dixwazim	emê	êkdû	
dixwend	Emêrika	êkê	<b>G</b>
dixwest	Emêrikayê	êkûdin	ga
dixwî	Emêrikê	Êmê	garan
dixwîne	enî	ên	gava
dixwînin	enû	êş	gayê
Diyarbekrê	eqil	êşandim	gelejmar
diyê	eqilê	êxistin	gelejmara
diz	eqilmend	êzing	gelejmare
dizane	erd		gelejmarê
dizandin	erdê	<b>F</b>	gelejmarî
dizandin	esil	Farqînê	gelejmarîya
dizê	esilê	fedkire	gelejmarîyê
dizekî	esilên	fedkirî	gelek
dizî	eskerî	fedkirim	gelekî
dom	esmer	fedkirin	gelemper
doma	esmera	fêkî	gelemperî
domê	eşîrê	Felemêz	getêr
doşe	eşîrên	fenekirî	gelo
dotmam	eşkeran	feqehên	Genco
dotmama	eşkere	Ferat	gerek
dotmamê	ev	ferq	gerguhêz
dotmamên	evan	ferqa	gewr
dran	evê	Ferzende	gî
du	evên	Ferzo	giha
dubare	evî	fikir	gihane
dukîte	evor	fikira	gihanek
dumilî	ew	fikirê	gihaneka
dunik	ewan		gihanekê
dûpaş			

gihanekekê	guhêrbariyê	hejdeh	hespinin
gir	guhêrî	hejmara	hest
girav	guhêrina	hejmaran	hestek
girdek	guhtêrbar	hejmarê	heta
girdekek	gul	hejmareke	hetanî
girdekekê	gulan	hejmarên	heşin
girêbide	gulanê	hejmartin	heşt
girêdan	gulat	heke	heştan
girêdayî	gulok	hêla	heştê
girêdide	guman	helesor	hev
girêdidin	gund	hêmanê	hêv
girêkî	gundê	hêmanên	heval
girt	gundekî	hemî	hevaltiya
girtî	gura	hemiyar	hevdeh
girtin	gurê	hene	hevdiin
girtine	Gurgîn	her	hevdu
giş	Guzvan	herçend	hevdubeja
gol		herçî	hevedidanî
gola	<b>H</b>	herdiwan	hevenav
golê	ha	herdu	Hevêrkan
goleke	Haco	here	hevgihanka
gopalê	Hacoyê	Herekol	Hevind
gora	halê	hergav	hevokên
goreyî	halên	herim	hevqas
gorî	halî	herin	hevraz
got	hat	herkes	hevûdin
gote	hata	herkesî	hewce
goşt	hate	hertişt	hewşê
goştê	hatî	hertiştî	hey
goştî	hatim	herwekî	heyber
goştinî	hatin	heryek	heyberê
gotin	hatine	heryekê	heybereke
gotina	hatingirtina	hesêb	heyberên
gotinê	hatiye	hesibandin	heyberine
gotinên	Hawar	hesibandine	heye
gotiye	hawî	hesp	heywan
gramêr	hazir	hêsp	heywanan
gramêra	hazirbûna	hespan	heywanê
gramêrê	hebû	hespê	heywanekî
guh	hebûn	hespek	heywanên
guharta	heçî	hespekî	heywanî
guhartin	heft	hespên	hezar
guhartinna	heftan	hespî	hezaran
guher	heftê	hespin	hezarekî
guhêrbar	heftê	hespina	hezarî
guhêrbarî	hêj	hespine	Hezarom
guhêrbariya	hêja	hespinen	Hezro

hikim	insaf	kanîke	kesan
hikimê	isûl	kanîne	kesê
hilanîn	isûlê	kaniya	kesekî
hildan	işareta	kaniyên	kesên
hilfirandin	işaretan	kar	kesî
hilgirt	işaret	kare	kesin
hilnîn	işaretekê	karê	kesine
hilkişiya	işaretkirinê	karekî	kesk
hiltinîn	işarkî	karî	keskesor
hin		karim	ket
hinan	Î	karin	kete
hinarê	îro	kariyê	ketim
hindê	îsal	kaş	ketina
hindik		kavir	ketine
Hindistan	J	kaxez	ketiya
hinek	jan	kaxezê	ketiye
hinekan	jê	ke	kevan
hinekên	jêk	kê	kevanek
hinên	jêr	keç	kevanekan
hingê	jêrîn	keça	kevanî
hirça	jev	keçê	kevin
hirçê	jew	keçek	kevir
hire	ji	keçên	kêvir
his	ji	keçik	kevirî
histiye	jin	keçikan	kevnar
hiş	jin	keçikekê	kevnare
hişk	jina	keçikî	kevroşka
hişt	jinên	kêfa	kevroşkê
ho	jinik	kelehê	kew
hogiriyek	jinika	kêm	kewa
hoker	jinikê	kêmahiyek	kewê
hokeran	jinine	kêmbûna	kewên
holê	jmarîn	kemper	kezeba
hon	jmarnav	kemperandin	kî
hotin	jmarnava	kemperiya	kiçik
hundir	jmarnavan	kêmxew	kiş
hûr	jmarnavê	kêne	kîj
hûrek	jmarnaveke	kengê	kîjan
hûrekan	jmarnavên	ker	kîjanan
	jor	kêr	kîjanê
	jorîn	kera	kîjanî
I		kerê	kîjik
ibret	K	kerekî	kîjikan
im	kalo	kerem	kîjikê
imza	kanî	Kerevon	kîjîkî
in		kerî	kir
inkar		kes	kirar

kirarê	kurdmanç	li	mehcetê
kirarekî	kurdmançan	lihevxişt	mehder
kirarên	kurdmançên	lihevxiştî	mehîn
kirêr	kurdmançî	lihevxiştina	mehîna
kirî	kurê	lisermasan	mehînan
kirin	kurek	liwîpirsî	mehîne
kirîn	kurekî	lo	mehînê
kirina	kurên		mehînek
kirine	kurik		mehîneke
kirîne	kurin	<b>M</b>	mehînekê
kîr	kurm	ma	mehînên
kîra	kurmançên	mada	mehînî
kîtan	kurmançî	madeyên	mehînin
kîtê	kursî	mak	mehînina
kitêb	kursîk	maker	mehînine
kitêba	kursiyân	makerê	mehû
kitêbên	kursiyek	mal	mêjer
kîtek	kurt	malê	mêjerê
kîtekê	kurtebir	malikê	mêjerî
kîtên	kurtî	mamê	mêkew
ko	kurtir	mana	melayên
koçka	kurtiyê	manadar	mêr
kom	kutebir	manakê	mêranî
komek	kuşt	manayên	Mêrdînê
komeka	kuştine	mane	mêrekî
komekan		manê	mêrên
komekê	<b>L</b>	mang	mêrik
komekekê	lalekî	mange	mesela
komekên	latînî	masa	met
komelîn	law	masak	meta
komika	lê	mase	mêş
kû	lêbelê	masê	mêvandar
kuç	lêk	masekê	mexsed
kûderê	lêker	maseya	mexwe
kul	lêkera	maseyan	meyildariya
kulî	lêkeran	maseyek	meywe
kum	lêkerê	maseyekê	mêze
kumê	lêkereke	mayîn	mezin
kumên	lêkerêkê	me	mezinbûn
kumêt	lêkerên	mê	mifta
kumî	lev	mebêje	mih
kur	lêv	mecazî	mihê
kûr	leva	medhelok	mihirvan
kurd	lewre	medhelokê	mijarekê
kurdî	Lezgîn	meê	mijûl
Kurdistan	Lêzgîn	meh	milê
Kurdistanê		meha	miletê



mîlyon	nakevin	nema	nîvekî
min	nakim	nemaze	nîvî
mîna	nakin	nêr	nîvîsandin
miqayese	namîne	nêrê	nîvîsandinê
miqayesê	namînin	nêreker	nîvîsandinê
mîr	nan	nêrên	nîvîskî
mîran	naqede	nerênî	nîviz
mîrekî	nas	nerêrast	nîvro
mirina	nav	nêrî	nîvrorohelatê
mirine	navbera	nerihber	nîvyeke
mirîşk	navbeyna	nermijandin	nîzanim
mirov	navdarekê	nêtar	nîzanim
mirovan	navdêr	netewîne	nîzik
mirovê	navdêra	newala	nîzim
mirovekî	navdêran	newalên	nîzimbûnê
mirovên	navdêrê	nexweşiya	nîzing
mirovî	navdêrek	neyin	nîzingbûna
mirovîne	navdêreke	neyit	nîzingbûna
mîsal	navdêrekê	neynikê	nîzingî
mîsala	navdêrên	niho	no
mîsalan	navdêrine	nik	not
mîsalê	navdêrke	nikare	notî
mîsalên	navê	nikarî	nozdeh
mîsalên	navekî	nikarin	nû
mîtik	navên	nimandin	nûza
mîxdar	navro	nîmêj	
mîxdaran	naxin	nîmînendeyê	
mîxdarê	naye	nîne	<b>O</b>
mîzgînî	nayem	nînin	ortê
mozê	nayete	niqte	ox
mûsîqayî	nayîne	niqtebang	
	nayînin	niqtebihnok	<b>P</b>
<b>N</b>	ne	niqtecot	pak
nabe	nebin	niqtecotek	panzdeh
nabêje	nebinavkirî	niqtepirs	par
nabin	nebûne	niqtesanî	Parîsê
nabînim	nêçîr	niqtesaniyê	parkîr
nade	nêçîrê	niqteyek	parkîta
nadin	nedagirtî	nîşan	parkîtek
nadiyê	nedît	nîşandek	parkîtên
nagehin	neêxistina	nîşandekan	paşê
naguhêre	negerguhêz	nîşandekên	paşî
naguhêrin	negot	nîşank	paşîn
naguhêrinin	neguhêrbar	nîv	paşîya
nake	neh	nîvan	pê
nakeve	nehan	nîvê	pêdîkin
	nehatiye	nîvekê	

pehîn	peyhevketina	pronavine	<b>R</b>
pehnav	peyî		ra
pehnava	peyman		rabe
pêjneke	pez	<b>Q</b>	raberî
pêk	pezê	qala	rabû
pêkanîna	peznan	qasî	rabûn
pêkhatina	piçûk	qedandiyê	radibe
pêkî	piling	qeder	radibin
pêlên	pir	qederê	rake
pênc	piraniyeke	qederekî	rakiriye
pêncan	pirê	qedir	rast
pêncên	pirîcar	qedirê	rastaxaftin
pencere	pirkîte	qedirgiran	rastek
pêncî	pirs	qehir	rasteka
pêncîkîte	pirsan	qehiran	rastî
pêr	pirsî	qelem	rastiyê
perçak	pirsiyara	qelemên	rastnivîsandina
perçe	pirsiyarê	qels	raveka
perçê	pirsiyariyê	qenc	ravekê
perçekî	pirsiyarkî	qencî	ravekirin
perçeyek	pirsyarkî	qencîr	raver
perdak	pirtiqal	qermeçandin	rawes
perdan	pisînga	qersene	rawesê
perdê	pisîngê	qesir	rayekê
perdeyan	pismam	qesira	rayekî
perdeyê	pismamê	Qeşem	rayî
perdeyek	pismamên	Qeşemê	razî
perê	pişt	qewimî	re
pereyî	piştî	qey	rê
peritî	piştîre	qeyda	reh
pesnan	pîvan	qeyde	rehma
pêş	pîvene	qeydê	rêke
pêşdetir	piyekî	qeydeyên	rêlê
pêşî	piyî	qifil	rêmanên
pêşîn	post	qifilê	remil
pêşiya	poz	qirika	remildar
pêşiyê	pozberan	qiset	remilê
pev	pratîkê	qisetê	reng
pêve	pronav	qub	rengdêr
pêveberê	pronava	qul	rengdêra
pêvebûna	pronavan	qunders	rengdêran
pey	pronavê	qurç	rengdêrê
peyakî	pronavek	qure	rengdêrek
peyan	pronaveke	qurm	rengdêrekê
peyar	pronavekê	qurtik	rengdêrekê
peyayine	pronavên		rengdêrên
peyda	pronavî		

rengdêrîn	sedî	Soro	şikêmand
rengdêrine	segmanên	sortir	şikestî
rengên	seh	spehî	şikil
resim	sekinandin	spehîtir	şikilan
resiman	sêkîte	spehîtiyê	şikilê
reş	selef	spî	şikilekî
reşandina	selete	spîtahî	şikilên
Rewan	senifandin	stand	şikilî
Rewanê	ser	sto	şikiline
rêwî	serê	stran	şikir
Rewşen	serên	strand	şikira
rexma	serenav	stranê	şikirdar
rêza	serenavan	stûna	şîpane
rêzê	serenavekî	stûnên	şîştin
rêzîn	sererast	stûr	şûna
rih	Serhedan	stûrî	şûnê
rihber	serî	stûrtir	şûnên
rikin	sernav	Sûriyayê	
rikinên	serşok	Sûriye	<b>T</b>
rintir	sêv	Sûriyê	ta
rîtil	sêvê		tadîl
rîtilan	sêvekê	<b>Ş</b>	tam
rîtilî	seyekî	şagirt	tarîxî
riwî	seyim	şagirtê	tariya
riya	sêzdeh	şanek	tavêje
riyan	sibe	şaneka	tayîn
roavêyê	sibê	şanî	te
rojnamevan	sih	şanzdeh	tê
rû	sihî	şanzdehan	teba
rûnistî	sihir	şaristan	tebayine
rûpel	sihirbaz	şeh	têk
rûpelê	sihirê	şehrîstan	têm
rût	Sînemê	şer	temam
rûyî	Sînemxan	şerê	temamî
	sîng	şergeh	Temo
<b>S</b>	Sîpan	şêrîn	tên
sabit	sisê	şertê	tena
sade	Sîsin	Şêrwan	tenê
Sado	sisiyân	şes	têne
sar	siviktir	şesan	teng
sax	siwar	şesderb	tenik
sax	siwarê	şesderba	têr
saz	sixura	şêst	terikandina
sê	sixurê	şêstî	terşê
sêbare	sor	şevê	têt
sebebekê	Soran	şewat	tête
sed	sorboz		

têşim	tiştên	vekuştin	wezîfeyên
tev	tiştî	vemirîne	wezîfeyîne
teva	tiştîne	venakin	wî
tevayîya	tiwan	veqetan	wîna
têvel	tofa	veqetandek	wînda
tevgera	tofan	veqetandeka	
tevin	tofên	veqetandekan	<b>X</b>
tevinê	tola	veqetandekê	Xabûr
tevlî	top	veqetandekê	xanî
tevnepîrk	tu	veqetandekê	xanîkî
tewandî	tucaran	veqetandekê	xanîne
tewandin	tukes	veqetandekê	xaniyê
tewandina	tukesî	veqetandekê	xaniyekî
tewang	tutişt	veqetandekê	xaniyî
têwang		veqetandekê	xaniyîne
tewanga	<b>U</b>	veqetandekê	xapandim
tewangbar		vêsih	xapandin
tewangê		vêsiha	xar
tewangên		vêsihê	xebat
têxe	<b>Û</b>	vexwe	xeber
texlît		vî	xeberbêj
texlîtek	<b>V</b>	vîna	xeberbêjan
texlîtekî		virkerêkî	xeberdan
texlîtên			xedar
teyran	vala	<b>W</b>	xelk
tifing	van	wan	xelkê
tifinga	van	Wanê	xencera
tihin	vaya	warxweş	xênî
tîj	vaya	way	xerîbî
tîlî	ve	waya	Xerzan
tîliyê	vê	we	xêza
tînin	vê	wê	xêzê
tîp	vehûn	wek	xêzek
tîpa	vêca	weke	xêzeke
tîpan	veda	wekhevên	xêzekê
tîpek	vedibe	wekî	xêzikan
tîpeke	vedîbin	welê	xirab
tîpên	vediger	welêt	xîst
tîpine	vedigerin	wêna	xîstin
tîr	vedigerîne	wer	xîstine
tîrê	vedigirin	were	xîştin
tîrsim	vedikir	wesfê	xubar
tişt	vediqetin	wesfêkî	xulamê
tiştan	vediqetûnin	wesfên	xumre
tiştê	vegerand	wesfîn	xur
tişteke	vegerandin	wext	xurdebîn
tişteki	vegerandine	weza	
	vegeriya	wezîfa	
	vekît	wezîfan	
	vekîta		
	vekîtê		

xurdek	ye	zêrckî
xurîn	yê	zêrî
xurt	yek	zilamek
Xurşîd	yekane	ziman
xurtir	yekcar	zimanê
xuya	yeke	zimanckî
xwar	yekê	zimanî
xwarin	yekejmar	zimên
xwe	yekejmara	Zîn
xwedêo	yekejmarê	Zînê
xwedîn	yekejmarî	zirav
xwediyar	yekejmarîyê	zîwan
xwediyê	yekî	zozan
xwediyên	yekînekên	zozanan
xweh	yekîte	Zozanên
xwemalîn	yeko	zravî
xwemaliyê	yên	
xwend	yezdanê	
xwenda		
xwendin		
xwendinê		
xwerû		
xwesar		
xwesarî		
xweseriya		
xwesiwê		
xwest		
xwesû		
xwesûkê		
xwesûyê		
xwesûyekê		
xweş		
xweşcivat		
xweşdengiyê		
xweştir		
xwîn		
xwînê		
xwirdek		
xwserî		

## Z

zanîn
zarê
zarekî
zarok
zarokan
zarokek
zarokekî
zarono
zarowên
zayend
zayenda
zayendan
zayendê
zayendên
zayendî
zebeş
zebeşekî
zebeşî
zêde
zehf
zeliqîne
zemanê
zemanên
zer
zêr
zêran

## Y

ya
yan
yanî
yanzdeh
yara

Kovareke nû

kovara hunerî, çandî û siyasî ya kurdên anatoliya navîn

# bîrnebûn

Bihar / Havîn 1997

Aksaray Kürdleri

Teyn/Tesi

Orta Anadolu  
Kürdlerinde halı sanatı

Belge

Sefik Aşiretinin  
iskan oyküsü

Orta Anadolu

Alevilerinde,  
Kürtçe Ayet ve Baytlar

Edetên Zewac / Dawatê

Yarant / Henek

Horasan Kürdleri

2



Ji aliyê kurdên Anatoliya Navîn kovara Bîrnebûnê wek kovara hunerî, çandî û lêkolînî derdikeve. Hejmara 2'an, bi mijarên balkêş hatîye dagirtin. Ji navnîşanên jêrîn hûn dikarin Bîrnebûnê peyda bikin.

Navnîşan:

Li Almanyayê

Karl str. 2, 35576 WZ

Deutschland

Telefaks: +49 6441-52 615

Li Swêdê

Apec

Box 3318, 163 03 Spånga-Sverige

Telefaks: + 46 8 761 24 90



**Ji navnîşana DUGIRê bixwazin.**

# Lista weşanên Apecê

## Art nr. TITEL (Navên kitêban)

- (3128) Ken û Girîn, A. Tigrîs û R. Motkî, kurmancî
- (3129) Iqde Durfan, Şêx Eskerî, kurmancî
- (3130) Dal (helbest), Şêrko Bêkes, soranî, bi tipên latîni
- (3131) Navên Kurdî, A. Tigrîs, kurmancî
- (3132) O Bir Dağ Çiçeğiyî, Xorto, bi tirkî
- (3133) Siverek' te Bir Gece Vakti , Xorto, bi tirkî
- (3134) Herdûbat, Mele Zahîde Diyarbekirî, kurmancî
- (3135) Çend Rûpel Ji Dîroka... K. M. Ahmed, kurmancî
- (3136) Kurdistan' da Kapital... S.A. A. Nas, bi tirkî
- (3137) Mehmed Arîfê Cizîrî..., S. Abdulhekîm, kurmancî
- (3138) Gulbijêrek Ji Helbestên Şêrko Bêkes, kurmancî
- (3139) Nişan û Dawet, A. Tigrîs, kurmancî
- (3140) Jana Gel, İbrahim Ahmed, kurmancî
- (3141) Roj bi Roj Şerê... Tigrîs, Batun, Xortoê kurmancî
- (3142) Kalemimden Sayfalar, N. Büyükkaya,
- (3143) Bingehên giştîyên komelnasî, H. Xalikî, soranî
- (3144) Mîtolojîyên Mezopotamya, E. Petîşka, kurmancî
- (3145) Rondikên Cavên ti... F. İremet, dimilî-kurmancî
- (3146) Den kosmiska kâreleken, P. Rustemê, bi erebî
- (3147) Om Kurder PM, N. Aldurê, bi siwêdî
- (3148) Kurdistan we el-xeyar..., C. Mayî, bi erebî
- (3149) Hêviya Welêt, N. Mayî, kurmancî
- (3150) Guri- Zînar Soran, kurmancî
- (3151) Muzexaney Etnografî Kurd... F. Hafîd, bi soranî
- (3152) Gwêgire Piyawîbiçûk, W. Reich, bi soranî
- (3153) Dastanî Ruh, F. Gardawan, bi soranî
- (3154) Ez û Şev û Bêdengî, M. Mayî, kurmancî bi tipên erebî
- (3155) Dengê Metîn û Cûdî, S. Botanî, kurmancî
- (3156) Blâs Min Flöjt, H. Yetkin, bi siwêdî
- (3157) Kolan, R. Bêgerd, bi soranî
- (3158) Destpêkên Şevînê, M. Zilanî, kurmancî
- (3159) Balûlka Şekirê, H. Silêvaneyî, kurmancî
- (3160) Yazarlık ve Ideoloji, Ş. Cizîrî, bi tirkî
- (3161) Cizira Botanîli Bedirhanîler, Malmîsanîj, bi tirkî
- (3162) Behsen fi el-seradib..., D. Mêqerî, bi erebî
- (3163) Dîvanî Şerko Bêkes, cild.3, bi siwêdî
- (3164) Jinên Kurd..., Rohat Alakom, kurmancî
- (3165) Dewletî Cumhurî Kurdistan..., M. Ezat, soranî
- (3166) Heyranok..., Beşîr Botanî, kurmancî
- (3167) Computer, E. Necmeddîn, bi soranî
- (3168) Mindalaket bo wa ekat?, Ş. A. Mistefa, soranî
- (3169) Hareket ul-tehrîr el wetenî ... X. Cindî, bi erebî
- (3170) General Şerîf Paşa, Rohat Alakom, bi tirkî
- (3171) Jinenîgarîya Min, Cigerxwîn, kurmancî
- (3172) Simko, M. R. Hawar, soranî
- (3173) Cembeli, İhsan Culemêrgî, kurmancî
- (3174) Kurtemêjûy Bizûtnewe..., S. Şerefkendî, soranî
- (3175) Marîf wirêne dekat, A. Qeredaxî, soranî
- (3176) Gulçînînewe, A. Hesenzade, soranî
- (3177) Berbangên Newrozê, Edîp Polat, kurmancî
- (3178) Hikayetên Civata Kurda, Prof. Heclîyê Çindî, kurmancî

## Art nr. TITEL (Navên kitêban)

- (3179) Du Heval, Leo Tolstoy, kurmancî
- (3180) Kurd ve Kurdistan, Dr. Abdul Rahman Ghassemlou, bi farsî
- (3181) Metamorfoz. Hüseyni Yetkin (bi siwêdî)
- (3182) Röd Flykt, Sherko Bekas (bi siwêdî)
- (3183) Kürt Ulusal Hareketleri ve Irakta Kürdistan İhtilali, S.A. Şivan, bi tirkî
- (3184) Cografyay Kurdistan, Abdulla Ghafor, bi soranî
- (3185) Rêgûzerî bîrî sîyasî, Sven Erik Liedman, bi soranî
- (3186) Li rawengeyekî kurdiwa herîşê Xachilgiranê, J. Kurdo
- (3187) Compûtera ber dilê min, Mahmûd Lewendî, kurmancî
- (3188) Bonî tarîkî, Ferhad Shakeley, soranî bi tipên erebî
- (3189) Memik Axa wo dêrsîmî, Haydar Işık, dimilî
- (3190) Rojnama Dicle-Firat hejmar 1-8 (tipkî basim bi tirkî û kurdî)

## Pirtûkên zarokan

- (3300) HIŞT-HIŞT li derûdora avê, Petra Szabo, kurmancî
- (3301) HIŞT-HIŞT li mala me, Petra Szabo, kurmancî
- (3302) SORO lédigere û lédigere, Tord Nygren, kurmancî
- (3303) SORO diçe semestrê, Tord Nygren, kurmancî
- (3304) RINDO û ereba çargoşê, Ulf Löfgren, kurmancî
- (3305) RINDO û orkestra, Ulf Löfgren, kurmancî
- (3306) RINDO û seyran, Ulf Löfgren, kurmancî
- (3307) RINDO Şorbe dide ser, Ulf Löfgren, kurmancî
- (3308) RINDO û telefon, Ulf Löfgren (kumancî, soranî)
- (3309) RINDO û Mişko, Ulf Löfgren (kumancî, soranî)
- (3310) RINDO holikê çêdike, Ulf Löfgren, kurmancî
- (3311) Nêçîra rovî, Sven Nordqvist, kurmancî
- (3312) Pasteya kiloran, Sven Nordqvist, kurmancî
- (3313) Rêwîtiya dûr û direjê, Rose Lagercrantz (kumancî, soranî)
- (3314) Emma û birayê biçûk, Gunilla Wolde (kumancî, soranî)
- (3315) Yekemroja Emmayê li kreşê G. Wolde (kumancî, soranî)
- (3316) Tûte xanî çêdike, Gunilla Wolde (kumancî, soranî)
- (3317) Tûte paqijiyê dike, Gunilla Wolde (kumancî, soranî)
- (3318) Emma diçe ser doktor, Gunilla Wolde (kumancî, soranî)
- (3319) Emma diçe ser doktorê diranan, Gunilla Wolde (kumancî, soranî)
- (3320) Emma diçe ser doktor, Gunilla Wolde (kumancî, dimilî)
- (3321) Emma diçe ser doktorê diranan, Gunilla Wolde (kumancî, dimilî)
- (3322) Tûte diçe derwe Gunilla Wolde (kumancî, dimilî)
- (3323) Tûte, ..... Gunilla Wolde (kumancî, dimilî)
- (3324) Keça Şerrûd Lotta, Astrid Lindgren, kurmancî
- (3325) Rindo û Şilo, Ulf Löfgren (kurmancî, soranî)
- (3336) Doktor Rindo, Ulf Löfgren (kurmancî, soranî)

## Pirtûkên dersê

- (3400) Dîroka Kurd û Kurdistanê (siniifên 5-9)
- (3401) Kurterastî (Cografya) (siniifên 5-7)
- (3402) Kurtemêjûy Kurd û Kurdistan
- (3403) Kurteyekî Cografya
- (3404) Cografya Kurdistanê
- (3405) Cografyay Kurdistan

**APEC**  
Tryck & Förlag

Navnîşana xwestinê li Swêdê:  
Apec  
Box 3318,  
S-163 03 Spånga/SWEDEN  
Telefaxnr: +46 8 761 24 90  
Telefonnr: +46 8 761 81 18

Navnîşana xwestinê li Almanyayê:  
Dilan KITAP-MUZIK  
Brigitten str. 3  
20359 - Hamburg / DEUTSCHLAND  
Telefaxnr: + 49 40 432 906 71  
Telefonnr: + 49 40 432 906 70



# Ji Weşanxaneyê Apecê 3 kitêbên nû yê zarokan!



## Ji zarokên xwe re bi kurdî bixwînin û bidin xwandin!

Navnîşana xwestinê li Swêdê:  
Apec-Tryck & Förlag  
Box 3318  
S-163 03 Spånga/Sweden  
Tel: +46 8 761 81 18  
Faks: +46 8 761 24 90

Li Almanyayê:  
Dilan KITAP-MUZIK  
Brigitten str. 3  
20359 - Hamburg/Deutschland  
Tel: +49 40 432 906 70  
Faks: +49 40 432 906 71



**DUGIR** *Kurdisk litteratur tidskrift*

Box 3437, S- 156 23 Hässelby - Sweden

- Li welatekî wilo dilkevir divê mirov xwe tazî bike. Divê bi lingê xwe bipeyive yan jî herdu ligan hilde. Kî xwedî namûs e bila bê.

Bila bê lawê min vegeîne.

Piştî dora sîh salî agir bi hepsê ket. Mencolê berî jinên girtiyan li ser laşê şêst girtiyên şewitî rawestiyabû:

- Doh sînema bû. Îro heps e. Xwedê zane sibê dora çi ye?

Bişewitin, bişewitin belkî hûn bêne şuştin,  
agir tenê incax karibe we paqij bike.

Hîn agirê sînemê nehatiye vemirandin. Ev sîh salê min e ku ez dişewitim. Hîn tola wan zarokan li erdê ye. Canên wan sax in eger hûn bawer nekin jî bibînin.

Mencolê du tilî di devê xwe de tewandin û kir fikînî. Sêsed leşkerên çekdar li ber wê rêzbûn. Bi yek dengî gotin:

- Em amade ne dayê.

Mencolê bi serê lêvan vegevand:

- Niha herin... Heta ez we bixwazim.

Helîm Yûsiv  
(mirî ranazin)